

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

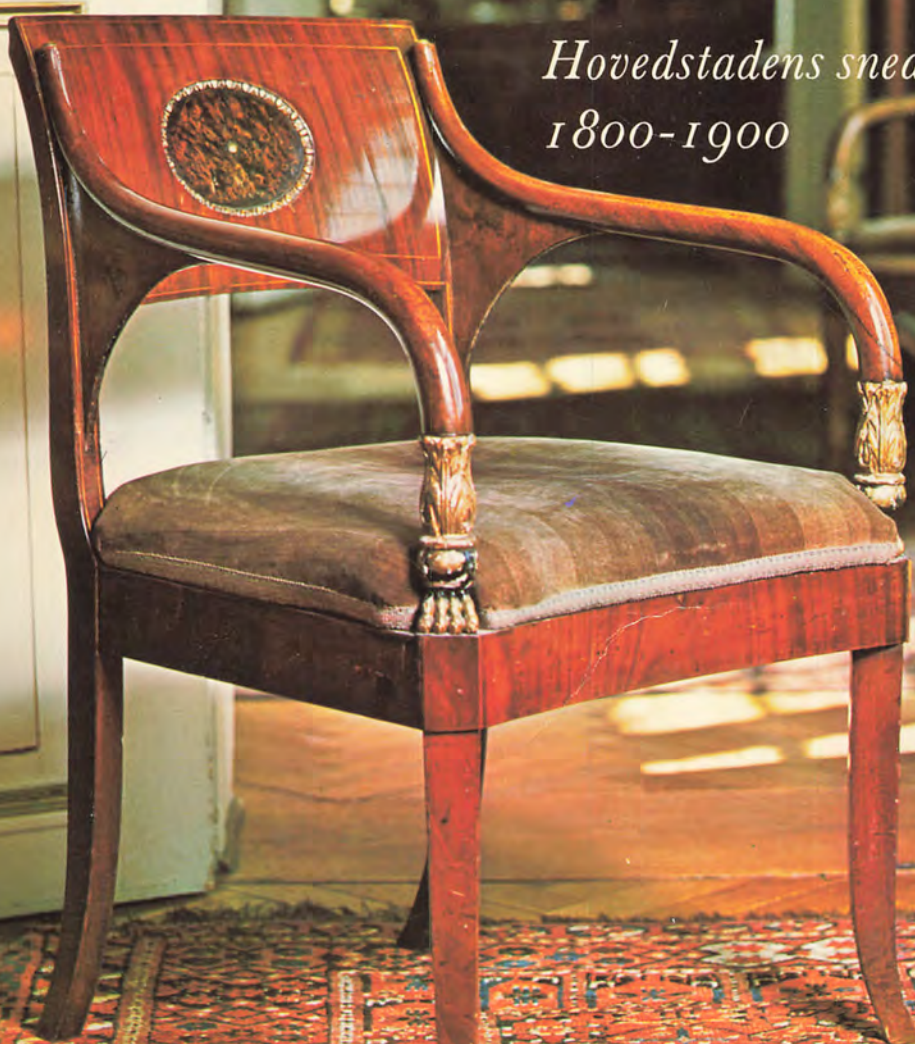
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANTON JEPSEN

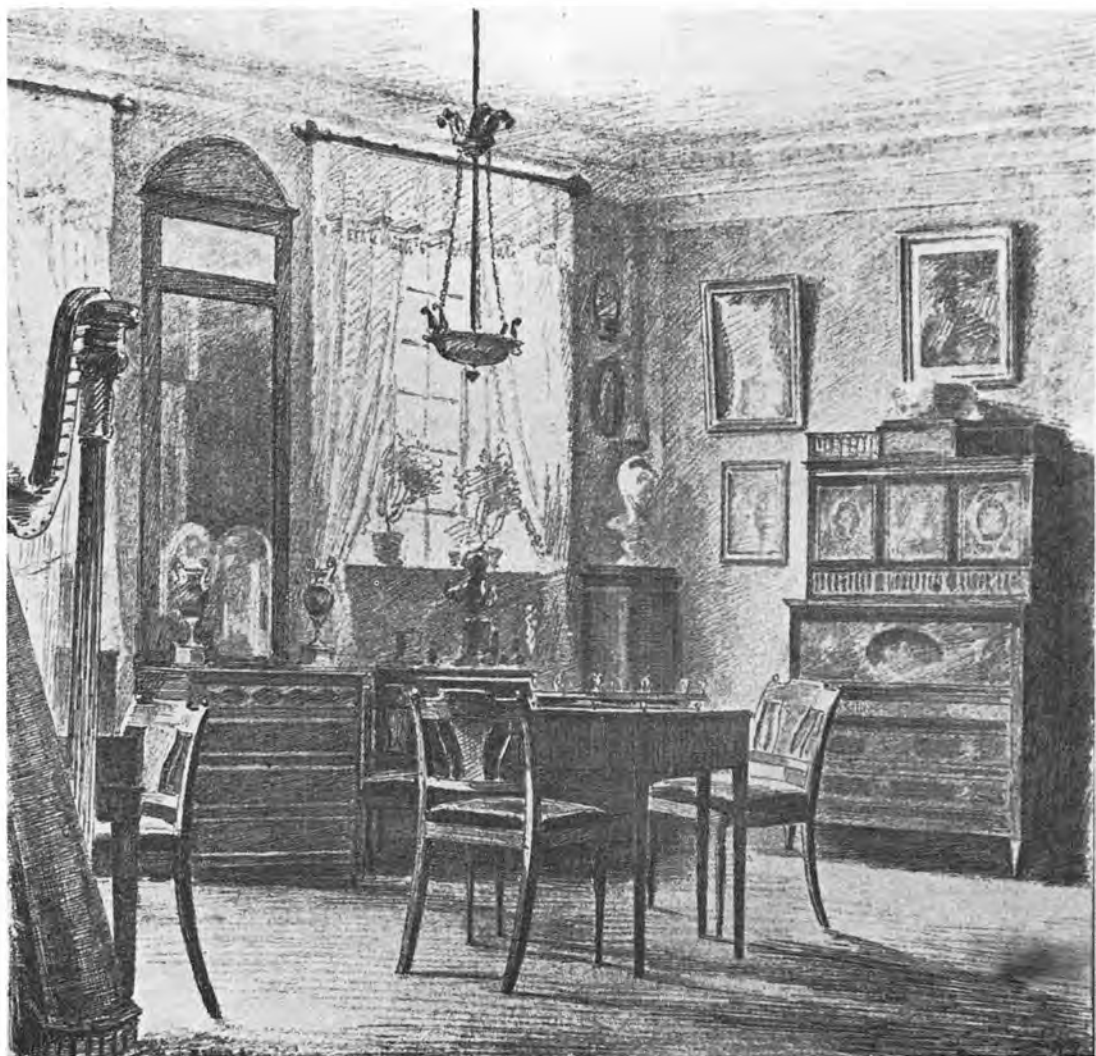
Signerede danske møbler

*Hovedstadens snedkere
1800-1900*

THANING & APPER

SIGNEREDE DANSKE MØBLER

Anton Jepsen

SIGNERED E
DANSKE
MØBLER

Hovedstadens snedkere

1800-1900

Thaning & Appel

Signerede danske møbler

© Anton Jepsen

Omslag og typografisk tilrettelægning

Axel Surland

Omslagsfoto: Annelise Grubbe

Bogen er sat med Baskerville

og trykt hos Poul Kristensen, Herning

Printed in Denmark 1979

ISBN 87-413-6184-9

Frontispice:

Interiøre fra empire-udstillingen 1879

tegnet af Karl Jensen.

(Bymuseets billedsamling).

Indhold

Forord 7

Byens snedkere 9

Det kongelige Meubelmagazin 14

Jens Brøtterup 18

Joachim Christian Esmann 21

Johan Christian Lehmann 24

Johannes Soldan 28

Peter Arent Mohr 33

Jens Christian Holst 36

Det forenede Kunstflids Meubel Magazin 41

De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin 54

Børshuus-Magazinet Laugshuus Meubel-Magazinet 65

Snedkerlaugets stemplinger 67

Stolemagerlaugets stempel, et spørgsmål fra 1841 77

Johannes Lasenius Kramp 81

Snedkeres Meubel-Etablissement for moderne og
solide Arbejder 84

Snedker Schous Meubelmagazin 95

C. B. Hansen 102

Jens Gustav Lund 110

Snedker og Stolemager-Mesternes Meubel-Magazin 115

Magazin for Meubler og Sadelmagerarbejde 126

Meubelproducenters Magazin Snedkeres
Meubelmagazin 130

Svend Larsen 133

Thomas Bang 136

Christian Vilhelm Kleis 139

C. Møller 141

Peter Anton Ørnberg 143

J. P. Mørck 146

Severin og Andreas Jensen 150

Snedkere og møbelmagasiner i
København 1800-1900 159

Udstillings-katalog 172

Litteratur 183

Forord

Baggrunden for udarbejdelse af denne bog om danske møbler med signatur og om 1800-tallets snedkere, er to sideløbende undersøgelser, hvor den første er baseret på efterlysninger af 1800-tals møbler. Berlingske Tidende, Jyllands-Posten, Vestkysten og Bornholms Tidende har med velvillig interesse åbnet deres spalter for denne undersøgelse.

Resultatet af disse efterlysninger i dagbladene blev et stort materiale med møbler signerede af snedkere fra alle egne af landet. I den nu foreliggende bog er en del af dette materiale, omfattende københavner-snedkerne, behandlet, mens købstædernes snedkere vil blive behandlet i et efterfølgende bind.

For fotografering af en del af alle disse, hidtil uregistrerede, møbler, har ejerne med den største velvilje ladet fotografierne flytte omkring med større eller mindre dele af bohavet, for den bedst mulige optagelse.

Til anden del af undersøgelsen er fortrinsvis anvendt materiale fra Det kongelige Bibliotek, Kunstindustrimuseets Bibliotek, Snedkerlaugets og Stolemagerlaugets arkiver i Københavns Stadsarkiv, Erhvervsarkivet i Århus, Københavns Bymuseum, Nationalmuseets snedkerkartotek, Rigsarkivet og Universitetsbibliotekets Avislæsesal.

Som den, i omfanget af tilvejebragt materiale, væsentligste kilde står aviserne fra det behandlede århundrede, heraf er Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger (Adresseavisen) gennemgået indtil 1870, efter dette år suppleret med andre aviser.

En betydelig del af det fra aviserne indhentede materiale har været forestået af Birthe Karin Fischer.

Indsamling og bearbejdelse af arkivmaterialet er muligjort gennem et tilskud fra C. L. David's Legat for Slægt og Venner.

Anton Jepsen

Dansk empiresofa, divan med skabe, kaldtes den i samtiden. Ca. 1810, usigneret, måske har der, som på sikkert talrige andre danske kvalitetsmøbler, engang været en etikette.

Byens snedkere

Historien om snedkerne og stolemagerne i århundredet 1800-1900, er historien om de måske største omvæltninger nogensinde i møbelhåndværkernes gamle laugsbundne tilværelse, år 1800 er alle de gamle traditioner endnu enerådende, år 1900 er de bedste af traditionerne bibeholdt, men samtidig er alt det nye, der rummes i ordet industrialisering, etableret, og dermed også alle de lettelser for håndværkerne, der blev en følge af den nye næringslov, hvis virkninger begynder at kunne ses omkring 1870.

I alle disse omvæltninger står dog en ting uændret århundredet igennem: værkstedet, det lille og det middelstore værksted.

Det typiske 1800-tals snedkerværksted findes på en af etagerne i byens almindelige beboelsesejendomme, ofte i sidehus eller baghus og ikke ualmindeligt på en anden, tredje eller endog fjerde sal.

Snedkerlejlighed hedder det i tidens annoncesprog, og en snedkerlejlighed kunne se således ud: beboelse med to, tre, sjældnere fire værelser samt køkken og pigeværelse, dertil et eller to store værelser, med plads til et antal høvlebænke, fire til seks er det almindelige, disse værkstedsrum annonceres ofte som værende med lys fra begge sider. Til alt dette kommer oplagsrum på loftet og i gården.

Det var her de arbejdede og levede, mester med kone, børn, pige, lærlinge og svende, midt i byens liv, og ikke som nu i »industrikarterer«.

Økonomisk har vilkårene ofte været svære, det var vanskeligt at nå længere end til at honorere dagligdagens almindelige krav og en »stor« mester med værksted til ti høvlebænke eller mere er sjældne i fortegnelser over auktioner (dødsbo eller ophør), især i århundredets første halvdel. En virksomhed med seks, otte høvlebænke har dog rummet visse muligheder, det er ikke helt ualmindeligt, efter at have været etableret i en kortere årrække, at ejen-

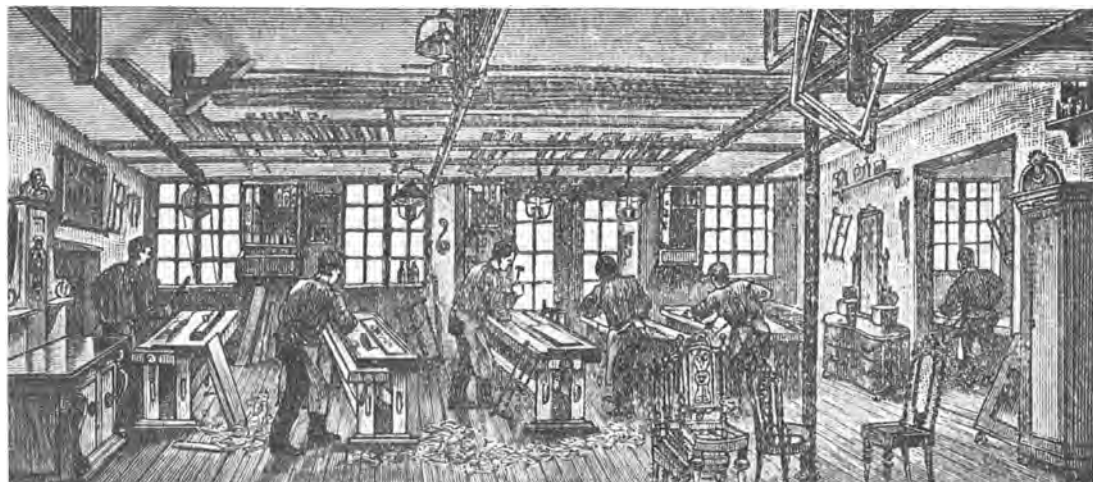
dommen, hvori et sådant værksted befinder sig, erhverves af den pågældende snedkermester. Det skitserede mønster, med beboelse og værksted samlet, ændres i århundredets løb, således at det bliver de helt små værksteder, der bibeholder denne tradition.

Af sådanne små og større værksteder var der år 1800 henimod to hundrede, antallet af svende og lærlinge i forhold hertil fordeler sig i gennemsnit med tre til fire svende og en lærling til hvert værksted; med et ret stort antal værksteder med mester og lærling alene, eller måske med en enkelt svend, og de forholdsvis få med ti eller flere ansatte holder dette billede, med en svag stigning, til omkring 1850, hvor byen, og dermed antallet af værksteder, begynder at vokse »uden for voldene«, men hvor den egentlige ændring ikke bliver forøgelsen af antallet af værksteder, men at enkelte af værkstederne bliver store, kan have op til hundrede ansatte, mens det traditionelle mindre værksted ikke ændrer karakter, bortset fra indførelse af arbejdsbesparende maskiner hist og her.

Helt fra 1800 lægger man mærke til, at en væsentlig del af værkstedernes møbelfremstilling som ventelig er mahognimøbler og egetræsmøbler, men at der sideløbende hermed er fremstillet mængder af fyrretræsmøbler, der, også fra århundredets begyndelse, blev mahognimalede. Det kan være stuens møbler: frokostborde, spilleborde, spejlborde o.a., såvel som senge og klædeskabe, der blev malede i en mahogniefterligning, træådring, til den del af byens beboere, der ikke havde mulighed for at anskaffe de dyre mahognimøbler, og måske heller ikke de noget billigere egetræsmøbler, der almindeligt var mahognibejdsede.

Også i de lidt større »Meubelmagaziner« findes disse malede fyrretræsmøbler sammen med eg og mahogni, til og med »Det kongelige Meubelmagazin« forhandler fyrretræsmøbler, ligesom senere »Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin«.

Traditionelt er snedkerne, og stolemagerne der udgjorde et selvstændigt laug, helt anonyme. Det er derfor en lille del af byens snedkere vi kender på deres møbler, en lille del der har forsynet møblerne med signatur eller etikette, eller måske rettere: en lille del hvorom vi har kendskab til, at de

Snedkerværksted 1888, udsnit af en annonce fra snedkermester Roerups Etablissement.

F.P. Roerup, der har borgerskab fra 1862, forhandler såvel nye som brugte møbler, i 1863 fortæller han, at han har over 500 møbler på lager, herunder bl.a. 40 sofaer.

har signeret deres møbler kontinuerligt eller blot lejlighedsvis. Med den foreliggende undersøgelse til grund, kan man med rimelighed forvente at adskillig flere, end de i dag kendte, har signeret.

Hovedindtrykket af tidens snedkere, således som de giver sig til kende i århundredets aviser, taler om en meget ringe specialisering. Det besluttedes ved oprettelsen af Det kongelige Meubelmagazin i 1777, at ledelsen skulle lægge mærke til snedkernes eventuelle specialer, og placere bestillingerne herefter, således at den snedker, der f.eks. var særlig dygtig til at forfærdige kommoder, kun fik bestillinger på denne slags møbler. Der er intet der peger imod, at dette forsøg på at få snedkerne til at specialisere sig, har haft nogen betydning. De forfærdiger næsten alle »Skatolles, Commoder, Frokostborde, Spilleborde« o.s.v. i mahogni, eg og fyr, og ved siden af dette er det helt almindeligt, at de mindre værksteder, og i mange tilfælde de lidt større, også beskæftiger sig med bygningsarbejde. Nævnes kan som eksempel herpå, at hofsnedkermester Nyebølle, et af navnene bag De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin, fremstiller mængder af inventar til hoffet og desuden reparerer såvel møbler som inventar, dertil har han i en periode ligkistemagasin.

Den specialisering der finder sted er ikke en opdeling i møbler og møbelarter, men den fra ældre tid kendte, med

inddeling i fag. Ikke blot stolemager- og snedkerfaget, men billedskærer, drejer og deкупør fremstiller hver sin del til møblerne.

Som en særlig form for specialisering kan nævnes stolemagermester Rønnes »Sveifemaskine« fra 1850-erne, Rønne har »oplag af udsveifet Stoletræ i de mest brugelige Faconer«, dette vil uden tvivl først og fremmest sige, at man der kan købe de lange svejfede agterstaffe, de bageste ben og ryglænets lodrette del i et stykke træ, men også kopstykke og eventuelle andre buede træstykker til stolerygge.

Avisens spalter taler tillige sit tydelige sprog om en udpræget fleksibilitet og evne til omstilling efter de til enhver tid rådende forhold. I pestår er det ligkister og i gode år holder man øje med moden. Et eksempel på det sidste,

I empiresnedkernes annoncer er der mængder af senge; der er tronsenge, topsenge, himmelsenge og buesenge, der er senge med forgyldning og senge med indlægning og adskillige andre beskrivelser. Af alle disse smukke senge er der ikke mange tilbage udenfor museerne, forståeligt måske, og dog: det pladskrævende ved disse senge går dog mest på højden, men beklageligt, for med sengenes forsvinden er en del af vor gamle boligkultur også borte.

Den viste tronseng er gengivet efter en akvarel fra 1905 af P. Olsen Ventegodt. (Kunstindustrimuseets billedsamling).

henimod århundredets midte, er en »navneændring«. Man har hidtil haft »Meubelmagazin« eller »Meubeloplæg«, nu er pludselig den hele by fuld af »Meubel- og Speilmagaziner«, hos den senere så kendte hofstolemager C. B. Hansen bliver det i nogle år til »Meubel og Speil-Bazaren«.

De første egentlige snedkerimaskiner begynder at vinde indpas på et og andet værksted i århundredets sidste halvdel, stolemager Rønnes svejfemaskine, en båndsav, har været nævnt i det foregående. Denne sav er opstillet på en førstesal i Kannikestræde, og har tidligere tilhørt »Snedkermesternes Finerskjæreri«, der fra 1830-erne blev drevet på samme adresse, men ophørte i 1855. Drivkraften til sådanne maskiner er dampmaskinen, der afløser bl.a. den tungt arbejdende maskine med træpedal.

Ikke blot brugen, men også konstruktionen af forskellige maskiner, har haft interesse for nogle af snedkerne, således nævner M. S. Fischer, der kalder sig snedker, billedskærer og stolemager, at han tillige er »Opfinder og Konstrukteur af forskellige Maskiner til Arbeidets hurtigere og bedre Forfærdigelse«. Det er ikke uden stolthed han, i 1857, nævner dette, og han er med disse maskiner »istand til at levere moderne og solide Meubler til de allerbilligste Priser«.

Der er bemærkelsesværdige forskelle, men ikke mindre bemærkelsesværdige ligheder i møbelformgivningen 1800-tallet igennem. Blandt træsorterne lægger man mærke til, at det er mahognien, der dominerer, og stilen, omend med svinkeærinder til adskillige andre stilarter, er empiren og senempiren fra århundredets begyndelse til dets slutning, også hvor der er »brugt« en anden stilart, er der næsten altid elementer fra senempiren iblandt. Ved århundredets slutning er det den rene empire, der dyrkes på en ny måde hos nogle af snedkerne, og som holder sig et stykke ind i 1900-tallet.

Byens snedkere siger ofte noget selv, ord der er bevarede i tidens aviser. Det er væsentligst disse deres egne ord om dette eller hint, men mest om deres møbler, der i de følgende afsnit forsøger at opbygge et billede omkring den enkelte håndværker og et billede af byens snedkere og deres møbler.

Det kongelige Meubelmagazin

En oversigt over et århundredes møbelhåndværk og møbelhåndværkere vil naturligt række tilbage til det århundrede, der går forud for den behandlede periode.

»Begyndelsen«, om man kunne kalde det således, til 1800-tallets møbler må søges i 1770-erne, hvor de ældste af snedkerne, der virker i det nye århundredes begyndelse, har lært deres fag og senere etablerer sig, og hvor den enkeltinstitution, der får størst betydning for dansk møbelkunst, også er grundlagt.

Institutionen, statsinstitutionen, Det kongelige Meubelmagazin virker fra 1777 til 1815, og er ikke blot, som navnet kunne tyde på, et særligt fornemt salgs-magasin, større vægt lagde man på det, der med et moderne ord kunne kaldes »produktstyring«. Magasinets grundlægger og første leder, arkitekt G. E. Rosenberg, tog fra begyndelsen initiativ til at reorganisere hele det store område, der kommer under begrebet møbeltilvirkning, begyndende med tegninger – forlæg – til møbler, over materialeindkøb, ydelse af lån til etablering eller videreførelse af værksteder, oprettelse af modelværksteder til udformning af velegnede møbeltyper, herunder modelværksteder for tilknyttede fag som billedskærere, gørtler o.s.v. Først ved slutningen af denne lange kæde kommer magasinet ind som salgsstedet, hvor snedkerne kan, men ikke nødvendigvis skal, indsætte de færdige, godkendte og stempede møbler til salg.

Som det vil ses af alt dette nye, Rosenberg her sætter i gang, er magasinet, udsalgsstedet, blot et sidste naturligt led i et sammenhørende hele, hvor hvert enkelt led er undersøgt og opbygget ud fra ønsket om kvalitet i tegning, materialevalg og håndværk.

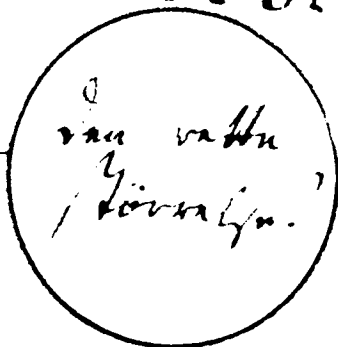
Med de få kendte møbler med magasinets stempel, vil en direkte bedømmelse af magasinets betydning for dansk møbelkunst være vanskelig. Et forøget kendskab hertil vil dog være ventelig, og en bedre bedømmelse dermed mulig,

Rosenbergs tegning til laksegl og brandstempel for Det kongelige Meubelmagazin. Om brugen af disse to stempler skriver Rosenberg, at lakseglet er til at anbringe på hårde materialer som marmor og bronze, brandstempelen, nederst, er til træ og som sådan er stemplerne godkendte af Kommercekollegiet. Brandstempelen har hidtil været ukendt og publiceres her for første gang. Lakseglet er smukt rødfarvet på originaltegningen. (Rigsarkivet).

L. B.

L. B.

K.M.M.

N. 1.

L. A.

med det her publicerede, og hidtil ukendte, brandstempel efter Rosenbergs tegning, et stempel der kunne formodes at være hidtil upågtet anbragt på et og andet møbel.

Kvaliteten er etableret ved år 1800 hos snedkerne og stolemagerne, som for eksempel hos Brøtterup og Soldan. Den samme kvalitet kan ikke undgå at falde i øjnene århundredet igennem, og når et andet højdepunkt henimod 1900, blandt andet hos brødrene Severin og Andreas Jensen.

Mere end nogen anden enkelt-årsag, må denne kvalitet tilskrives Det kongelige Meubelmagazin og den indflydelse på de enkelte værksteder, Rosenberg fik som leder af magasinet, og som fortsatte med at virke også efter 1800, da Rosenberg forlængst var fratrådt.

Den del af Det kongelige Meubelmagazin publikum kom i berøring med, udsalgsstedet, hvor møblerne kunne tages i øjesyn, var omkring 1780 i Vigandtsgade 318 (Ny Vestergade). På dette tidspunkt fungerede snedkeren Georg Roentgen som magasinforvalter, forretningsbestyrer ville man kalde det i dag. I 1782 overtages denne stilling af fuldmægtig H. Looft, og i 1805, da Looft fratræder på grund af alder, ansættes M. Erichsen som forvalter, magasinets udsalgssted er nu på Amagertorv 64.

Et lille drama udspilles her i 1811-12, der konstateres en ikke ubetydelig kasse-mangel på 1300 Rigsdaler og dette foranlediger, at Erichsen må forlade sin stilling. Til at rede trådene ud ansætter magasinets inspektør, Frederik Køppen, den tidligere forvalter, fuldmægtig Looft, der før opgaven er fuldført afgår ved døden. Køppen beslutter derefter at lukke en uge og indkalder snedkerne for at identificere de møbler, der ikke er opført i bøgerne.

Efter dette mellem-spil ansættes en ny magasinforvalter ved navn Geersen, og Køppen kan meddele publikum, at der nu igen er åbent hver dag på Det kongelige Meubelmagazin.

Køppen er uddannet billedhugger og, som denne betegnelse også kunne dække på den tid: billedskærer. Allerede i slutningen af 1700-årene beskæftigede han sig med billedskærerarbejde og havde udsalg af møbler fra sit værksted. Omkring 1810 får han bolig og værksted i Norgesgade 194 (Bredgade) og er tillige inspektør ved Det kongelige Meubelmagazin, med ansættelse i 1798.

I 1813 flyttes magasinets udsalgssted til Nørregade 35, her forbliver det i praksis til Det kongelige Meubelmagazin ophører ved kongelig resolution af 12. juli 1815.

Kort før, i maj 1815, flytter magasinet dog endnu engang, og den nye adresse er Bredgade 194, der er Køppens adresse. Denne flytning har været planlagt i nogen tid i forbindelse med at beslutningen om lukning er taget, den

nye adresse er opført i Københavns vejviser 1815/16 som Det kongelige Meubelmagazins adresse og forklaringen på dette tilsyneladende misvisende forhold er, at Køppen, efter lang og tro tjeneste som magasinets inspektør, får bevilling til at fortsætte magasinet for egen regning, med salg af møbler af egen og andres tilvirkning. Af bevarede papirer i Rigsarkivet fremgår, at Køppen får tilladelse til at kalde sit private magasin for det gamle navn: Det kongelige Meubelmagazin.

Desværre kommer dette nye kongelige magasin ikke til at markere sig i møbelhistorien, Køppen afgår ved døden i december 1815, og hans magasin må, under nyt navn, gå over på fremmede hænder.

Det bliver Meubelhandler Frederik Valentin Werner, der i 1816 overtager magasinet og senere flytter det til Østergade, for sluttelig, i 1837, at flytte til Lille Kirkestræde 101. Efter at Werner ophører i 1851, overtages lokalerne her af Snedkeres Meubel-Etablissement for moderne og solide Arbejder.

Køppens skive fra Det kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og danske Broderskab. Hæderfuld er det at stride For Fædrelandet, står der i kransen, og nederst: Givet af Köppen den 12 Septbr 1804. I feltherreteltet en empirestol.

Jens Brøtterup

Brøtterup grundlagde sin virksomhed i Nørregade 57 i året 1784, efter at have tilbragt en årrække på snedkerværksteder i London.

Fra 1793 til 1802 boede han i Store Fiolstræde 186, og det er således inden for disse år det afbildede ovale spillebord er fremstillet. Fra 1802 er Brøtterups adresse Peder Hvidtfeldtstræde, i nr. 130 (med nummerændring i 1806 til nr. 107), bor han til 1812, i hvilket år han køber ejendommen nr. 108 i samme gade. Her bor han til sin død i 1832.

Som en af byens kendte og veletablerede snedkere er der sjældent anledning til for Brøtterup, at meddele sig i aviserne, et par gange, f.eks. februar 1800, har han et chatol til salg, han skriver blot: »Et nyt Mahogni Chatol med Skab er

Jens Brøtterup, Engelsk Snedker og Stolemager, boende i Store Fiol-Stræde No. 186 i Kjøbenhavn. Adressen på Brøtterups etikette fra det ovale spillebord viser at bordet er fremstillet senest 1802. Efter flytning til Peder Hvidtfeldtstræde får Brøtterup trykt nye etiketter.

Brøtterups ovale spillebord med etiketten fra Store Fiolstræde er det ene af et par. Pladen måler udslået 92×80 cm.

til købs hos Snedker Brøtterup i store Fiolstrædet 186.« Til sin flyttemeddelelse i 1802 tilføjer han, at bestillinger, ved hans fraværelse, modtages og befordres af hans to ældste svende.

Med de få og kortfattede meddelelser i erindring er det ganske overraskende at finde en længere udredning i avisen i 1817, overraskende er det også at Brøtterup her snakker om sit ophold i London, næsten 35 år efter hans hjemkomst, han skriver:

»Undertegnede som førend Bombardementet boede i store Fiolstrædet, boer nu i Pederhvidtfeldtstrædet No 108, hvor han modtager Bestillinger paa Snedker- og Stolemagerarbeide efter den nyeste Facon. Og som han i flere Aar har arbeidet i de største Værksteder i London og grundig lært Professionen, saa hans Arbeide forlængst er bleven erkjendt og prøvet, at være af den fortrindeligste Godhed, tør han smigre sig med det Haab, at være erindret af hans gamle Venner og Bekjendtere, og anbefaler sig herved til Alle og Enhver, som ønskede at faae skjønt og solidt Arbeid

Disse ovale spilleborde er i virkeligheden langt mere elegante end de samtidige cirkelrunde, og var meget populære i de første årtier af 1800-tallet. Ligesom kommoder og spejle solgtes de parvise.

forfærdiget til de billigste Priser, som efter Tidens Omstændigheder ere mulige.

Kjøbenhavn, den 11te August 1817.

Jens Brøtterup, Snedker- og Stolemagermester
boende i Pederhvidtfeldtstrædet No 108.«

I udstillingerne af »Kunst og Flids-Frembringelser«, der begynder i 1810, deltager Brøtterup første gang, med et chatol af sort rosentræ, i 1814. For Brøtterup som for flertallet af de øvrige omtalte navne, henvises iøvrigt til kapitlet: Udstillings-katalog, bagest i bogen.

Joachim Christian Esmann

Som Brøtterup er også Esmann en af byens »gamle« snedkere, etableret, med borgerskab 1782, i Vognmagergade 138 og fra 1793 i nr. 144.

Fra 1796 er Esmanns adresse Vingaardstræde 138, her etablerer han efter egen beskrivelse et velassorteret møbelmagasin, annoncerer dog almindeligvis ikke i avisen med sine møbler, men han læser den, og læser kollegernes annoncer.

*Maleri af snedkermester
J. C. Esmann, ca. 1800. Billedet, i privat eje, er usigneret.*

Meubel-Magazin

i Biingaardstræde i 38, som er aabent alle Dage hele Ugen igiennem for Kiøbere og alle og enhver, som vilde see dets Indretning. Der forefindes en stor Deel gode danske Meubler af alle Slags, som paa mine Værksteder og af endeel af de berømteste Mestere bliver; jeg udraaber det ikke at være engelsk, fransk eller portugisisk Arbeide, da det under saadanne fremmede Navne kun vilde forringe den danske Kunstner; men er ansvarlig for at være lige saa got som udenlandsk: Chatoller, Secretairer, Bureauer af det fineste Mahoni Pyramiden Træ, Commoder, Dame- og Syeborde, Sofaer, Stole, Blomster- og Natborde, Sopha, Stole og Canapeer, og alt hvad der henhører til et Meublement, tillige er til kiøbs endeel Mahonitræ i hele og halve Planker og skaarne Fournere og et Parti Pæretræ tjenlig til Forme. Esmann, Smedkermester.

Der er nogle af disse annoncer, fra såvel snedkere som møbelhandlere, der taler om møbler efter »den rigtige engelske smag«, dette synes Esmann ikke om, og han får dem da også til at holde op med det for en tid.

Han skriver i adresseavisen i april 1804, efter at have opfordret alle og enhver til at se sit møbelmagasins indretning, hvor der er en stor del gode møbler fra egne værksteder og fra en del af de berømteste mestre:

»jeg udraaber det ikke at være engelsk, fransk eller portugisisk Arbeide, da det under saadanne Navne kun vilde forringe den danske Kunstner, men er ansvarlig for at være lige saa got som udenlandsk«.

Den virkede omgående, det var en af fagets »store gamle mænd«, der talte.

Større var han dog ikke, end at han, nu hvor pennen alligevel var fremme, for engangs skyld ville fortælle hvad hans møbelmagasin indeholdt, han remser kort op: »Chatoller, Secretairer, Bureauer af det fineste Mahoni Pyramide Træ, Commoder, Dame- og Syeborde, Sopha, Stole og Canapeer, og alt hvad der henhører til et Meublement, tillige er tilkiøbs endeel Mahonitræ i hele og halve Planker og skaarne Fournere og et Parti Pæretræ tjenlig til Forme.«

Esmanns annonce i Kjøbenhavns Adresse-Comptoirs Efterretninger (Adresseavisen) for 11. april 1804, hvor han siger sin mening om at bruge udenlandske navne til danske møbler.

En enkelt gang endnu finder Esmann lejlighed til at bruge avisens spalter, det er i 1807, hvor Stolemagerlaugets oldermand har været der med en bekendtgørelse om, at alene stolemagerne har ret til at forfærdige siddemøbler og anmoder om, at man vil købe disse møbler hos stolemagerne og ikke hos uberettigede snedkere og andre. Samtidig bekendtgøres at Stolemagerlaugets mestre har oprettet et Magasin i Pilestræde.

Imidlertid har Esmann, og med ham adskillige andre snedkere, længe haft særskilt bevilling til også at forfærdige stolemagerarbejde, derfor må han i blækkuset igen engang, dennegang med lidt flere møbler, » ... af fiint og flammet Mahonie og andre Træsorter nemlig Cylindere, Bureauer, Chatoller, Secretairer, Skriver-Pulte og Borde, Commoder, Consoller, Speil-Borde, Servanter, Bidetter, Hjørneskabe, Chiffonierer, Piedestaler, Senge, Spille- Spise- Blomster-Dame- og Sye-Borde, Toiletter og Kakkellovns Skierme, Stummetjenere og Oprattere, ligesom og i Følge mig allernaadigst forundt Bevilling, hos mig forfærdiges alle Sorter Divaner, Sophaer, Ottomaner, Canopeer og Stole af saadanne fine og fremmede Træsorter, som mit Magazin og Oplag bestaae af, og er af ovenstaaende betydeligt Forraad forfærdiget at bekomme, af de moderneste Facons og de mueligst billigste Priser.«

Det er naturligvis helt berettiget, at Esmann, og fjorten dage efter en anden af byens kendte snedkere, J. C. Lehmann, med omtrent den samme ordlyd, bekendtgør deres særlige bevilling, men man kan ikke undgå at få lidt ondt af stolemagerne, der udgør et lille laug med ikke meget mere end en snes medlemmer, som har haft særdeles svært ved at eksistere under de foreliggende omstændigheder, hvor byens førende snedkere tillige havde stolemagerbevilling og Snedkerlauget ikke tillod stolemagerne at få snedkerbevilling.

Det er udelukkende ved disse to særlige lejligheder Esmann deltager i tidens avispolemik, eller »avertissementer« som det jo blot er.

I 1815, hvor Esmann dør, fortsætter sønnen Jørgen Esmann faderens værksted og møbelmagasin og i 1817 flytter han det til Skidenstræde (Krystalgade) 73.

Johan Christian Lehmann

Københavns flittigste snedker bor ved århundredskiftet i Diderikbadskjærs gang nr. 203, han er repræsentant for den gamle håndværksmester, hvis liv var værkstedet, men er samtidig åben for hvad der foregår inden for sit fag og er i forreste række med det nyeste inden for møbelformgivning.

Christian Lehmann, snedkermester, en enkelt gang Cabinetssnedker og Meubelhandler, underskriver han sine annoncer i adresseavisen. Han er født i 1750 og har borgerkab fra 1779.

I århundredets første fjerdedel er det de mindre værksteder, der oftest findes i avisernes spalter, falbydende ganske få møbler. Til glæde for en eftertids møbelforskning er Lehmann, med et stort værksted som baggrund, undtagelsen herfra. Der er mange møbler, og gode møbler at få hos Lehmann og han fortæller, kortfattet, men bedre end de fleste andre, hvordan møblerne ser ud.

I 1800 bl.a. »... runde Commoder, ovale og fiirkantede Spilleborde og runde Dragkister alt af Mahogni Træ«.

I 1802 kender man på Lehmanns værksted den med empiren indførte blanke polering, »... der bekommes alle mulige Sorter Meubler af Mahogni Træ og haver den kjønneste Glans«.

I 1803 »... Syeborde med Punge ... Chatoller med runde Klapper og Chatoller med lige Klapper«.

De sidste, chatollerne med lige klapper, er tankevækkende nok Louis Seize-stilens møbler, der endnu er efterspurgt, og helt henimod 1810 kan man af annoncerens korte tekster hos Lehmann og nogle af hans kolleger endnu engang imellem møde denne stil sammen med empiren.

En annonce fra 1805 fortjener at citeres i sin hele ordlyd: »Paa undertegnedes Meubelmagazin i Diderikbadskjærs gang Nr 203 bekommes de moderneste og skjønneste Meubler af det fineste Mahonitræes Pyramider med den skjønneste Glans, Chatoller med og uden Skab med runde

æfte og skønneste Meubler af det fineste Mahognietræ, In-
 mader med den skønneste Glans, Chatoller med og uden Skab
 med runde og lige Klapper, til at staae og sidde at skrive ved,
 Skriver-Secretairer, Mahogni-Senge, Hjørneskabe, runde
 Commoder med og uden Toilet, Bidets med Speile, Toilet-
 Bidetfad og Nat-Commoder, Servanter, Spille-, Frokost-,
 Thee-, Consol- og Syeborde, saa og Syeborde med Punge,
 Ege Chatoller med og uden Skab med mere.

C. Lehmann, Enefermester,
 boende i Dideriksbaders Gang No. 203.

*En af Lehmanns talrige annon-
 cer, denne fra 1805, hvor han
 fortæller, at der kan »bekommes
 de moderneste og skønneste
 Meubler af det fineste
 Mahognietræ og med den
 skønneste Glans».*

og lige Klapper, til at staae og sidde at skrive ved, Skri-
 ve-Secretairer, Mahoni-Senge, Hjørneskabe, runde Com-
 moder med og uden Toilet, Bidets med Speile, Toilet-
 Bidetfad og Natcomoder, Servanter, Spille-, Frokost-, Thee-,
 Consol- og Syeborde, saa og Syeborde med Punge. Egecha-
 toller med og uden Skab m. M., C. Lehmann.

I 1807 har Lehmann tillige »Cylindere, Reisechatoller og
 Piedestaler«. Endvidere foranlediger oprettelsen af stole-
 magernes magasin i Pilestræde, som det var tilfældet med
 Esmann, også at Lehman minder om »... den mig aller-
 naadigst forundte Bevilling – hvor og i Følge – hos mig
 forfærdiges alle Sorter Divaner, Sophaer, Ottomaner og
 Stole af saadanne fine og fremmede Træsorter, som mit
 Magazin og Oplag bestaaer af, tillige et betydeligt Forraad
 for færdig at bekomme af de moderneste Facons og de
 muligst billigste Priiser«.

I 1812 og -13 er Lehmanns mahognimøbler med indlagte
 figurer, og her møder vi også empirens skabssofa – »Divan-
 ner med Skabe, at bekomme i Dideriksbadskjærs-
 gang, andet Huus fra Regnegade«, som engang imellem forklarende
 tilføjes.

Nået til 1816 vil Lehmann holde op, han fortæller at »...
 tiltagende Alderdom ikke længere tillader mig den Ævne,
 at kunne vedligeholde mit i mange Aar havende Meubel-
 magazin, saa have mine tvende yngste Sønner Carl og
 Frederik Lehmann, i mit sted overtaget bemeldte Maga-
 zin ...«

»Et Harpe-Syebord«, eller et »Syebord med Pung«, begge betegnelser kunne bruges på dette sybord og begge betegnelser er almindelige i snedkernes annoncer i de første årtier af 1800-tallet. Sybordet er gengivet efter et gammelt foto i Kunstindustrimuseets billedsamling og er formenlig usigneret, alligevel »ligner« det på en eller anden måde Lehmanns annoncer.

Brødrene Lehmann fortsætter med hyppige annoncer, møblerne af nyeste facon er nu med »... forgyldte og broncerede Figurer og Zirater«. Nye møbeltyper fra deres værksted er »Secretairer med og uden Skab«, og, udover de almindelige chatoller, nævnes også »smaae Chatoller«, for siddemøblernes vedkommende er »Snerkel-Sophaer« kommet til. Ordet 'broncerede' bliver senere erstattet af: Bronze (Bronze og forgyldte Zirater), hvilket er mere samstemmende med den kvalitet der lyser ud af annoncerne.

I den forbindelse skal nævnes, at der hos enkelte andre, der annoncerer med empiremøbler, kan påtræffes møbler med 'broncerede' eller 'forgyldte Løvekløer', en ikke ringe afslutning nedadtil af de skuffemøbler der er tale om.

Hos brødrene Lehmann nævnes også møbler udført af birketræ på linje med mahognimøblerne, deres syborde er med lyrefod og kaldes »Harpe-Syborde«.

Fra 1820 begynder værkstedet at ændre karakter, der er opnået kongelig bevilling til at »... belægge og udsælge alle Sorter Speile i Rammer og enkelte Glas, samt modtage til Belægning og Reparation beskadigede Speile og alt andet, henhørende til Speilfabrikationen«. Endnu er der som før moderne mahogni- og birketræsmøbler, men allerede samme år, 1820, dør den ene af brødrene, Carl, hvorefter Frederik i nogen grad opgiver møbelfremstillingen for i 1822 at flytte til Amagertorv 5 og her anlægge en spejlfabrik, naturligvis dog med fremstilling af spejlrammer og konsoller på sit, til fabrikken hørende, snedkerværksted.

Frederik Lehmanns Speilfabrik paa Amagertorv Nr 5 kan nu i adskillige årtier følges i avisen, der kommer butiksruder til, han bliver Hof-Speilfabrikant, i 1850-erne indretter snedkermester og senere hofsnedker F. J. A. Nielsen sit møbelmagasin i Lehmanns ejendom på Amagertorv 5, med udsalg af spejle fra hofspejlfabrikant Lehmann.

Johannes Soldan

Johannes Soldan er med ved oprettelsen af De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin i 1819, allerede denne kendsgerning godtgør, at det ikke er nogen ringe snedker, der bærer dette navn, hans smukt udformede etikette taler om en kunstnerisk sans også for denne lille detalje.

Soldan optages i Snedkerlauget den 19. marts 1796 og den 30. marts erhverver han sit borgerskab, begge dele alvorlige og højst nødvendige forhold der, efter udførelse af et omstændeligt og dyrt mesterstykke, måtte bringes i orden for at kunne etablere sig med eget værksted.

I begyndelsen, indtil oktober 1802, er værkstedet i Pilestræde 85. Her markerer han sig allerede med en lidt større produktion end flertallet af sine kolleger, men med helt de samme møbeltyper og med brug af de samme træsorter, hvilket vil sige, at Soldan på linje med byens øvrige små værksteder forsøger sig med nogle få mahognimøbler, og her henvender han sig til den bedrestillede del af det københavnske borgerskab, samt møbler af egetræ, der er noget billigere, og endelig malede fyrretræsmøbler for dem der ikke har råd til eg og slet ikke til mahogni.

Soldan annoncerer i foråret 1800 med: »Moderne Mahogni Skatoller med Skab paa, Servander, Speile, Borde, Ege Borde, Ege Skatoller med Skab, Ege Senge med Jernbøiler, Ege Dragkister, Fyrredragkister, mahognimalet«.

Om det sidste, de mahognimalede fyrredragkister, skal indskydes at om noget møbel er fremstillet i et meget stort antal i de første årtier af 1800-tallet, er det den mahognimalede dragkiste, sammen med i nogen grad fyrretræsborde og andre møbler af fyr og mahognimalede. Stort set alle snedkerne har disse fyrretræsmøbler, de sælges fra møbelmagasinerne og er så almindelige, at man uvilkårligt spørger: hvor er de i dag. De malede bondemøbler er i stort tal bevarede, men hvor er de malede borgermøbler. En forklaring kan være, at det er de samme; de malede borgermøbler

Det må være næved byens smukkeste snedkeretikette, trykt hos Grosch, der sidder som signatur i Soldans møbler. Farverne er lys grå, med mørkere grå oval.

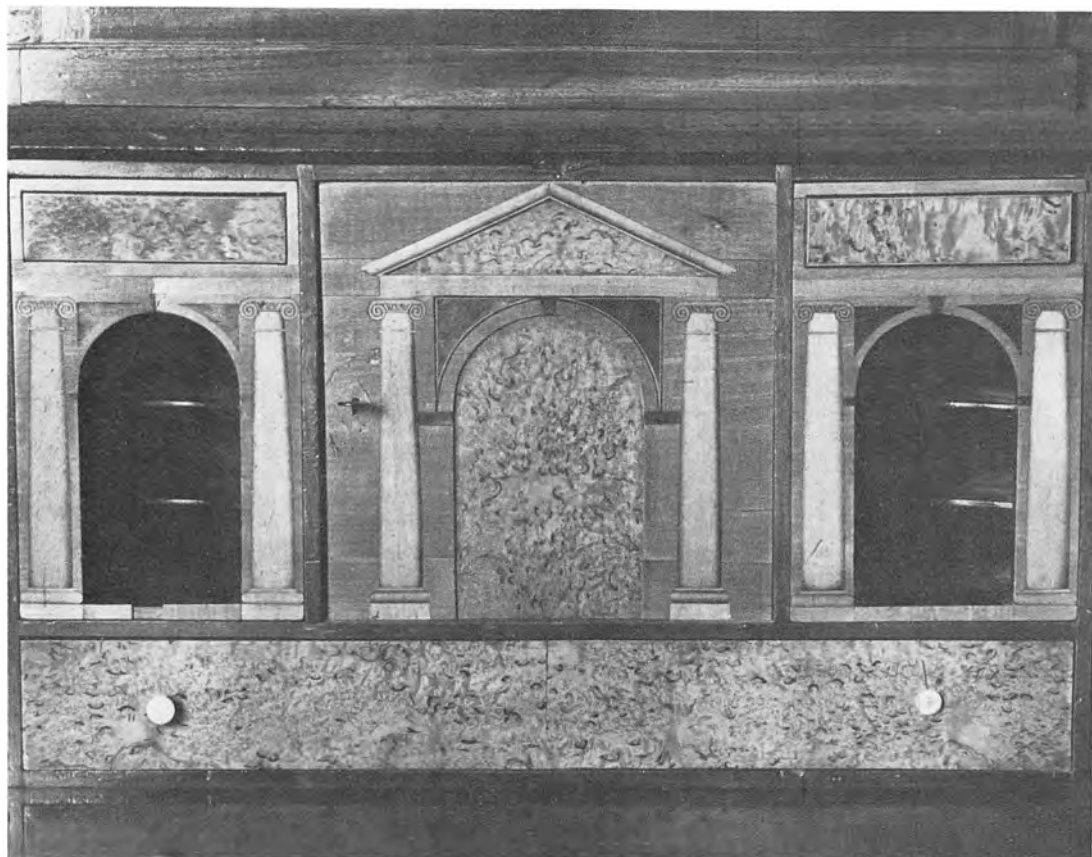
er en efterligning af de bedrestillede borgeres møbler, bondemøblerne begynder at blive det samme.

Hvornår Soldan ophører med at fremstille mahognimalede møbler af fyrretræ er uvist, de forsvinder hurtigt fra hans, dog ret få, annoncer, hvilket er det eneste, der lader sig konstatere; som almindeligt på de små værksteder, bruger han endnu ikke trykte etiketter, engang imellem en håndskrevet.

Virksomheden vokser efterhånden, efter at Soldan i 1802 er flyttet til Skidenstræde 174, og få år efter køber ejendommen af den hidtidige ejer drejermester Jørgensen. Værkstedbygningen, opført i bindingsværk, i gården til nuværende Krystalgade 5, rummer endnu i dag et snedkerfirma.

Andre møbeltyper kommer til, i stedet for fyrretræet bliver det mahognimøbler og næsten kun mahognimøbler

Mahognichatol med Soldans etikette, adressen Skidenstræde 51, daterer 1802-1818, og hele møblets form, Louis Seize stilens form, siger før 1810. Møbler i denne sene Louis Seize-stil er endnu indtil ca. 1810 ret almindeligt fremstillede i København. Indlægninger i birkemaser og ahorn er i den nye empirestil, man fornemmer at Soldan endnu ikke har »prøvet« denne stil igennem og der ligger ligesom et løfte i dette lille stykke intarsiarbejde, om at det med tiden vil blive til noget virkeligt fint.

Soldan annoncerer med. Der er foruden de tidligere nævnte, »Secretairer, Dame-Skriverborde, Spilleborde, Frokostborde, Sophaer og Stole af det skønneste fine Pyramidetræ«, indimellem nogle få egetræsmøbler, en enkelt gang en sofa og nogle stole betrukket med grøn damask, muligvis møbler, der er taget i bytte, når der er købt nye, dette gælder bl.a. for nogle egetræsmøbler, hvor prisen anføres.

Selv om Soldan bliver boende på samme sted fra 1802 og til sin død den 17. marts 1838, er der udmærkede dateringsmuligheder for arbejder, der er forsynet med hans etiketter, idet Skidenstræde 174 får nummer 51 i 1806, mens gadens navn ændres i 1819 til Krystalgade, her uden at numrene ændres.

Soldans søn, Johannes Friderich Wilhelm Soldan, bliver snedker som faderen, men dør allerede i 1835, 26 år gam-

Det er sjældent man ser de gamle chatoller med skriveklappen lukket, men det fremhæver det meget enkle, det er ren funktion alt sammen.

Højde 195 cm, bredde 121 cm.

mel. Han har dog, det korte åremål tiltrods, nået at blive snedkermester og Lieutenant i det borgerlige Artillerie, det sidste, en militær grad i borgervæbningen, var for tidens unge håndværksmestre meget eftertragtelsesværdigt.

Peter Arent Mohr

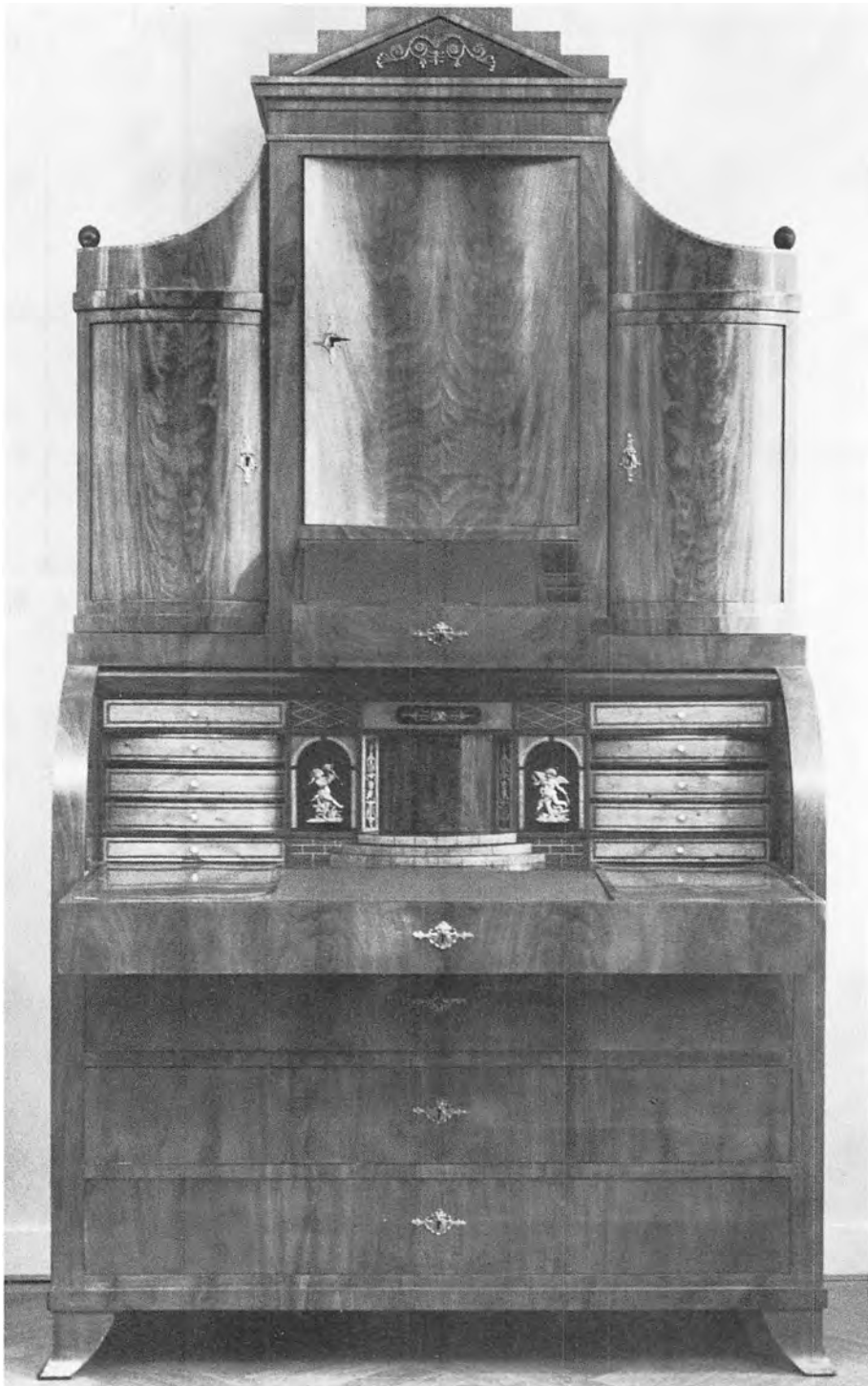
P. A. Mohrs regning dateret 26. maj 1818, for et mahognichatol med opsats – »som er mig Betalt med Summa 195 Rbd. N. V. (Navne Værdi). 40 år senere er, ifølge en anden bevaret regning, chatollet solgt på auktion for 61 Rbd. En tredje regning fortæller at chatollet i 1882 blev poleret og istandsat hos snedkermester N. P. Nielsen i St. Kongensgade 69.

»Dog maatte man ogsaa tilstaae at Snedkermester Mohrs Skatol af indenlandsk Almetræ med Opsats, i Henseende til Arbeidets Fuldkommenhed, ikke gav Schrøders noget efter. Det særdeles smagfulde Valg af dette Træes skønne Maser, hvormed det var belagt og disses særdeles passende Sammensætninger, tilligemed den derpå anbragte gode Politur gav enddog dette efter Manges Skiønnende Fortrinnet for hiint.« Således omtaler kammerråd Aabye, i en skrivelse om kunst og flidsudstillingen i 1815, et Elmetræs-chatol af P. A. Mohr.

Peter Arent Mohr er født i København i 1776, får borgerkab »som Snedkermester i Lauget« den 2. september 1808, og etablerer sig herefter med bolig og værksted i Skindergade 45, en ejendom han få år senere køber.

At Mohr har kunnet fremdrages af anonymiteten, og at der kan føjes et 'Peter Arent' til Aabyes 'snedkermester Mohr', skyldes den bevarede regning for det her gengivne chatol, hvis kvalitet synes at kunne stå mål med det af

Notta
betalt til Majmari Scholte med Opsats
som er mig betalt med - Summa 195 Rbd. N. V.
København d. 26. Maj 1818.
P. A. Mohr

Intarsiaarbejder fra chatollet, forskellige lyse og mørke træsorter samt ornamenter og, på de to høje skuffer, figurer i bronze.

Mohrs chatol har foruden skrivvepladen i siddehøjde, også »en Klap til at staae at skrive ved«, her er det en skuffe under skabets midterdør, der er skråtstillet når den er trukket ud til brug. Under de senere nøglebeslag er endnu nogle steder de oprindelige nøglerør af elfenben. Chatollets højde 220 cm.

Aabye beskrevne. P. A. Mohr har såvidt det har kunnet konstateres ikke signeret sine møbler. Som interessant i såvel Børshuusmagazinet som Laugshuus Meubel-Magazinet er sikkert en væsentlig del af hans produktion udgået herfra.

Som de fleste af sine kolleger, har også Mohr en militær grad ved Københavns borgervæbning, i 1827 er han i Københavns vejviser opført som Lieutenant ved Brandcorpsen, et korps som netop mange håndværksmestre er tilknyttede, og som sikkert har sin forklaring i at håndværkernes kendskab til byens huse kunne være af betydning ved de mange brande i datidens København.

Efter P. A. Mohrs død i 1828 fortsætter hans enke, Sophie Mohr, værkstedet i Skindergade indtil sønnen, P. C. W. Mohr, overtager det i 1839 og samtidig flytter det til Kryсталgade 54. I 1840 dør Sophie Mohr, og værkstedet flytter til Dronningens Tværgade 335. Efter at have skiftet adresse nogle gange i 1840-erne ophører værkstedet i 1848.

Jens Christian Holst

I en kælderbutik i Reverentsgade åbner i 1804 en forretning med køb og salg af brugte møbler, en ganske beskedene marskandiserbutik er det blot, hvis indehaver, J. Chr. Holst, først i året 1806 søger borgerskab som Marchandiser.

Det er tydeligt at marskandiser Holst har en særlig interesse for møbler, han handler som naturligt er også med andre ting, men det er møblerne han lægger vægt på – og spejle, »store gamle Speile der er rene i Glasset«, skriver han.

Det er uvist hvor og hvornår han også har haft tid til at blive snedker, men 1809 får han borgerskab som snedkerfrimester, med bolig og værksted i Hvælvingen 98, og den 9. maj 1810 er han blevet laugsmester med borgerbrev som snedkermester. Dette sidste borgerbrev var, uagtet det var dyrt og omstændeligt at erhverve, helt nødvendigt for den håndværker der kunne og ville noget ud over det almindelige, der var kun den ene vej, at blive laugsmester.

De ydre forhold spillede naturligvis også dengang en rolle, kælderbutikken kunne der ikke være nogen fremtid i, Holst forbliver i Reverentsgade, i nr. 205 ved Kongens Nytorv, men lejer lokaler i stueetagen og opretter et Meubelmagazin med salg af møbler fra eget værksted, Det nyeste Meubelmagazin i Reverentsgade, kommer det til at hedde.

Lidt forvirring blandt kundekredsen har denne omordning forvoldt, idet der er flyttet en anden snedker ind i kælderbutikken. »Tilfældet har overbevist mig om«, meddeler Holst i 1812, »at en Deel søger mit Arbeide i Kjælderen i Huset under mig, i den Tanke, at de der falholdende Meubler ere af mine, hvilket ikke ere saa«.

I 1813 omdannes Det nyeste Meubelmagazin til et interessentskab, herom kunne man året efter læse i avisen: »... at der bekommes alle Sorter fine Meubler og Stole af aller

Et stort og godt Klædeffab, Ege og Furre Chatoller, dito
 Senge og Dragtister, Mahoni Commoder og Sveile, gode Bø-
 getræes Sophaer med og uden Madratser, dito Stole med Heste-
 baars og uden Betræk, sø: skielligt Sølv, Plet, Kobber og Tin-
 søl m. m., alt til billigste bestemt Priis at bekomme i Reverents-
 gaden 144 ved Kongens Nyetorv hos

J. Chr. Holst.

Annonce fra Holst mens han endnu var marskandiser, allerede her er det møblerne han lægger vægt på i sin beskrivelse af hvad butikken indeholder. Reverentsgade 144, senere 205, er beliggende overfor Erichsens Palæ i nuværende Laksegade. Det var den første del af Laksegade, med knækket, reverens'en, der på daværende tid hed Reverentsgade.

moderneste Facon, for durabelt og godt Arbeide indestaaes. Liebhavere fra Provinsen kunde ved Breve til Magazinet, erholde hvad Meubler de ønske Dem, og være forsikret om en ligesaa tilfredsstillende reel Behandling og billig Priis, som om de vare selv Tilstæde. J. C. Holst, J. Nyebølle, J. Schrøder. Snedkermestere og Magazin-Interessenter.«

Det er tre af de kommende årtiers førende navne inden for møbeltilvirkning i København, der her har sluttet sig sammen, alle tre navne, der senere skal berettes mere om, men da det nyetablerede interessentskab kun bliver af kortere varighed skal der på dette sted kun gives et enkelt eksempel: Schrøder har, som sin læremester, J. Pengel, en svaghed for møbler med mekanik, og i det hele for at gøre noget ganske særligt ud af sine møbler, til gengæld kan han aldrig få dem færdige til tiden. Derfor kan man i 1815 i Det nyeste Meubelmagazin se Schrøders mahognichatol, der var bestemt for Udstillingen for indenlandsk Kunstflid, men ikke nåede at blive færdigt. Chatollet er med urværk og med udsmykning og ornamenten i bronze og alabast. »Til sammes Tegning og Forarbeidning er anvendt megen Tid, Flid og Accuratesse«, meddeler Schrøder, og håber det vil vinde kunstelskeres bifald.

Til at varetage magasinets daglige drift ansættes en magasinforvalter, fuldmægtig R. Eskildsen og magasinets lokaler udvides til førstesalen, nu hvor der tilføres møbler fra tre værksteder.

I 1815 køber Holst ejendommen på hjørnet af Skindergade 94 og Klosterstræde, hvortil han flytter bolig og værksted, på dette tidspunkt er Nyebølle udtrådt af interessentskabet, han opretter senere sit Meubelmagazin i Thotts

Meubel-Magazin.

Fra den 1ste Juni d. A. fortsættes Meubel-Magazinet i Meverentegaden Nr. 205 1ste Sal for Undertegnedes Oieaning alene. I 12 Aar har jeg koet og havt Meubeludsalg i benævnte Huus, tildeels i Interessentskab, som nu er ephøvet. For dette Tidrum afløgger jeg herved min skyldigste Tak, saavel til mine hastes Interessenter, som til alle og enhver af mine Medborgere inden- og udenbyes, der have forundt mig deres Eegning. Jeg recommenderer mig herved for Fremtiden, og min Bestræbelse skal stedse være at have mit Magazin forsynet med gode og saunkke Menbler af alle Slags, hvorpaa Prisen her- efter skal blive meget billig ansat; men tillige bestemt, og skal der paa ethvert Meubel i mit Magazin blive sat en trykt Seddel med mit Navn og den bestemte Pris, hvorunder intet vorder solgt. Til behageligt Efterretning tjener, at min Bopæl og mit Værksted nu er paa Hjørnet af Skindergaden og Klosterstrædet Nr. 94.

J. Chr. Holst,
Snedkermester.

Palæ på Kongens Nytorv, og Schrøder udtræder i 1816 for at oprette magasin på Ulfeldtsplads.

Det vil være rimeligt at antage, at der fra Det nyeste Meubelmagazin er udgået møbler med etikette allerede mens interessentskabet bestod, og at det er tilfældet fra 1. juni 1816, fra hvilken dato Holst fortsætter alene, har vi hans egne ord for. Han finder anledning til at takke sine medinteressenter for samarbejdet, og sine kunder for trofast søgning igennem tolv år, her regner han marskandiserårene med, og hans bestræbelse vil fortsat være, at magasinet er forsynet med gode og smukke møbler, og, fortsætter Holst, »... skal der paa ethvert Meubel i mit Magazin blive sat en trykt Seddel med mit navn og den bestemte Priis hvorunder intet vorder solgt.«

Til October Flyttetid 1817 flytter Holst Meubelmagazinet til sin ejendom i Skindergade, i almindelighed en praktisk foranstaltning at samle værksted og magasin på samme adresse og tidspunktet for flytningen falder sammen med at der i et årstid ikke bliver tid til at gøre meget ud af det private magasin. Holst har en større opgave, der skal løses sammen med andre af laugets mestre, idet man har savnet noget af alt det Det kongelige Meubelmagazin stod for

J. C. Holst's annonce fra 1816, hvori han fortæller at han sætter etikette i sine møbler, en trykt etikette med navn, skriver han, og møblets pris. Endnu er der ikke påvist møbler med den omtalte etikette.

indtil det opløstes i 1815, noget som de private magasiner og de mindre interessentskaber ikke havde nogen mulighed for at skabe, men som er nødvendigt, om udsyn og faglig og kunstnerisk dygtighed skal bevares. Dette resulterer i oprettelse af Det forenede Kunstflids Meubel Magazin i 1818, og her er Holst, sammen med bl.a. oldermænden for snedkerlauget, C. H. Pers, i forreste række allerede på det planlæggende stadium. Samtidig med dette skulle der fremstilles møbler på de 25 værksteder der tilknyttedes dette nye magasin, således at der kunne være et stort og alsidigt

Endnu er der ikke påvist møbler med etikette fra snedkermester Holst's møbelmagasin, selvom vi har hans egne ord for, at hans møbler forsynes med en sådan. Når hans etiketter dukker op, vil de sikkert sidde på møbler af en kvalitet, der svarer til dette spejl, gengivet efter P. Olsen Ventegodts akvarel fra 1908, i Kunstindustrimuseets billedsamling.

Men også på »simple« møbler kan det betale sig at kigge efter etiketter, Holst har som sine kolleger haft møbler svarende til enhver formåen.

udvalg allerede ved åbningen. Derfor må Holst, og mange andre, forsømme de private magasiner og han finder anledning til at bekendtgøre, i begyndelsen af 1819, at hans magasin i et årstid ikke har været så komplet forsynet, men at der nu igen er solide, smukke og gode møbler, »... saasom Chatoller, Commoder, Hjørneskabe, Thron- og Udtræksenge, Divan-, Snerkel- og andre Sophaer med og uden Toilet, Læne- og Taffelstole, Divan-, Frokost-, Sye- og Bakkeborde, Klæde- og Linnedskabe, Speile og Consolborde, dels Mahogni, Birke- og Fyrretræes Arbeide.«

I et par årtier forsyner Holst dels sit private magasin, dels kunstflidsmagasinet med møbler uden at han overleverer eftertiden mange ord om den sag. En sjælden gang fortæller han i avisen, hvad der forefindes på hans magasin, i 1838 indlemmer han hjørnebutikken i magasinet. På dette tidspunkt er han oldermænd og har i denne egenskab indført laugsstempling af møbler, fremstillede af laugets mestre, bl.a. for at forsøge at stoppe den ofte mindre gode møbelfremstilling, der finder sted på mere eller mindre lovlige småværksteder, en produktion der aftages af byens marskandiser.

I 1842 er der ophørsudsalg i Holst's Meubelmagazin med 10-12 % rabat og, som han forudså, resterer der en lang række møbler, der bortsælges ved auktion i oktober, en fortegnelse over møblerne kan købes hos auktionsholderen for 2 skilling.

Igen føler Holst sig foranlediget til at takke sine kunder for de mange års trofaste søgning, i årenes tal, omtrent 30, har han denne gang fratrukket tiden hvor han var marskandiser. Samtidig meddeler han at værkstedet fortsætter og modtager bestilling på møbler.

At værkstedet fortsætter betyder formentlig at han endnu engang imellem, indtil sin død i 1850, leverer et møbel til salg fra kunstflidsmagasinet, ligesom han stadig virker i Snedkeres Tegneforening af 1837, i hvis bestyrelse han indvalgte ved stiftelsen, iøvrigt sammen med bl.a. sin tidligere medinteressent J. Schrøder.

Som oldermænd afgik Holst i 1838 efter fire års virke og med usædvanlige hædersbevisninger fra sine kolleger i Snedkerlauget.

Det forenede Kunstflids Meubel Magazin

Etiketten fra Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin. Etiketten er anvendt i alle årene fra 1818-1849 og giver således ikke nogen nærmere dateringsmulighed, måske bortset fra at etiketten tilsyneladende på et tidspunkt får en lidt bredere hvid kant omkring, og at der her ofte er påført nogle ikke identificerede tal og bogstaver.

»I Kiøbenhavn har et Interessentskab af Snedkermestere oprettet et nyt Meubelmagazin. Dets Locale er i Norges-gade No. 174, hvor Meublerne i to store Sahle ere opstillede i smagfuld Orden. Interessentskabet bestaaer allerede af 23 Snedkermestere, der tilsammen have giort Indskud for 150 Actier. Men Bestemmelsen er, at der skal være 300 Actier. Anmelderen har taget Meublerne i Øjesyn, og fundet dem, saavidt han skiønner, at være ligesaa gode som smagfulde. Paa hvert stykke Meubel findes et kobberstukket Skildt med Paaskrift: Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin i Kiøbenhavn. Af en Indretning, der saa at sige endnu er i sin Barndom, maa man naturligvis ikke gjøre for stor For-

dring, men vist er det, at dette Magazin, understøttet af Almeenhedens Opmuntring og Søgning, med Tiden vil kunne gjøre denne Konstflidsgreen i Danmark stor Ære.«

(Anmeldelse i Den Vest Sjællandske Avis den 6. juni 1818).

I en af de små skuffer i chatollet opbevares en lille interessant brevveksling fra år 1900, mellem møblets daværende ejer, der bor i Nykøbing F, og oldermanden for Københavns snedkerlaug, Kaspar Rostrup, samt den kendte håndværkerhistoriker, Adolf Bauer.

Uden at denne brevveksling egentlig tilfører møbelhistorien nye oplysninger, er det dog et interessant historisk dokument, der er tale om. Chatollets ejer har netop købt møblet i Rostock, hvor det har stået på Hotel »Zur Sonne«, og spørger efter oplysninger om Det forenede Kunstflids Meubel Magazin hos snedkerlaugets oldermand, der igen henvender sig til Adolf Bauer, idet han finder divergerende oplysninger i bøger herom.

I sin besvarelse skriver Bauer: »Det oprettedes, fordi der efter Det kongelige Meubelmagazins Ophævelse 1815 alligevel var en Trang tilstede hos Snedkerne til et Etablissement af lignende Art, navnlig til et saadant med et mere autoritetsmæssig Præg end det de forskellige private Magasiner havde. 21 Snedkere med Oldermanden C. H. Pers i Spidsen traadte da sammen, og den 12te Februar 1818 udsendte de en Indbydelse til Aktietegning (200 Aktier á 30 Rdl rede Sølv). Der blev 25 Interessenter, udelukkende Lavsmestre. Kunstakademiet fik Indflydelse paa Bedømmelsen af de udstillede Møbler. Men samtidig var der en mængde andre Møbelmagasiner i København. I 1823, da Kunstflids-Magazinet udvidede sin Kapital til 470 Aktier, var der 13 andre Møbelmagasiner i København.

Blandt Indbyderne til Aktietegning fandtes nogle af Dattidens mest ansete Navne, H. Monsees, J. C. Holst, F. Ihle og H. Madsen.

Naar Magasinet ophævedes, har jeg hidtil ikke kunnet see, dog veed jeg at det existerede endnu i 1846.«

Den af Bauer omtalte indbydelse af 12. februar 1818, er i virkeligheden en opsupplering, idet aktietegningen oprin-

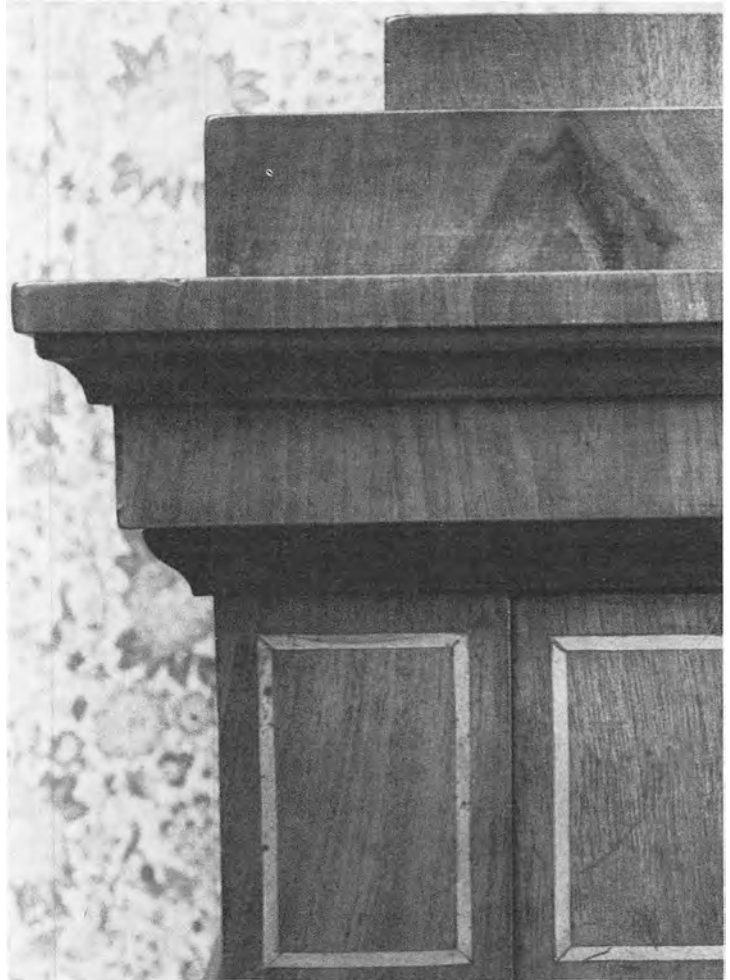
Chatollet hvori den i teksten omtalte korrespondance findes. Som næsten alle periodens møbler er det fineret med mahogni på fyr. Højden er 226 cm, bredden 116 cm og vægten er 186 kilogram. Det sidste er påført et fragtbrev, da det år 1900 fragtedes fra Rostock og tilbage til Danmark. Et regnskab fortæller at chatollet på daværende tidspunkt købtes for 40 kr., mens tolden beløb sig til 53 kr., det har sikkert været et samtaleemne hos de nye ejere.

Piedestal fra kunstflidsmagasinet, højde 150 cm, på dette møbel får man et fint indtryk af den, langs en lodret midterakse, sammenskårne, kraftigt flammede »pyramide«mahogni.

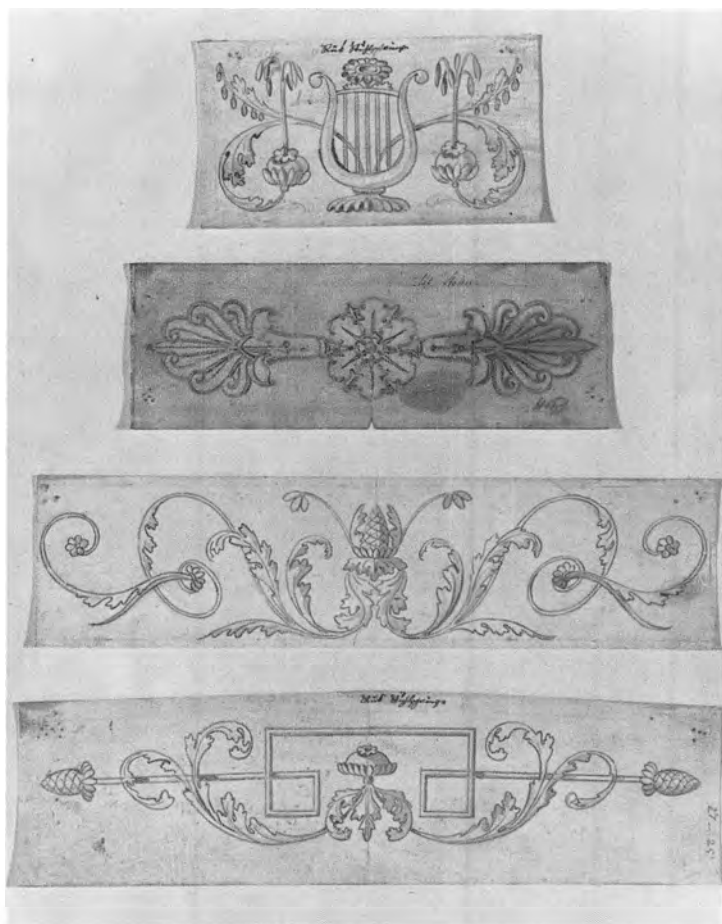
Detail fra piedestalskabet med den markante »trappe«afslutning øverst, og med messingindlægning på og ved siden af skuffen.

deligt sluttede 24. november 1817, efter en indbydelse dateret den 15. oktober 1817 underskrevet af Pers og genfremsat 10. november.

Formanden for dette nye og værdifulde initiativ giver følgende introduktion af magasinet: »At det nye oprettede, under Navn af Det forenede Kunstflids Meubelmagazin nu er ordnet, giver Undertegnede sig den Ære at bekendtgøre for et æret Publicum, og at Udsalget deraf tager sin Begyndelse Fredagen den 22de denne Maaned, i Gaarden Nr. 174 i Norgesgaden (Bredgaden). Tillige anmærkes: at den oprindelige Grund til Anlæggelse af dette Magazin, ikke alene er bygget paa egen Interesse, men især for derved at godt-

gjøre, at Interessenterne deri stedse hige efter at virke til Snedkerarbeidets Forædling, og conservere de i Snedkerprofessionen opnaaede Færdigheder, samt fremdeles at have og vedligeholde for Stedse en sorteret Samling af smukke og allernyeste Facon Meubler i Hovedstaden. Dernæst er sørget for, at ethvert Stykke Arbeid, som antages i Magazinet, af dertil udnævnte Directeurer eftersees og bedømmes, og af hvilke en bestemt Priis for Kjøberne blive sat, og ville vi fremdeles bestræbe os for at holde gode og prisværdige Ting og sørge for at enhver Kjøber vil finde sig overtydet om en billig og reel Behandling. Kjøbenhavn, den 20de Mai 1818.

Wilhelm Frederik Ihle, 1778-1850, er blandt interessenterne i kunstflidsmagasinet, af hans tegninger til intarsiaarbejder gengives her fire, der med måske størst sandsynlighed kunne findes på gamle empire-møbler, og på den måde være med til at »sætte navn« på et usigneret møbel. (Kunstindustrimuseets billedsamling).

Helt uden indlægninger er denne chiffoniere, derimod med smukke rillede hjørnesøjler og skuffer med sammenskårne finerer fra samme blok finer. Højde 151, bredde 110 ved øverste gesimsliste.

Paa egne og Med-Interessenternes Vegne, Jens Chr. Holst, Formand for Interessentskabet.«

Det er ikke nogen ringe ting for dansk møbelarbejde, der her er etableret, magasinet kan, som man meddeler i 1821, måle sig med lignende indretninger i enhver udenlandsk hovedstad. Anledningen til denne sidebemærkning fra magasinet er, at man har indskudt et fond mellem producent og forbruger, og meddeler dette til publikum. Fondet skal ved en kommission vurdere de modtagne møbler, betale interessenterne kontant med det beløb man finder frem til

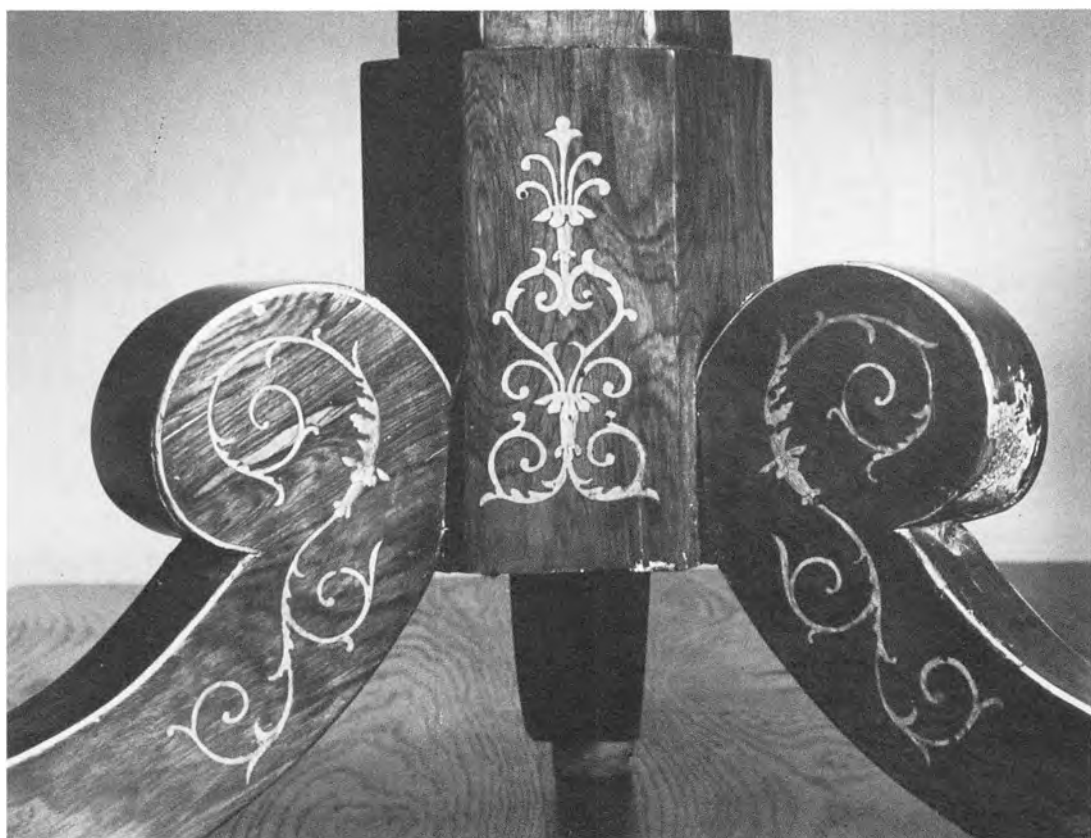

Ottekantet sybord med plisseret pose, stoffet fornyet, på søjle med tre ben og med indlægnings på plade og ben, sybordet er fineret med palisander.

Detalje af pladens indlægning, der er udført i elfenben.

ved bedømmelsen og herefter fastsætte en udsalgspris. Om denne balanceakt meddeler magasinet videre: »Interesserne betales den Priis fuldt ud, som de efter Arbeidets Godhed og derpaa anvendte Fliid efter Tidernes Omstændigheder har fortjent, hvilket gjør det indlysende at Commissionen som Medeier af Fondet, ei uden selv at lide Tab, naar et Meubel betales over dets sande Værdi, paa det allernøjeste vil sørge for, at bestemme den ringeste Priis for enhver af Interessenterne, og tillige tilsiger sig det for en-

På sybordets ben og på afslutningen af den sekskantede søjle er intarsiaarbejdet udført i ahorn.

hver Fordels Skyld, at bringe Priserne paa det laveste for at vinde desmere Omsætning.«

Med 25 tilsluttede snedkere og med kunder over hele landet såvel som i udlandet har denne omsætning ikke været uden virkning på det københavnske møbelhåndværk eller for byens næringsliv i bredere almindelighed. At det helt til 1849 var muligt at holde sammen på dette store foretagende, og på de mange snedkermestre med hver deres sære ideer, er i sig selv en præstation.

Den 1. april 1825 flytter magasinet til Kongens Nytorv 206 og bliver herved nabo til det i 1819 oprettede De ti forenede Snedkermesters Meubelmagazin, hvilket naturligvis afspejler sig i en smule godmodig annoncekrig når lejlighed byder sig, idet det er de to eneste Meubelmagaziner af virkeligt format i datidens København, der nu bor side om side, og som repræsenterer nogle af byens bedste værksteder i et antal af tilsammen 35, allesammen medlemmer af snedkerlauget. Her, hos De ti forenede, møder vi igen Holst's tidligere medinteressenter fra Reverentsgade, Nyebølle og Schrøder.

Tretten år efter flytningen, i 1838, foretager Kunstflids-magasinet en betydelig udvidelse og kan således »... komplettere med en stor Deel smagfulde Meubler i nyeste Facon.«

At denne udvidelse kunne blive betydelig skyldes ikke blot, at det var en kendt sag, at kvaliteten var meget høj for magasinets møbler, men også at den eneste virkelige konkurrent, De ti forenede, allerede fem år tidligere, på grund af ugunstige ydre forhold, havde måttet ophøre; at nogle af interessenterne herfra nu er medlemmer af Kunstflids-magasinet, kan være en rimelig antagelse.

Som allerede nævnt, af Bauer ved begyndelsen af denne omtale af magasinet, fik kunstakademiet indflydelse på de udstillede møbler, et forhold, der var naturligt og rimeligt, idet snedkerne i 1700- og begyndelsen af 1800-tallet, havde en, gennem tegneundervisning og aflæggelse af mesterstykke, tilknytning til akademiet, der her giver sig et praktisk udslag. Interessenterne opfordredes til, ved besøg på akademiet, at holde sig orienterede om det nyeste inden for møbelformgivning, omvendt opfordredes akademiets læ-

Det sidste af de viste møbler fra Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin, en sekretær, er med grøn filt på skrivepladen og har prægede læderbeslag omkring nøglehullerne.

Et udsnit af sekretæren med klappen lukket, det er klappens fyldning der på den anden side er filtbeklædt, endvidere ses læderbeslagene og de fristående drejede og udskårne søjler.

rere til, også uanmeldt, at aflægge besøg på magasinet. Kunstakademiet vil i denne forbindelse især sige professor Hetsch, et navn der, inden for formgivning af brugskunst, betyder streng, enkel og smuk nyklassicisme i dens sene form: Chr. VIII stilen – senempiren, hvilket tydeligt fremgår af de efterhånden mange kendte møbler med Kunstflids-magazinets karakteristiske – nyklassicistiske – etikette. Det er således Hetsch's indflydelse, der har været afgørende for, at denne dejlige møbelstil holdt så længe i Danmark, som tilfældet blev. Han troede vistnok, lidt naiv må han have været, at denne stil kunne vare evigt, og ingen græmmede sig mere end Hetsch, da de første tegn på nyrokokoen viste sig.

Et ganske imponerende oplag af møbler, har der været for køberne at vælge imellem på magasinet, i 1843 oplyser man at der: »... til Exempel er et Udvalg af 80 Mahogni Divaner og Sophaer, med tilhørende Stole, 100 Stk. moderne Mahogni Sophaborde paa Søiler, i diverse Facons, 30 Stkr. yderst smagfulde Secretairer og en meget betydelig Deel store Speile med Consoller, samt i Forhold hertil et ligestort Assortiment af alle de forskjellige Slags Meubler, som henhøre til et complet og elegant Ameublement.«

I 1848 beslutter man at sælge en del ældre møbler, der måske kan have stået på magasinet i flere år uden at blive solgte, dels vil man nedsætte prisen, dels vil man senere ved en auktion bortsælge resten. Det sidste frafalder man imidlertid, og beslutter i begyndelsen af 1849 at bortlodde denne ikke ubetydelige samling møbler til fordel for krigens sårede og faldnes efterladte, lodsedlerne solgtes for 16 skilling, en pris der, sammen med det gode formål, må have bevirket at der har været tale om en betydelig omsætning.

Lige så lidt som Bauer i år 1900 var i stand til at sige hvornår Det forenede Kunstflids Meubel Magazin ophører, lige så lidt kan det i dag lade sig gøre. Snedkermester J. G. Lund, der i nogle år har været blandt interessenterne, overtager lokalerne til april 1849, og Kunstflids-magasinet er ophørt fra samme dato; i dets hidtidige skikkelse kan det ikke følges længere, men der meldes ikke om ophør, men om flytning, uden brug af navnet, til Pilestræde 119, hvilket i praksis vil sige det samme som at nogle af interessenterne har været enige om at fortsætte under måske mere beskedne former. En fortsættelse, og dog alligevel: et ophør til april 1849.

Endnu et enkelt navn skal af praktiske årsager nævnes i forbindelse med »Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin«, nemlig J. J. Ruwald, magasinets mangeårige forvalter. Af regninger fra magasinet fremgår at man, uagtet at man havde, eller i hvert fald på et tidspunkt fik, regninger med trykt »hoved«, også brugte regninger uden og at Ruwald kunne glemme at skrive magasinets navn, således at en sådan regning kun kan identificeres på Ruwalds underskrift.

De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin

I 'Thotts Palais' på hjørnet af Bredgade og Kongens Nytorv, daværende nr. 205, åbnede den 26. maj 1819, næsten på dato et år efter åbningen af kunstflidsmagazinet, Københavns andet store møbelmagazin: De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin. Om den bagved liggende grund til denne sammenslutning kan være uoverensstemmelser med enkelte af kunstflidsmagazinets interessenter, hvor også disse ti naturligt kunne høre til, får stå hen i det uvisse, men muligheden er til stede, jfr. det kortvarige interessentskab i Reverentsgade, omtalt i forbindelse med J.C. Holst.

Navnene, der hidtil har skjult sig bag møblernes etiketter, der kun siger: De ti forenede Snedkermestere, er:

Johan Joachim Pengel,
Johannes Soldan,
Wilhelm Joachim Ewers, alle med borgerskab fra 1776,
Rasmus Didrichsen, borgerskab 1794,
Christian Black,
Johan Schrøder, begge med borgerskab i 1808,
Jens Nyebølle, borgerskab 1810,
Frederich Giese,
Gabriel Mattisson Rosenløv, begge borgerskab i 1812 og
Frederich Malchow, borgerskab 1813.

Den kendteste af de ti snedkermestre er Johan Pengel, nogle af hans arbejder findes gengivet i bl.a. Nyklassicismen og de danske møbler, af Vilh. Slomann.

Allerede i 1804 har Pengel udtrykt empirens stil i et usædvanligt møbel som han fortæller lidt om: »... et dansk

En af De ti forenede Snedkermestres Etiketter, magasinet har anvendt etiketter både med og uden påtrykt adresse i i alt fire variationer.

Meubel, en Dame-Secretair med 32 Skuffer, til at sidde og staae at skrive ved, for Døren et Tempel og derpaa et Taffeluhr der gaar 14 Dage, desuden i dette Meubel et Mechanisk Værk med 4 Waltser, spiller 9 Fløite Stykker.«

Få år senere viser det sig, at han har et samarbejde med en »Mekanikus« ved navn Stursa, og nu, i 1809, er de begge travlt beskæftiget med at finde ud af, hvordan man laver skruer, en ganske praktisk ting, tidens importforhold taget i betragtning. Det lykkes for dem i den grad, at de københavnske møbler måske i mange år bliver skruet sammen med Pengels skruer. De to mekaniske genier fortæller herom: »Den Mangel, som siden Krigens Udbrud har været her i Staden paa Holzskruer, der hidtil ikke er blevne forfærdigede her i Landet, men indførte fra Engelland og Tydskland, har bevæget os til at indrette en Maskine hvorved Holzskruer kunne forfærdiges; og da vi nu have et ikke ubetydeligt Partie af forskellige Dimensioner færdige og det derhos med kongelig allernaadigst Rescript af 3die No-

Onsdagen den 26de dennes agte undertegnede Snedkermestere at aabne i det iboerlige Palais paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Bredsgaden (Bredgaden) det af os oprettede Meubelmagazin, de ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin kaldet, hvor da vil forefindes en complet Samling af smaafulde moderne Meubler, saavel af Mahogni som Birke og Svine træ.

Da det er en usædvanlig Beseemelse, at Interessenters Direction paa det noiste skal undersøge og derpaa fastsætte Prisen paa enhver Artikel, som indleveres til dette Magazin, og Interessenters Bidsydermere indseender for Godheden af ethvert derfra udleveret Meubel som derfor forsynes med Magazinet's Stempel, haabende, at have anvendt Alt, for at forstærke de Kjøbende en i enhver Hensende reel Behjælpning, og tilføje os derfor paa det bedste at anbefale vort Magazin til enhver Liebhaber.

Priserne ere bestemte og sættes i Rigsbankpenge rede Ems, men kunne og modtages i Sedler, efter den paa enhver Udsalgsdag gjældende Børs Cours, og Magazine, hvortil er Indgang saavel fra Kongens Nytorv, som Bredsgaden (Bredgaden) staaer aabent hver Sagnedag fra Kl. 7 om Morgenen til Kl. 8 om Aftenen.

Kjøbenhavn, den 22de Mai 1819:

Diderichsen. Pengel. J. Schröder. Soldan.
W. Ewrs. Black. Nyballe. Mathew.
Rosentow. Giese.

Åbningsannonce fra De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin, det er ganske værdifulde oplysninger, der kan hentes i de gamle avisers annoncer og for fremtidens møbelforskning er de tre sidste linjer i denne annonce af uvurderlig betydning, idet de oplyser navnene, der hidtil har været ukendte, bag De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin.

Af disse ti snedkermestre dør Pengel allerede i åbningsåret, men i de sidste år, indtil lukningen i 1833, kan der måske igen have været en Pengel på navnelisten, idet to af Pengels sønner, født 1800 og 1803, bliver snedkermestre som faderen, en af dem, L. A. Pengel, vil i udstillingskatalogen; under 1834 og 1836, i bogens sidste afsnit kunne findes med forskellige møbler.

vember d.A. er os tilladt at falholde og udsælge de af os, ved dertil antagne Folk allerede forfærdigede og herefter forfærdigende Holzskruer, saa undlader vi ikke at bekendtgjøre saadant til Efterretning for Handlende og Andre som maatte behøve samme, samt at udsalget til mueligste billige Priis er hos mig Pengel i Gaarden No 60 paa Østergade. Kjøbenhavn, den 25de November 1809

Johan Pengel, Snedkermester. Stursa, Mekanikus.«

Et år efter er der en lille påmindelse i avisen, hvor »J. Pengel & Stursa«, som de nu kalder sig, bekendtgør »... for de Herrer Handlende og andre Landets Patrioter ...«, at der stadig kan bekommes Holzskruer paa Østergade.

I december 1819, samme år som de ti snedkere åbner deres nye magasin, afgang Pengel ved døden.

Johannes Soldan har været omtalt i et foranstående afsnit.

Wilhelm Ewers har fra 1804 haft møbelmagasin i Dronningens Tværgade 346, han annoncerer engang imellem med forskellige møbler af type som beskrevet i afsnittet om Christian Lehmann, desuden har han et par gange »... en Mahogniseng til Brug i Vestindien.«

Det er almindeligt at have et privat møbelmagasin, også for de snedkere der er tilsluttede et interessentskab. At Ewers ikke annoncerer efter åbningen af De ti forenede, behøver derfor ikke at betyde at hans private magasin er ophævet, men måske blot at hans værksted ikke har haft kapacitet til større reklamefremstød. I 1829 foreligger der fra Ewers, såvel som fra Schrøder og Nyebølle, samt De ti forenede, regninger for møbler og inventar til prinsesse Caroline. I 1830 meddeler Ewers kort at han flytter til Teglårdsstræde 187.

Rasmus Didrichsen flytter lidt omkring med sit møbelmagasin, i 1804 annoncerer han fra Lille Kongensgade 88, med »... Mahoni og laquerte Stole og andre Mahognimøbler paa det fineste forarbejdet og i nyeste Smag, tillige bekendtgjøres, om nogen som af svaghed ikke kan gaae, og ønskede sig en Stoel, hvori man paa en meget let Maade og med lidet Kræfter kan kjøre sig selv paa jævnt Gulv og Vei; meget hurtigt forfærdiger jeg en Saadan Stoel, naar den af mig bestilles, da jeg tilforn har forfærdiget en, som har godt Biifald og bruges daglig.«

Senere på året fortæller Didrichsen »... de saa meget efterspurgte Skriverborde at staae ved og stille højt og lavt, er nu ogsaa færdig.«

I 1805 er Didrichsen flyttet til Gothersgade 209 og i 1811 er hans møbelmagasin på hjørnet af Kongens Nytorv og lille Kongensgade nr. 3, på 1. sal. 1813 flytter han til Østergade 68 og 1817 er han tilbage i Gothersgade, nu i nr. 131.

Efter åbningen af de ti forenedes magasin ophører Didrichsen med at annoncere, en auktion over hans ejendom i Gothersgade tyder, 1821, på visse økonomiske vanskeligheder.

Rasmus Didrichsen dør den 1. januar 1839, nævnes som ... Snedkermester og forhen Premierlieutenant i Brandcorpset.

Christian Black har bolig og værksted i Løngangsstræde 168 fra 1811 til 1820, hvor han flytter til Ulkegade 140. I januar 1814 stiftes et interessentskab, der åbner møbelmagasin på hjørnet af Kongens Nytorv og Gothersgade 353. Som næsten flertallet af tidens møbelmagasiner er også dette på 1. sal. Magasinets navn er C. Black og Comp.'s Meubel-Magazin, og endnu i 1820 er det forsynet med et stort udvalg af møbler. Hvornår dette magasin ophører, og hvem der stod bag 'Comp.' er ikke klarlagt.

Schrøder, den verdensfjerne og samtidig meget nærværende kunstner, har som allerede omtalt en svaghed for at forfærdige særlige pragtmøbler. Det første vi hører om er fra 1813 og skulle kunne identificeres på lyden, det ser sådan ud, med Schrøders egne ord: »... en Mahogni Dame-secretair med Uhr og Fløitespil, som spiller forskellige Stykker, heriblandt et Concertstykke af Ridder Her. Concertmester Schall«.

Sekretæren skulle have været med på en udstilling i 1813, men når ikke at blive færdig til tiden. Schrøder annoncerer derfor med at den kan beses på hans værkstedsadresse, på hjørnet af Filosofgangen og Prindsensgade.

I 1815 får han et lige så elegant møbel færdig til tiden, i en skrivelse om kunst og flidsudstillingen i 1815 skriver kammeråd Aabye: »Næstefter Snedkermester Brøtterups i egentlige Forstand sande Mesterstykke, syntes det af Snedkermester Schrøder fremstillede Mahogni Skatol med Opsats og Uhr at finde meest Biifald. Dette Skatol var også meget smagfuldt forarbejdet og i Opsatsen var indlagt særdeles skønne Figureringer af Alabast.« Urværket er udført af urmager Langgaard.

Det er ikke blot disse særlige møbler, der er et særkende for Schrøder, i hans møbelmagasin på Ulfeldtsplads er der i almindelighed gedigne ting at se. En stor del af hans møbler er af »heelt Træ«, der er møbler af Ibentræ og man kan på disse fine møbler få to á tre måneders kredit.

Til prinsesse Wilhelmines udstyr i 1828 leverer Schrøder ifølge regning bl.a.: »1 Mahogni ovalt Bord med Søile og Staturarbeide, til at klappe op, fuldt Træ i Bladet og Fødderne. 1 dito ovalt Spisebord 4 alen langt 3 alen bredt, til at trække fra hinanden med 10 dreiede Fødder med Messing

Hos Snedkermester Pingel paa Østergade 42 er til fiøbs et
bauff Meubel, et Dame-Secretair med 32 Skuffer, til at sidde
og skane at skrive ved, for Døren et Tempel og derpaa et Taffel-
uhr der gaaer i 14 Dage, desuden i dette Meubel et mechanic
Værk med 4 Valtser, spiller 9 Fløite-Stykker.

*Annonce fra 1804, Pengel søger
at sælge en sekretær der kan
»spille 9 Fløite Stykker«.*

Kapselruller. 30 Mahogni Taffelstole med Mahogniramme
flættet med Rørsæde«.

En »Musik-Secretair« er i 1820 udstillet i De ti forenede
Snedkermesteres Meubelmagazin. Det fremgår ikke om
det er et møbel af Schrøder, eller, og ikke usandsynligt, et
efterladt arbejde af Pengel.

Jens Nyebølle åbner sit første møbelmagasin, efter at
have forladt interessentskabet i Reverentsgade, det bliver i
baghuset i Læderstræde 27. »Enhver som vil bæere Maga-
zinet med sin Søgning, vil sikkert finde sig tilfredsstillet«,
mener han i december 1814, »og være fornøiede med Arbe-
idet«, tilføjer han senere, hvor det afsløres at magasinet
befinder sig på anden sal, en placering, der på den tid er
almindelig. Senere flyttes det til første sal til gaden, og
værkstedet indrettes i lokalerne i baghuset.

Opmuntret ved sine »Velyndere og Venners Tillid«, flyt-
ter Nyebølle i 1816 til Amagertorv 7, »jeg har søgt at stræbe
videre frem«, siger han, »og seer mig nu istand til at opvarte
med alle Sorter velforarbejdede, moderne og smagfulde
Meubler.« På samme adresse indrettes nu både bolig og
værksted, magasinet bliver dog hurtigt for lille, derfor lejer
han biblioteksbygningen i gården til Thotts Palæ allerede
året efter. Der er energi og virkelyst bag det hele foretagen-
de; finder man ikke netop de møbler hos Nyebølle, som
man kunne ønske sig, kan de bestilles, og i »Hurtighed
expederes«. Det bliver de mange bestillingsarbejder, der er
indirekte årsag til, at De ti forenede Snedkermesteres Me-
ubelmagazin åbner netop i Thotts Palæ; der var så megen
plads, at selv Nyebølle ikke kunne overkomme at udfylde
den alene, hertil kommer, at kongehuset benytter ham
flittigt, udnævner ham til hofsnedker i 1819, og afgiver
ordrer på adskilligt møbel- og inventararbejde. Omtrent

samtidig køber han ejendommen Toldbodgade 44 til bolig, værksted og møbelmagasin. Travlhed er der til stadighed hos hofsnedker Nyebølle, så travlt har han, at han jævnlig glemmer at skrive 'Hof' foran sin stillingsbetegnelse, noget der ellers er ganske uhørt blandt hofsnedkere.

Helt til 1849 kan Nyebølle engang imellem følges i avisen, med forskellige møbler fra sit magasin. På dette tidspunkt har han i en årrække boet i Store Kongensgade, og har nu lært sin titel helt ud: Kgl. Hof-Snedkermester.

Frederich Giese har i 1815 møbelmagasin på Kongens Nytorv 5, sammen med Lauritz Sørensen Kramp, en farbroder til den senere så kendte snedker Johannes Lasenius Kramp. Da magasinet ophører i 1817, efter at være flyttet til Østergade i 1815, nævnes en anden kompagnon til Giese, snedkermester F. Walther. Kramp, der senere kalder sig billiardsnedker, er formentlig udtrådt af kompagniskabet i 1815.

Giese, der hidtil har haft værksted på Ulfeldtsplads, flytter i 1820 til Borgergade 193, uden tilsyneladende at indrette møbelmagasin igen.

Gabriel Mattisson Rosenløv, opført i borgerskabsprotokollen under sit oprindelige, svenske, navn Rosenløff, bor i Store Kongensgade og lader høre fra sig i 1817, hvor han søger en snedkersvend, men er derudover tavs, ses ikke i avisens spalter før 1836, hvor han flytter fra nr. 40 til nr. 52 i Store Kongensgade, »... Dette bekjendtgjøres for mine ærede Kunder«, siger han blot. På denne adresse finder vi også sønnen, snedkermester J. Chr. Rosenløv, der indleder et samarbejde med faderen og i 1850-erne står for deres møbeludsalg og i 1856, efter Gabriel Rosenløvs død, også overtager værkstedet.

Frederich Malchow, den yngste af den aldersmæssigt set meget ulige sammenslutning, har i 1819 værksted i Store Larsbjørnsstræde 172, flytter senere til Børnehustorvet 361 (Christianshavns Torv) og har her værksted i en lang årrække, indtil han indskrænker i 1844 og ved auktion lader sælge en del værktøj, samt fire høvlebænke og bl.a. 2000 fod mahognifiner, der egner sig, fortæller han, til svendeprøver og mesterstykker. Auktionen giver indtryk af et, efter den tids forhold, ganske stort værksted, ikke helt få møbler må

Thotts Palæ på hjørnet af Kongens Nytorv og Bredgade har næsten hele 1800-tallet igennem rummet et møbelmagasin i biblioteksbygningen i gården, fra 1819 til 1833 var det De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin man fandt her, når man gik gennem porten fra Kongens Nytorv, eller »for kjørende Porten i Norgesgaden«.

Billedet af Thotts Palæ er fra 1878, gengivet efter et møbelkatalog fra det sidste af palæets møbelmagasiner:

J. E. Knock's Meubel-Bazar, det er Knock's møbelvogne der dominerer trafikken på Kongens Nytorv, belæsset med svenske (!) møbler, møbelkataloget, som Knock »med stor Bekostning« har ladet udarbejde, er væsentligst blade fra et svensk katalog.

da også være udgået herfra i årenes løb, idet Malchow overtager lokalet i Thotts Palæ, da De ti forenede ophører. Han finder dog et par år efter, at det er for stort og flytter til et mindre lokale i samme bygning, efter først at have søgt et lokale andetsteds i samme kvarter, men uden held.

I korte rids har i det foregående været forsøgt at give et billede af de ti snedkermestre, der 1819 slutter sig sammen om De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin.

Der er især lagt vægt på at få de enkelte håndværkere til selv at fortælle, det eneste sted, hvor dette er muligt: i avisens spalter. At de på denne måde fremdragne billeder bliver med forskellig styrke, er svagheden i en sådan fremstilling. Man kan, eksempelvis i denne beretning om ti snedkere, få den, sikkert fejlagtige opfattelse, at det er nogle få af disse ti, der har været i forgrunden i deres interessentskab, det er muligt at det var så, men det er ikke sikkert.

Om åbningen af De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin siges der, »... at der vil forefindes en komplet Samling af smagfulde moderne Meubler, saavel af Mahogni som Birke- og Fyrretræ. Da det er en ufravigelig Bestemmelse, at Interessentskabets Direktion paa det nøi-

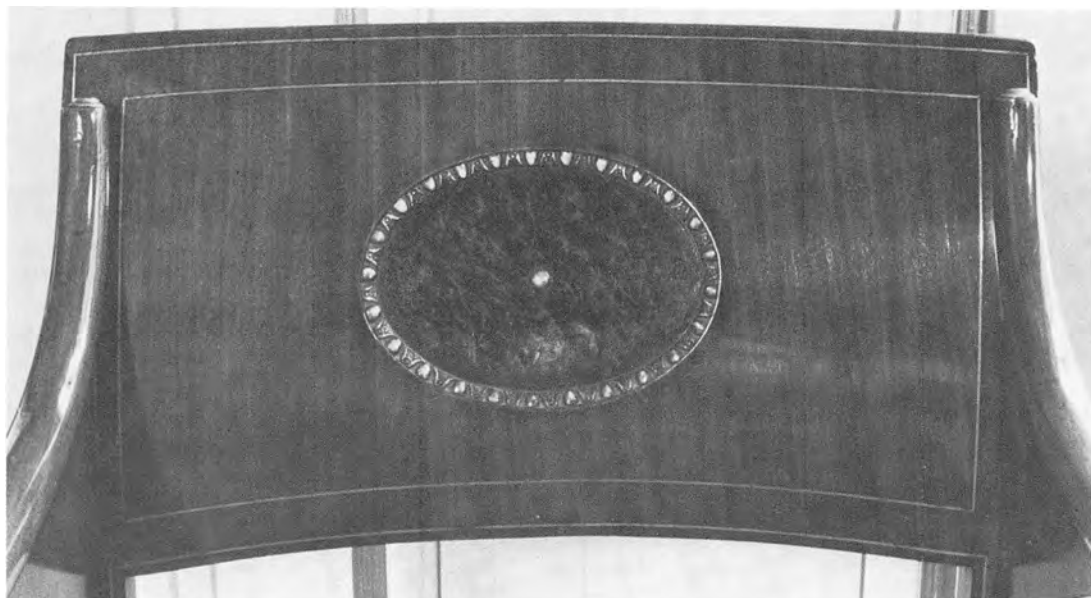

este skal undersøge og derefter fastsætte Prisen paa enhver Artikel, som indleveres til dette Magazin, og Interessent-skabet ydermere indestaaer for Godheden af ethvert derfra udleveret Meubel, som derfor forsynes med Magazinet's Stempel.«

At Det forenede Kunstflids Meubel Magazin fra begyndelsen var opmærksom på det nye møbelmagasins oprettelse og naturligvis har hørt om det på forhånd, vidner en annonce om, indrykket samme dag som De ti forenede Snedkermesteres første annonce. Kunstflidsmagasinet »har nu et Aar havt sin Tilværelse« siges der, man fortæller her første gang om fondet mellem producent og forbruger,

Empire-armstol med De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazins etikette med nummeret 422.

Stoleryggens oval er med forgyldt perlestaf i kanten.

og »i denne Maaned bliver Magazinet betydeligen forøget ... saa vi haabe at bringe det derhen, at intet skal mangle ...«.

Der kommer heller ikke til at mangle noget i De ti forenede Snedkermesters Meubelmagazin, der fortælles forud for åbningen, at »det kommer til at indeholde en complet Samling af Meubler, om hvis gode Smag og ægte Varighed og ikke mindre billige Priis, det ærede Publicum saa meget desmere vil kunne være overbevist, som ingen Artikel faaer Plads i Magazinet, førend den ved besigtigelse er bifaldet af Interessentskabets Direktion ...«

Indgangen til magasinet er, fortælles der senere, både fra Kongens Nytorv og fra Bredgade »... gennem Porten ved Posten hvorover Skildtet er.« For kørende dog kun sidstnævnte port. Denne meddelelse fremkom for at forebygge misforståelser, siges der, og ikke uden grund, den er i avisen dagen efter at man kunne læse at kunstflidsmagasinet er flyttet ind i nr. 206 og blevet nærmeste nabo til De ti forenede (1825).

Om formiddagen kl. 9. fredag den 15. oktober 1830, er der auktion i De ti forenedes magasin på grund af en mesters udtrædelse af interessentskabet. Desværre uden

angivelse af hvem der udtræder, en oplysning det naturligvis ikke var relevant at fremkomme med, fortælles der hvad der sælges af mahogni- og birketræsmøbler: »Chatoller med og uden Opsats, Secretairer, Piedestaler, Sophaer, Commoder, Spilleborde, Frokostborde, Sye-, The- og Skriveborde, Servanter, Commoditeter, enkelte og dobbelte Thronsenge, Himmelsenge, Stole og Tabouretter«. Denne samling møbler må kunne opfattes som en enkelt interessents leverance til magasinet. At møblerne alle nævnes i flertal er uden tvivl på grundlag af de faktiske kendsgerninger, idet der var fremlagte trykte fortegnelser forud for auktionen.

I 1831 har en prisnedsættelse fundet sted formedelst en (ikke nærmere angivet) forandring »som vil finde Sted ved Magazinet i Thotts Palais«.

Uden at det fremgår klart af avisernes spalter, fornemmer man at der ind imellem er vanskeligheder af økonomisk art for De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin. En fejlslagen eksport i 1826, hvor man ikke blot måtte give afkald på et restbeløb, men tillige tilbagebetale det meste af et forskud, der var udbetalt for eksporterede møbler, er sikkert blot et enkelt eksempel på sådanne vanskeligheder. Det har været nævnt at Didrichsen havde økonomiske problemer allerede i 1820-erne, Malchow har det tilsyneladende lidt svært i perioder, og Schrøder har sans for pragtmøbler, men ikke for økonomi, alt dette og sikkert andre uopklarede faktorer bevirker, at man beslutter at ophøre.

I november 1832 og igen i januar 1833 meddeles der om prisnedsættelse og udsalg på grund af ophævelse af interessentskabet, og De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin ophører til april 1833.

Uden at kende de vanskeligheder der, som det senere synes at fremgå af annoncerne, er forbundet hermed, overtager Malchow lokalerne og meddeler, at han fortsætter med sit eget møbelmagasin. Den hidtidige møbelmagasinforvalter A. Olsen, forbliver hos Malchow til 1835. Endnu i 1838 har Malchow magasin i Thotts Palæ, i et mindre lokale, og i 1842 åbner et nyt magasin, Det forenede Meubelmagazin, på denne adresse.

Børshuus-Magazinet Laugshuus Meubel- Magazinet

Datidens håndværksmestre var ikke 'medlemmer' af deres respektive laug, de var 'interessenter'. Denne sproglige ejendommelighed har en del af sin forklaring i at laugene direkte eller indirekte involverede sig i salg af mestrenes produkter og for snedkernes vedkommende eksisterer endnu indtil 1833 et møbelmagasin på Børsen, Børsmagazinet eller Børshuusmagazinet kaldet. Dette gamle magasins bestyrelse og interessenter, og øvrige laugsmestre, udvider i 1780 mulighederne for afsætning af møbler ved indretning af magasin i laugets ejendom i Grønnegade.

I princippet er disse to magasiner sammenhørende, kaldes da også indimellem for »Det forenede Børs- og

Fotografi, formentlig kort før 1900, i Bymuseets billedsamling af gården til Snedkermesternes Laugshuus i Grønnegade, hejseværket på anden salen i hjørnet til venstre har formentlig været anvendt af Laugshuus Meubel-Magazinet.

Laugshuus-Meubelmagazin«, og står åben for ethvert 'medlem' af, interessant i snedkerlauget, men har i praksis i nogen grad haft hver sin del af laugsmestrene som interessenter.

Som nævnt ophører Børshusmagasinet i 1833, der er auktion i oktober, hvor der sælges møbler af mahogni, birk, bøg og fyr. I den lange fortegnelse over møblerne fremhæves bl.a. en tyrkisk divan med madrasser, nogle borde på søjlefod og borde med indretninger til at udvides.

Laugshusmagasinet i Grønnegade 273 har i højere grad haft publikums bevågenhed, og salg af møbler i Børsens brogede mangfoldighed er i det hele ved at blive svært. Et forsøg i 1843 med oprettelse af »Børs-Bazaren« omfattende halvtreds stader med lige så mange forskellige handlende og håndværkere, bliver for møbelhåndværkets vedkommende ikke nogen succes. Det er C. B. Hansen der, sammen med snedkermester P. L. Wolff, indretter møbelsalg her, men allerede samme år udtræder C. B. Hansen og Børsbazaren får tilsyneladende som sådan ikke nogen lang levetid. Men den er dog i et par år »smukt Oplyst om Aftenen i Vintertiden, der er posteret Betjente, der sørger for at det kun er velklædte Personer der kommer ind.«

Laugshuus Meubel-Magazinet »er fordelagtigen bekyndt ved sine paalidelige og smukt forarbejdede Meubler og det er Magazinet's dobbelte Formaal, i dets Arbejder at forene Tidens nye fremskridende Opfindelser i dette Fag, med den saa vel anseete Soliditet og Prisbillighed«, hedder det i en annonce i 1838. Herudover nøjes man med at meddele, at magasinet er forsynet med en stor del møbler af forskellig slags af mahogni, birk og fyr, nogle gange også af træsorterne eg, bøg og elm. Der kan også fås mindre ting som tobaksdåser, sy- og theskrin, nodestole, brodererammer og spyttebakker.

I 1851 ophører Laugshuus Meubel-Magazinet og lokalerne overtages af snedkermester H. W. Rugaard, der flytter sit møbelmagasin hertil fra Amagertorv 4. Rugaards magasin blev grundlagt i 1844, samme år som han fik borgerkab, og var bl.a. nogle år på Gråbrødretorv.

I 1861 flytter Rugaard sit møbelmagasin fra Laugshuset til Nygade 7, få år senere til Lille Kirkestræde 1 (101).

Snedkerlaugets stemplinger

Laugsstempling falder uden for begrebet signering i betydningen: mærke fra et bestemt værksted, idet der er tale om laugets og oldermændens signatur, laugets godkendelse, kunne man sige, af et bestemt møbel, men heller ikke det er formålet med denne stempling, der egentlig kun skal ses som laugets garanti for at møblet er »forfærdiget af berettigede Arbeidere«, som det hedder, udført på en laugsmeesters værksted.

Også laugsstemplingerne fra snedkerlauget kunne have virket som egentlige signaturer, såfremt nogle protokoller, hvori etiketternes numre, sammen med mestrenes navne, indførtes, endnu havde været i behold.

At disse protokoller tilsyneladende ikke kan opspores, gør imidlertid ikke stemplingerne værdiløse, idet de giver en stedsbestemmelse og en nøjagtig tidsbestemmelse af en lang række møbler.

Af den grund er der her medtaget forholdsvis mange møbler med laugets etikette, idet de kan vise hvad man på dette bestemte tidspunkt fremstillede af møbler i København, og, ikke mindst, hvordan så møblerne ud, der kom fra

I begyndelsen er snedkerlaugets etiketter med grønt tryk, senere trykkes de med rødt, der, som det vil fremgå af et gengivet eksemplar på en af de følgende sider, ikke er så tydelige i trykket.

*Ikke en sekretær, men en chiffo-
niere med skriveindretning,
kaldte man denne møbeltype, der
meget almindeligt fremstilledes
på byens mange små snedker-
værksteder. Bemærkelsesværdigt
mange af disse møbler er med
snedkerlaugets etikette, i dette
sidder den ovenfor gengivne eti-
kette fra samme måned som
snedkerlaugets stempling tog sin
begyndelse og med J. C. Holst's
underskrift.*

de små almindelige værksteder, hvor man måske ikke ville have tanke for at signere. Det sidste er naturligvis en påstand, for man kan ikke se på et møbel hvor stort værkstedet i sin tid var, men ved at sammenligne møblerne, vil det fremgå, at der er tale om to »slags«. Der er møbler der »ligner« de øvrige møbler i bogen, møbler hvorom man kunne forestille sig, at der kunne være en signatur i en skuffe, og der er andre møbler der ligesom er »anonyme«, er almindelige, og dermed kan ses som typiske eksempler på hvad den almindelige københavner anskaffede af møbler i netop de få år, hvor denne stempling praktiseredes.

Det er J. C. Holst, der som oldermand for snedkerlauget tager denne opgave op, der lejlighedsvis har været drøftet i mere end hundrede år, uden at det nogensinde rigtig blev til noget.

Omkring årsskiftet 1836/37 adviserer Holst om den forestående stempeling på følgende måde i avisen: »At alt nyt Meubelarbejde, som forfærdiges paa Snedkernes Værksteder, vil fra Nytaar 1837 vorde forsynet med et Stempel til Bevis for, at det er forfærdiget af berettigede Arbeidere, bekendtgøres herved til fornøden Efterretning for alle Vedkommende«.

Der ligger megen gammel bitterhed i de sidste ord: »alle Vedkommende«, der specielt kunne læses som: »visse Marschandisere,« og at det netop er Holst, som var markandiser ved århundredets begyndelse, der fører stempelingen ud i livet, viser at han mere end nogen anden har kendt sagens alvorlige karakter, der i al sin enkelthed går ud på at der rundt i byen er adskillige »uberettigede Arbei-

Søjlebord med laugets etikette, januar 1837, No 474. Pladen er massiv mahogni og måler 136×89 cm. Den lidt yngre sofa er usigneret.

dere«, der mere eller mindre har lært faget måske, men ikke har borgerskab og dermed ikke tilladelse til at arbejde inden for faget, bønhaser kaldtes de, når det var svende, der arbejdede på egen hånd, og fuskere var betegnelsen for dem der ikke var udlærte i faget. Disse bønhaser og fuskere, der fremstillede deres møbler i kældre eller små loftsrum, og solgte dem for små penge til marskandiserne, blev i mange tilfælde »købt« af disse, således at de økonomisk efterhånden blev helt afhængige af marskandiserne. At marskandiserne udmærket var klar over det ulovlige i hele dette spil, er en anden sag, men der var penge at tjene, fremfor at skulle købe møbler hos snedkere og betale den reelle fremstillingspris.

Det er disse forhold der er den væsentligste baggrund for stemplingen, der nu tager sin begyndelse, og i sin overdådige surhed meddeler en enkelt af marskandiserne da også at der er ramt plet, med følgende talende tilkendegivelse i

Også denne kommode er fra januar 1837 og har No 561, højden er 87 cm. Nyere perlemorsbeslag. Fodstykket giver indtryk af på et tidspunkt at være omfinneret.

Etikette fra marts 1838. Der er nu tillige indført et brandstempel med teksten: SNEDKERES STEMPEL, der ses nedenfor etiketten. Måske skyldes dette brandstempel, som nævnt i teksten, en fornærmet marskandiser.

avisen den 25. og 26. august samme år: »Paa Grund af Oldermænden for Snedkerlauget, Hr. Holsts Fremfærd imod mig, hvorfor han er kaldet til Ansvar for Retten, tilkjendegives de Herrer Snedkere, som levere nyt Arbejde til mig, at forsyne samme med Stempel.

N.B. Ingen paaklistrede Sedler.«

Det er sikkert disse sure bemærkninger der får Holst til, ved siden af etiketterne, at indføre et brandstempel med teksten: »Snedkeres Stempel«, for det fremgår jo faktisk af marskandiserens avisindlæg, at han river etiketterne af, når han af en eller anden grund har møbler i sin butik fra laugssnedkerne, som han sikkert sjældent køber dem hos fra nye.

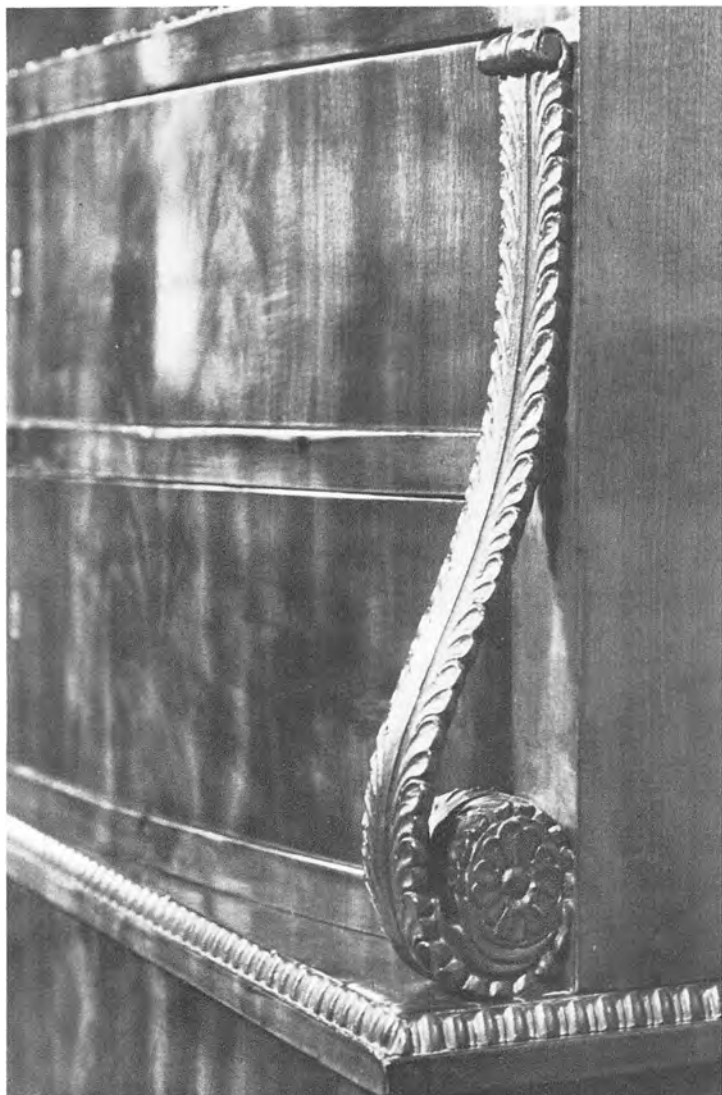
Det er en tankevækkende tilkendegivelse denne marskandiser fremkommer med, man kan ikke læse 1800-tallets aviser uden at få en klar fornemmelse af, at det må have været almindeligt at »stemple«, hvilket i praksis oftest betyder: forsyne møblerne med værkstedets eller møbelmagasinets etiketter. Samtidig er der en meget livlig handel med

Den foran viste etikette findes i denne sekretær, der er udsmykket med perlestaffe og udskårne akantusblade i forskellige udgaver. Højde 169 cm.

brugte møbler, således at en ganske væsentlig del af møblerne på et tidspunkt har passeret en marskandisers butik, og dermed melder spørgsmålet sig: Har marskandiserne almindeligt fjernet disse etiketter? Det ville være forklarligt, idet deres kunder uvægerligt må anse en etikette for en kvalitetsgaranti, hvilket naturligvis ville være til marskandiserens fordel, men samtidig udvirke et betragteligt fald i interessen for at købe bønhasernes usignerede møbler, der

Udsnit af den foran viste sekretær; under skriveklappen er der to skuffer med buet forstykke og flankeret af to lange »akantusblade«, skåret i mahogni.

vel ofte har været marskandisernes egentlige eksistensgrundlag.

Denne teori understøttes af den kendsgerning, at et overraskende stort antal af de møbler, der i dag har etiketten i behold, er møbler der er arvede i flere generationer og således ikke på noget tidspunkt har været hos en marskandiser.

Endelig foreligger der en plakat af 4. november 1790,

Denne overdådige sekretær er fra april 1839, No 1234 og har på etiketten den nye oldermann, A. D. Andersens underskrift. Bag de små elfenbensbalustre på skufferækken øverst i skrivesektionen samt bag overskabets søjleportaler er der spejle. De ottekantede fyldinger på småskuffer og døre er meget brugte på denne tid, flere af møblerne i dette afsnit har dem, på en sekretær fra kunstflidsmagasinet ses den samme fyldning. Højde 260 cm.

fornyset ved skrivelse fra det kongelige danske Cancelli af 28. august 1817, en skrivelse som man har svært ved at forestille sig, at det store flertal af snedkere har siddet overhørig, idet den har noget at gøre med deres eksistens.

Skrivelsen offentliggøres af daværende oldermænd Pers, og siger bl.a. at: »nye Arbejder, som Marchandiserer her i Staden ere tilladte at falholde, skal være forsynet med Stempel af den Haandværker som har forfærdiget samme.«

At Holst, tyve år efter denne skrivelser fremkomst, anser en laugsstempling for nødvendig, fortæller naturligvis at den påbudte stempling ikke blev gennemført helt ud, mens møbeltyperne, som allerede omtalt, fortæller noget om de små værksteders møbler, om møbler der næsten ikke kendes med »rigtig« etikette, eksempelvis er chiffonieren med skriveindretning repræsenteret i samtidens annoncer fra de små værksteder, og også fyldigt repræsenteret med snedkerlaugets etikette, mens man omvendt måtte forvente et klart overtal af møbler af en mere »selvsikker« udførelse fra de mange større værksteder, om man ikke der selv havde signeret møblerne.

En kommode fra oktober 1841, No 4240. Nøglebeslagene er ikke oprindelige. Det lukkede fodstykke ser ud til at være oprindeligt, og har ikke spor efter nogen form for ben. Højde 86 cm.

Konsol fra slutningen af snedkerlaugets stempelperiode, i stedet for etikette er der oldermændens initialer ADA i en oval og derefter SNEDKERLAUGET, begge stempler indslået som koldstempel og vanskeligt synlige. Højde 84 cm.

At snedkerlauget kun stempler møblerne over en periode på seks år kunne måske betyde at det havde hjulpet, selv om der ikke umiddelbart foreligger noget der sandsynliggør dette. Forklaringen må snarere søges i at denne stemplingsform var for dyr for de enkelte mestre, der efter tur var »stempelmestre«, og naturligvis ikke havde råd til at være borte fra værkstedet i hele dage for at opsøge de værksteder, der skulle have stemplet.

A. D. Andersen, der efterfølger Holst som oldermann i 1838, gennemfører stemplingen i hele sin oldermannsperiode, der varer til 1842, bruger endda i den sidste del af perioden et brandstempel med egne initialer ADA, men efter 1842 synes stemplingen at ophøre. Måske har den nye oldermann, J. C. Schwartzlose, der væsentligst beskæftiger sig med bygningsnedkeri, ikke haft fornemmelse for nødvendigheden af stemplingen, og derfor ikke forsøgt at gennemføre den under andre og billigere former.

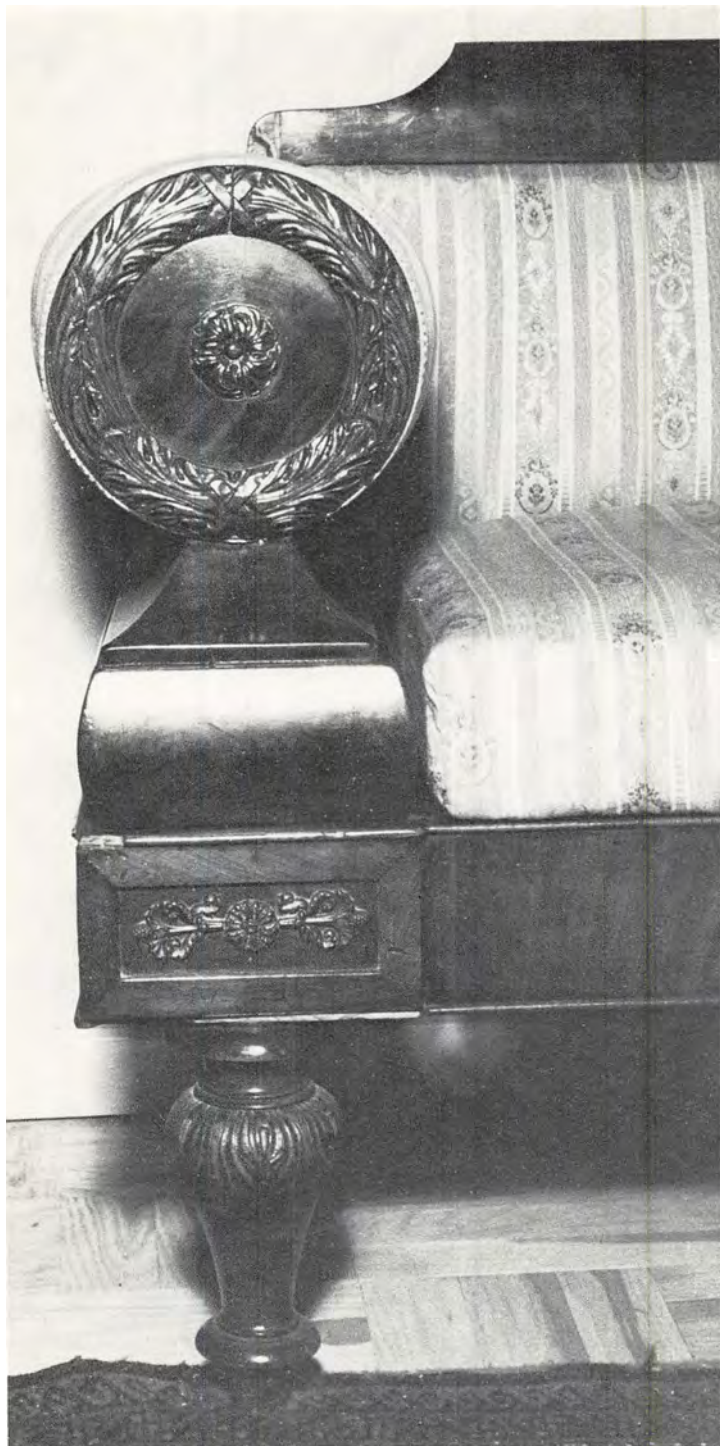
Stolemagerlaugets stempel, et spørgsmål fra 1841

Som hos snedkerne, har også stolemagerne lejlighedsvis haft problemet stempeling til drøftelse, uden at det ser ud til at det er blevet virkeliggjort. Et par indhuggede bogstaver, måske en stolemagermesters initialer, kan en sjælden gang ses på en stol fra begyndelsen af århundredet, men almindelig blev denne form for stempeling ikke.

I 1807 åbner stolemagerlaugets mestre et udsalgssted i Pilestræde 71, hvortil de sikkert alle, ikke meget mere end en snes laugsmestre i alt, har leveret siddemøbler, men om der fra dette, »Stolemagermesternes Magazin«, er udgået stemplede møbler er ikke konstateret, så lidt som hvor længe magasinet i det hele eksisterede. Der annonceres nogle gange i 1807 og i 1808, hvor det nye matrikelnummer er 96, og i årene 1831-1835 er der ifølge vejviseren »Magazin for Stolemagerarbeide« i Pilestræde 117. Heller ikke herfra er der konstateret stempel eller etikette, uagtet det kunne synes naturligt at netop stolemagerne, med deres vanskelige eksistensgrundlag, kunne have fordel af en kvalitetsstempeling af deres produkter.

Om stolemagerens problemer skriver oldermand Førster ved åbningen af det nye magasin i 1807: »Da det i Følge de Stolemagerlauget her i Staden allernaadigst givne Laugs-Artikler af 27de Februar 1742, er Alle og Enhver, der ikke er Mester i Stolemager-Lauget, forbuden at ernære sig derved, eller at forfærdige noget Slags Stolemager-Arbeide, og uagtet disse Forbude dog i de senere Tider, adskillige saavel Snedkere som Andre, forfærdige og handle med bemeldte Laugs Arbeide, til Stolemagermesternes Næringsveis og Levebrøds største Skade og Fornærmelse; saa skulle jeg herved ærbødigen anmode Stadens høie Herskaber og Standspersoner, samt det høistærede Publicum i Almindeligheden, ikke at indlade sig med Uberettigede, enten ved at bestille, eller tilforhandle sig noget Slags Sto-

*Udsnit af senempresofa med det
gengivne stempel anbragt på en
af sæderammens tværlameller.*

lemagerarbeide, men behageligen at henvende sig om samme til Mesterne i Stolemagerlauget, og deres Magazin i Pilestræde 71, af hvem og hvor Enhver efter Behag kan erholde alle mulige Sorter moderne, smukt, got, durabelt og forsvarligt Arbeide, saavel allerede færdiggjort, som prompte efter Bestillinger og Ordres, af hvilke Facons, Træsorter, Boniteter o.s.v. der maatte forlanges, alt til de billigste Priser. Hvorhos jeg advarer enhver Uberettiget at erholde sig fra at forfærdige Stolemagerarbeide eller fra andre Steder at indsniige og forhandle samme, da den eller de, som med uberettiget Stolemagerarbeide antræffes, kan vente dermed at blive anholdt og for deres ulovlige Nærings-Indgreb og Handel, vedbørligen at tiltales og straffes i Følge Lovene.«

Kun lidt har det sikkert hjulpet, som allerede omtalt farer både Esmann og Lehmann omgående i blækhuset og meddeler, at de skam har tilladelse til at forfærdige stolemagerarbejde. Mange andre snedkere har den samme tilladelse, flere får den og stolemagerne fortsætter med de samme vanskeligheder som de altid har haft. Så lille lauget var, kunne det ikke hamle op med snedkerne.

På et møde i stolemagerlauget i juli 1841 vedtager man, at alt stolemagerarbejde fremover skal forsynes med laugets stempel og den 9. september samme år skriver oldermænd Møller på en lap papir en kladde til et brev til stadens myndigheder, hvor han bl.a. anfører, at samtlige laugets interessenter har vedtaget at søge udvirket ret til at benytte et stempel til påtrykning af ethvert stolemagerarbejde, da man kun vanskeligt kan få vished for, at det stolemagerarbejde, der antræffes hos auktionsholdere, marskandisere og andre, er forfærdiget af berettigede arbejdere, samt at indførelse af et sådant stempel ville give oldermænd og hans bisiddere fornødent opsyn med disse forhold.

Som nævnt er det kun en kladde, den endelige skrivelse, og et eventuelt svar herpå, har det ikke været muligt at opspore, og stemplet, der er blevet resultatet af disse anstrengelser, er ligeledes ukendt.

Det gengivne stempel, med bogstaverne STLS, er en mulighed. Det kan være stolemagerens, typerne er omtrent

dobbelt så høje som de almindelige initial-stempler stolemagerne en sjælden gang anvendte, og bogstavsammensætningen netop den man må forvente stolemagerne ville vælge: STolemagernes Laugs Stempel, det første, størrelsen, siger at der er tale om et særligt stempel, der skiller sig ud fra de almindelige, og det sidste, de enkelte bogstaver, er den logiske sammensætning, idet den 'rigtigere' SM.. for StoleMager, kunne forveksles med SnedkerMester.

Den afbildede sofa er det hidtil eneste kendte møbel med dette stempel. Om teorien engang skal kunne bekræftes vil afhænge af hvilket materiale der måtte fremkomme, for naturligvis, det kan også være et stempel fra Sadel- og Tapetmagerne, eller noget helt tredje.

Det ville naturligvis være hyggeligt, om det skulle vise sig, at det er stolemagerlaugets stempel, der omsider er dukket op, men bevises kan det endnu ikke.

Johannes Lasenius Kramp

Det er ikke møblerne fra snedkermester Kramps møbelmagasin på Kongens Nytorv 353, der har gjort Kramp til datidens kendteste snedker, men derimod alle hans vellykkede bestræbelser for en forbedret undervisning af håndværkerne. Lærlingene og svendene, såvel som mestrene selv, fik i Kramps mange aktiviteter mulighed for at forbedre såvel den faglige som den almene viden. Adskillige bøger og skrifter indeholder et fyldigt materiale herom, hvorfor der her kun skal omtales forhold med en mere direkte tilknytning til bogens emne.

Da Kramp åbner sit møbelmagasin på Kongens Nytorv, i forbindelse med værkstedet sammesteds, meddeler han, at »Smukke Former, solid Udførelse og muligst billige Priser, skulle stedse være de Midler, hvorved jeg vil søge at vinde Afsætning. Paa Magazinet vil forefindes Kobbere og Tegninger over de nyeste Faconer af Ind- og Udlandets Snedkerarbeide, hvorefter Udvalg kan ske til Bestilling af Meubler, der ønskes anderledes end de færdige.«

Dette nye magasin eksisterer dog kun fra 1837 til 1839, nogle år senere må han også have ophørt med værkstedet, for at varetage arbejdet på sine undervisningsinstitutioner.

I 1837 stifter Kramp »Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori«, senere forkortet til »Snedkeres Tegneforening«, med det formål at undervise svende og lærlinge og udgive fortegninger til møbler. Tegneforeningen virker til henimod år 1900, og i dens forhandlingsprotokoller kan man møde navnene på datidens mest fremtrædende snedkere tilligemed håndværkere fra andre fag.

I foreningens første bestyrelse finder vi, foruden Kramp, der er formand, oldermann Holst, der er interessant i kunsthandsmagasinet og Schrøder, tidl. De ti forenedes magasin. Desuden J.C. Meyer, den altid eksperimenterende sned-

ker, forgylder, billedskærer og meget mere. Blandt de øvrige skal nævnes de to kommende oldermænd, A. D. Andersen og Schwartzlose.

Som det vil fremgå af næste afsnit, stifter Kramp i 1838 et møbelmagasin-interessentskab, der får navnet »Snedkeres Meubel-Etablissement for moderne og solide Arbeider«, om det er ham der står bag nogle planer i den retning allerede i maj 1836, offentliggjort i avisen, får stå hen, der er ikke navn under, men stilen er Kramps, og af mange årsager fortjener den fulde ordlyd at blive citeret her; under overskriften »Nyt Meubelmagazin«:

»Det er almindeligen bekjendt, at en stor Deel af det kjøbenhavnske, men især det provindsialske Publikum, søger og kjøber deres behøvende nye Meubler hos Marschandisere, hvilket vistnok ikke er af den Grund, at de troe at finde bedre Vare, end de kunne vente at erholde hos Snedkerne, men formodentligen fordi de troe der at faae billigere Priis hvilket dog ikke er Tilfældet i Forhold til Arbeidets Bonitet og Egenskab. Dette indsees let at være en Sandhed, naar man betænker, at Snedkerne forfærdiger Meublet for Marschandisere, som næppe skikke Penge i Vare, hvorpaa de ikke kunne vente en klækkelig Fortjeneste, og saaledes bliver dyrere hos Marschandisere, end Snedkere direkte kunne sælge det for. Da Snedkerlaugets talrige Mestere ansee sig nærmest berettigede til at forarbeide og sælge Meubler, uden at offere disses halve værdi til Mellemlandere, saa have en Deel af Laugets Mestere forenet sig om at anlægge et Meubel-Magazin, hvis Formaal fornemmeligen skal gaae ud paa, at levere Meubler til billigere Priser og bedre Vare end de Marschandisere almindeligen sælge. For at see dette Magazin sat i Gang og for at det kan blive saa almindeligen nyttigt som muligt, samt svare til Hensigten, indbydes herved samtlige Snedkerlaugets Mestere at deltage, lidet eller stort efter enhvers Leilighed. Magazine inddeles i Actier af 25 Rbd., hvoraf det staaer enhver Mester frit for at tage saa mange, han ønsker. Anmeldelse af Interessenter skeer i forseglede Biletter, indlagte paa Snedkernes Laugshuus, og modtages ei længere end til denne Maanedes udgang, med Bopæl og Navns Underskrift, mrkt. M.M., da det er særdeles vigtigt,

Johannes Lasenius Kramp, billedet er gengivet efter Adolf Bauer: Snedkeres Tegneforening af 1837. Kbh. 1887.

at Anlægget skeer strax, ligesom der paa Laugshuset findes henlagt foreløbige Conditioner Magazine angaaende.«

Udover hvad denne lange meddelelse direkte fortæller, er det værd at lægge mærke til at den fremkommer få måneder før snedkerlauget indleder et andet angreb på marskandiserne, i form af indførelsen af laugsstempler.

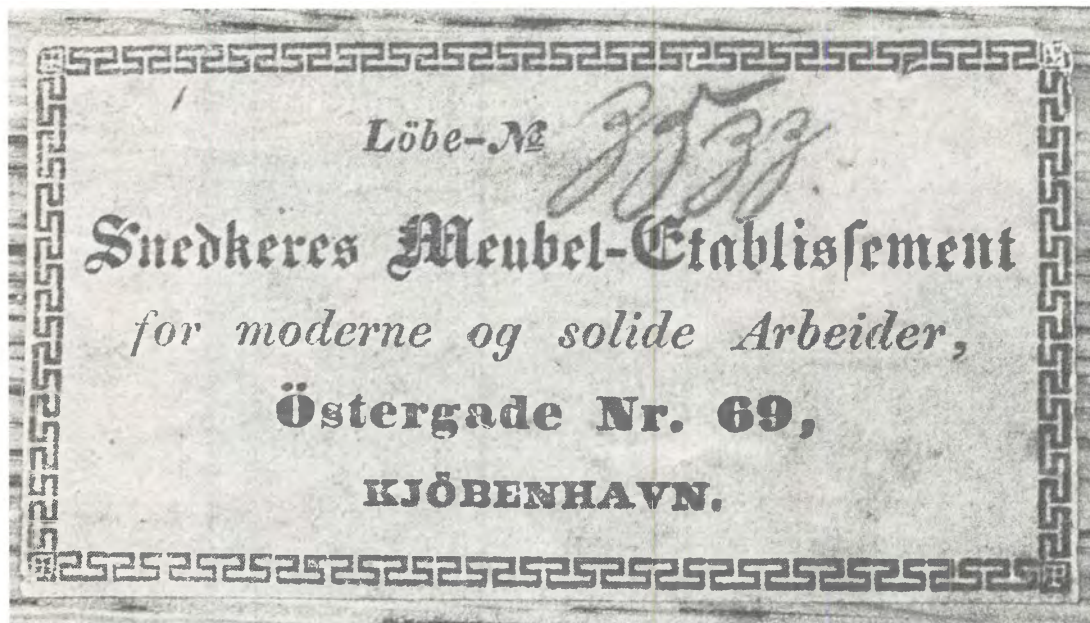
I tidsrummet mellem fremkomsten af denne indbydelse og til sommeren 1838, hvor »Snedkeres Meubel-Etablissement ...« bliver en realitet, oprettes der ikke i København noget møbelmagasin der har karakter af et større interessenskab. Det er således muligt at det har taget lidt over to år for Kramp at realisere planerne, for stilen, ordene, det kan ikke være andre end Kramp, der har skrevet dem.

Snedkeres Meubel- Etablissement for moderne og solide Arbeider

Som det var tilfældet med De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin, såvel som Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin, markerer Snedkeres Meubel-Etablissement for moderne og solide Arbeider sig som et af de bedste blandt byens mange møbelmagasiner. Meubel-Etablissementet åbner på Københavns fineste strøg, Østergade, i nr. 69, i august 1838. Alene stifteren af dette etablissement borger for, at det er noget usædvanligt der sker, idet grundlæggeren er snedkermester Lasenius Kramp.

Også her er der tale om et interessentskab, uden at det samlede antal interessenter kendes, kan udover stifteren nævnes snedkermester P. C. Thymann, billedskærer H. V. Brinkopff og snedkermester P. C. Schou.

En af de tidlige etiketter fra Snedkeres Meubel-Etablissement. Etiketten findes i piedestalskabet, på den følgende illustration. Også løbenummeret fortæller at møblet er fra de første år efter etableringen. Fra omtrent samme tid er det viste hjørneskab.

Piedestalskab, mahognifineret på fyr, højde 124 cm. Hele møblet, fra fodstykket til den trappeformige afslutning øverst, er fineret med den samme brede bane finer.

Hjørneskab, mahognifineret på fyr, højde 181 cm.

Meubel-Etablissementets gode placering på Østergade, i forbindelse med et gennemført kvalitetsarbejde, har sikkert bevirket, at annoncering i aviserne kun har været lejlighedsvis; man kunne måske have ventet en konkurrence mellem det nye etablissement og det gamle kendte kunstflidsmagasin, men det synes ikke at have været tilfældet i større udstrækning, der er da også en bemærkelsesværdig forskel på møblerne fra disse to store magasiner; som det vil fremgå af illustrationerne, er det nye magasins møbler i langt højere grad, end tilfældet er med kunstflidsmagasinet, udsmykket med intarsia og ligeledes med bil-

Den lidt senere etikette fra Østergade har omtrent samme udseende, og er med samme rammedekoration som etiketten der kommer i brug i Lille Kirkestræde. Desværre er mange af etiketterne beskadigede, således at der er usikkerhed omkring løbenummeret. Det lille runde bord er på den måde uden nummer, men med den nye etikette fra Østergade, bordet har søjle og ben palisanderfarvet og pladen, med intarsia i ahorn og grønfarvet pæretræ, er palisanderfinneret. Bordets højde 77 cm, pladens diameter 42 cm.

ledskårne udsmykninger, der vel først og fremmest må tilskrives Brinkopffs indflydelse.

Bemærkelsesværdig er denne forskel på de to magasiners møbler, idet professor Hetsch fra Kunstakademiet, hvis indflydelse på kunstflidsmagasinet har været fremhævet, må anses for at have haft mulighed for en vis indflydelse

Detailbillede af intarsia fra pladen på det lille runde søjlebord, cirklen i indlægningen er 16 cm i diameter.

også på Kramps nyåbnede magasin; en del af møbeltegnerne i Kramps tegneforening er Hetsch's elever, ligesom han senere opfordres til at føre tilsyn med tegneforeningen.

Begrebet 'bestilt Arbejde', har en vis, traditionel, betydning for det bedre borgerskab, det er derfor næsten en regel, at enhver annoncering, efter at fremhæve hvad der umiddelbart kan tages i øjesyn på magasinet, slutter med: »Bestillinger paa Ovenanførte modtages«, blot for at fortælle potentielle kunder, at det altid er muligt at efterkomme et hvilket som helst ønske. Den spredte annoncering fra Snedkeres Meubel-Etablissement er, til og med denne slutning, næsten enslydende gennem alle årene. Annoncerne er endnu på denne tid uden illustrationer, til gengæld illustreres ofte glimrende med ord alene, ikke blot sælger magasinet »... smukke og fortrinligt forarbejdede Meubler i moderne Facons«, men »Det vil stedse være Interessenternes Bestræbelser, at et fuldstændigt Assortiment af Nutidens bedste Præstationer i Snedkerfaget vil være at forefindes paa Magazinet.«

Som den daglige leder af etablissementet ansættes meubelmagazinformaler F. M. Ryberg, der bestrider denne stilling, tilsyneladende til alles tilfredshed, helt til 1852, hvorefter han etablerer et selvstændigt Meubel- og Speilmagazin. Året før Ryberg fratræder, fraflytter imidlertid etablissementet den fine adresse Østergade og kan fra April Flyttetid 1851 findes på første og anden sal i Lille Kirkestræde 101, »ved Nicolai Taarn«, og i det fraflyttede lokale i Østergade etableres »Snedker Schous Meubelmagazin«.

Flytningen til Lille Kirkestræde må rimeligvis ses som en

To etiketter fra Snedkeres Meubel-Etablissement, den første med den gamle adresse Østergade 69 overstreget og den nye adresse tilføjet med blæk. Den nederste etikette, anbragt i sekretæren på den følgende illustration, er med den nye adresse trykt og har »Kjøbenhavn« sat med andre typer end den ældre etikette (der her gengives efter »Borgermøbler«).

En af seks stole, også fra perioden i Østergade 69, med den karakteristiske halvcylinderformede sædeforkant og en gennembrudt bladudskæring i rygbrættet.

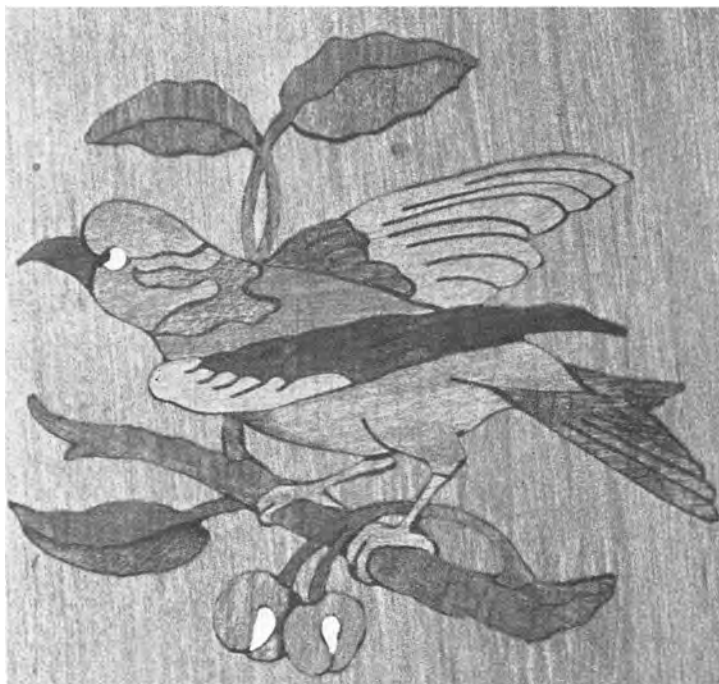

tilbagegang for magasinet og kan være årsag til at magasinforvalter Ryberg fratræder »pr. 30. September 1852« ifølge annonce i Adresseavisen. Til ny forvalter er fra 1. oktober ansat Joachim J.C. Dettmer, der senere ses at bo i Lille Kirkestræde 99.

Fuglen fra den viste sekretærs lille dør ses her i detalj.

Sekretæren med den viste etikette med Lille Kirkestræde adressen er blot et enkelt eksempel på de mange smukke og velforarbejdede sekretærer, der er udgået fra Snedkeres Meubel-Etablissement. Nogle er med snoede hjørnesøjler og med en overdådig billedskåren udsmykning, et eksempel herpå findes i »Borgermøbler 1830-1880« side 50 og 51, ligeledes er intarsiaarbejderne udførte i en rigdom af variationer.

I forbindelse med flytningen i 1851 annonceres også med »stoppede Canapeer, Causseuser, Chaiselonguer og forskellige Stole m. M.«, ligeledes forhandler man spejle og naturligvis »... modtages Bestilling paa Alt hvad ikke efter Ønske findes færdigt«. En enkelt gang ses magasinet at have udvidet sit i forvejen lange navn: i Kjøbenhavns Adressebog for 1856 (ifølge Det kongelige Bibliotek udkom denne adressebog kun i året 1856) kalder man sig »Snedkeres Meubel- og Spiel-Etablissement for moderne og solide Arbeider«.

Nået til året 1857 vil man ikke mere, en lille annonce i Berlingske Tidende lover 5 % rabat på grund af handelseophævelse, annoncen gentages nogle gange i juni måned men det bliver ikke til noget denne gang. I samme avis kan man i april året efter se en annonce med en fyldig tekst og, selv om man opretholder de 5 % rabat, er der intet der tyder på et snarligt ophør. Beslutningen er dog ikke mere skrinlagt end at man også i juni dette år, 1858, har en »Bekjendtgjørelse om Handelseophævelse« og »udsælger til

Også de helt almindelige møbeltyper har naturligvis kunnet købes hos de store gode møbelmagasiner. Stolen, en af et sæt på tolv, er den velkendte, man kunne næsten sige »anonyme« type fra midten af århundredet, den er mahognifineret på kopstykke, rygsprosse og sædeforkant, det øvrige træ er mahognibejdset bøg.

Indkjøbspris som er pr. Contant mod 10 % Rabat efter Magazinet's bekendte af Interessenterne fastsatte Priser.«

Det har været svært at holde op, af ukendt årsag udsættes det flere gange, en strøm af annoncer fortæller om det. Det besluttes til April Flyttetid 1859, man giver 16 á 20 % rabat, i juli skal det være i løbet af indeværende måned, men først den 28. august 1859 ophører Snedkeres Meubel-Etablissement for moderne og solide Arbejder efter mere end tyve års fremragende indsats inden for dansk møbelkunst.

Blandt de sidste efterretninger fra etablisementet skal

fremhæves en lille annonce i Berlingske Tidende 15. august 1859, her søger man at sælge et meget stort spejl »af bedste hvide Glas (55×31)«, tallene er målene (glassets)? i tommer. Spejlet sælges for glassets værdi 85 Rdl. mens den oprindelige pris var 145 Rdl. Annoncen fremhæves her idet det anføres at den massive forgyldte ramme er Brinkopffs Fabrikat, og således giver os et enkelt navn blandt de mange anonyme interessenter.

At dømme efter løbenumrene på de i møblerne indklæbede etiketter, er der tale om en endog meget stor møbelproduktion til magasinet, især når man betænker, at interessenterne rimeligvis, som sædvane var, også har solgt møbler direkte fra egne værksteder og måske møbelmagasiner.

»En stor Deel Meubler af alle Slags fortrinligt Arbeide« nåede ikke at blive solgt før etablissementets ophør, meddeler Dettmer den 7. september efter den obligatoriske ind-

De to sidste illustrationer i dette afsnit er detailfotos fra en sekretær fra et af de første år efter at etablissementet er flyttet til Lille Kirkestræde, sammenligner man listen under den brede gesimsliste samt intarsiaarbejdet på de små skuffer og den lille dør, med de tilsvarende på sekretæren fra snedker Schous magasin i det følgende afsnit, kan man næsten slutte at Schou har været blandt interessenterne i Snedkeres Meubel-Etablissement.

kaldelse af dem, der måtte have et mellemværende med magasinet. Disse møbler beror hos interessenterne, hvortil Dettmer anviser. Man kunne ønske at han i stedet havde anført navnene, men så ville han jo nok have mistet en eventuel fortjeneste, idet, som det har været tilfældet med flere af Dettmers kolleger, aflønningsformen har været nogle % af salget.

Snedker Schous Meubelmagazin

Schous etikette får, da han overtager Snedkeres Meubel-Etablissements lokaler i Østergade, også den af etablissementet brugte rammedekoration, men etiketten bliver kun ca. halvt så stor.

I 1851, da Snedkeres Meubel-Etablissement er flyttet til Lille Kirkestræde, oprettes i deres fraflyttede lokale i Østergade 69 Snedker Schous Meubelmagazin. Det nye magasin bliver dog kun på denne adresse til 1853, den nye adresse bliver Store Kongensgade 39 og her ophører magasinet tilsyneladende i 1858, hvor man i marts »formedelst flytning udsælger en betydelig Deel smukke solide Meubler.«

Helt at fastslå om snedker Schou er en eller to personer, kan der være visse vanskeligheder med, mens Schous ma-

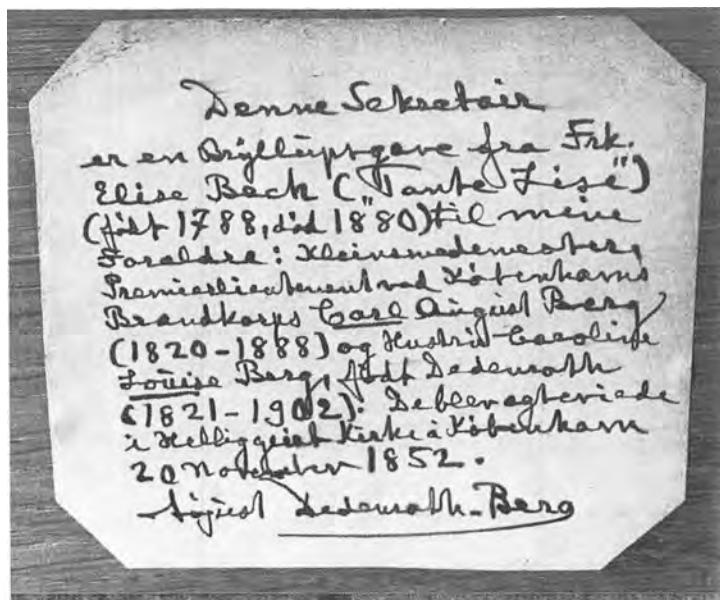

Sekretær med Schous etikette og med karakteristiske ligheder med en sekretær fra Snedkeres Meubel-Etablissement, mens sidstnævnte er palisandermalet i rummet over de små skuffer, er denne fineret med ahorn, den prisforskel der herved fremkommer er sikkert dikteret af at Schou, som interessant i møbel-etablissemmentet, må afstå en vis procentdel af salgsprisen til etablissemmentets drift, han har derfor, med nogenlunde samme udsalgspris, kunnet gøre mere ud af møblerne til sit eget magasin.

Detailbillede fra Schous sekretær med helt de samme indlægninger, som det tilsvarende billede fra en sekretær med etikette fra Snedkeres Meubel-Etablissement. Figuren i midten af dørens indlægning afslører, at den ene er blevet spejlvendt i forhold til den anden ved pålimning af fineren.

En håndskrevet etikette fortæller at sekretæren er en bryllupsgave til Kleinsmedemester Berg og Caroline Louise i november 1852. Det er sikkert ikke tilfældigt at sekretæren er købt i Schous magasin, idet Berg og den ældste af snedkerne Schou har kendt hinanden, de var begge premierløjtnanter ved Københavns brandkorps.

gasin er i Store Kongensgade anfører Københavns Vejviser to snedkere på denne adresse: P. C. Schou og O. P. C. Schou, på den første adresse Østergade 69 kun P. C. Schou. Det kunne være nærliggende af den grund at tilskrive denne, Peter Christian Schou, magasinet, mere sandsynligt er måske at begge snedkerne Schou har været indehavere af Schous Meubelmagazin, en detalje ved tegningen til Otto

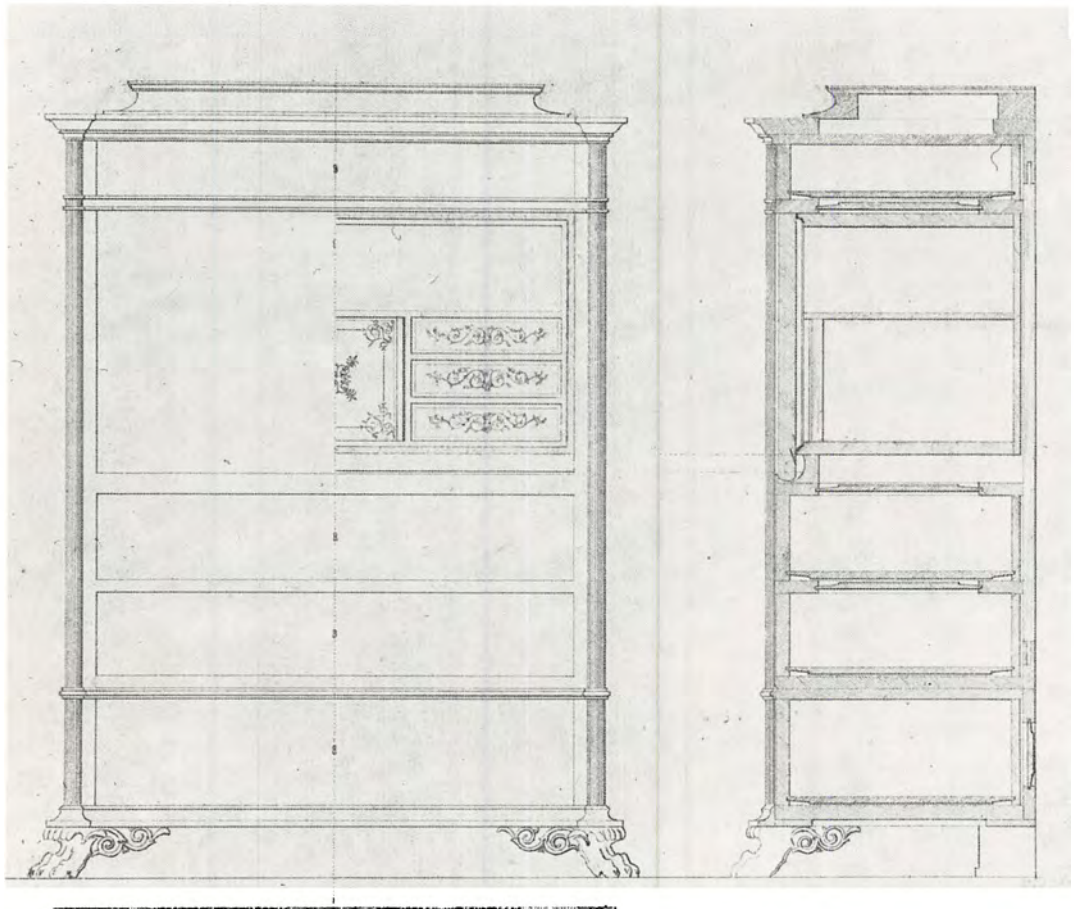
Peter Christian Schous mesterstykke kunne pege på ham som medindehaver.

Peter Christian Schou er født i 1805 og har borgerskab fra 4. august 1838, næsten på dato åbningen af Snedkeres Meubel-Etablissement, og han kan således have været med her fra starten.

Otto Peter Christian Schou er født 1818 og hans borgerskab dateret 13. marts 1847, han kan have været medindehaver af Schous Meubelmagazin allerede mens det var i Østergade uden at det behøver at fremgå af vejviseren. Skulle de to vise sig at være brødre, er det nærliggende at de er gået sammen om et magasin, da der blev et lokale ledigt i 1851.

Udsnit af tegning til mesterstykke, dateret 23/3 1846, og tegnet af Otto Peter Christian Schou. Også her går den karakteristiske liste igen, under den bredere gesimsliste.

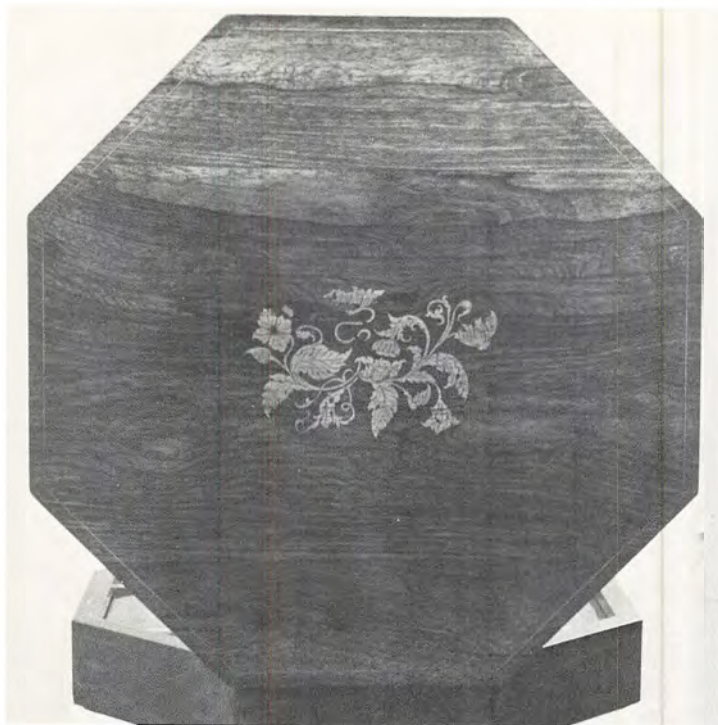
(Kunstindustrimuseets tegnings-samling).

Med løbe no. 395 på etiketten kan der næsten sættes dato på dette lille sybord, der må være udgået fra værkstedet næsten samtidig med sekretæren. Sybordets overdel er palisanderfineret og søjlen med de tre ben mørkt bejdsset, indvendig er der fineret med ahorn. Ejeren kan huske den oprindelige plisserede pose, der var af grønt satin med uldne frynser.

Højde 75 cm, plade 43×43 cm, ottekantet og med blomsterindlægning.

Der er to forhold man lægger mærke til i møblerne fra Schous magasin: de fint udformede intarsiaarbejder, her sybordets plade, og den omhyggelige behandling af møblernes indvendige rum, som nævnt er sybordet fineret indvendigt med ahorn.

Etiketten som den udformedes efter flytningen til Store Kongensgade 39, og detail af en sekreter med denne etikette. Småskufferne er sammen med den lille dør fineret med palisander.

Magasinet »... er forsynet med et Udvalg af smukke og solidt forarbejdede Meubler til billige Priser. Bestillinger modtages paa alt hvad der henhører til Meubelfaget og expederes nøjagtigt,« hedder det i en af de få annoncer fra Schous magasin.

En anden annonce fremhæver, at der forefindes møbler af mahogni og af palisander, samt malede møbler.

På Otto P.C.Schous tegning til mesterstykke vil man lægge mærke til en liste under sekretærens gesims. Den samme liste ses på detailbilledet af en sekretær fra Snedkeres Meubel-Etablissement samt på de to sekretærer der her er gengivet med snedker Schous etikette. Denne liste er om ikke usædvanlig, dog ret sjælden på tidens sekretærer, og kunne pege på et tilhørsforhold til Snedkeres Meubel-Etablissement.

C. B. Hansen

Christopher Bagnæs Hansen, århundredets uden sammenligning kendteste stolemager, fik sit borgerskab i 1832. Om han skulle beskrives i stilen fra »De danske Byerhverv« kunne beretningen begynde således: »Han kom fra små kår, begyndte under beskedne former og arbejdede sig ved flid og nøjsomhed op og som den danske mand han var, og med det for danske karakteristiske nøjsomme tålmod ...«, det vil vi imidlertid lade ligge og i stedet give ordet til C. B. selv: »En udmærket smuk og moderne Mahogni Divan af ny Facon, Klaverstole af mahogni med Skrue, Birketræes dito foruden Skrue, 6 á 12 moderne Birketræes Stole ere til Kjøbs, samt forfærdiges Bøgetræes Stole af Facon og Fiinhed, saa de ei kunne skilles fra Mahogni Stole. Bestillinger modtages til Nutidens billigste Priser. C. B. Hansen, Divan og Stolemagermester, Lille Grønnegade 322.«

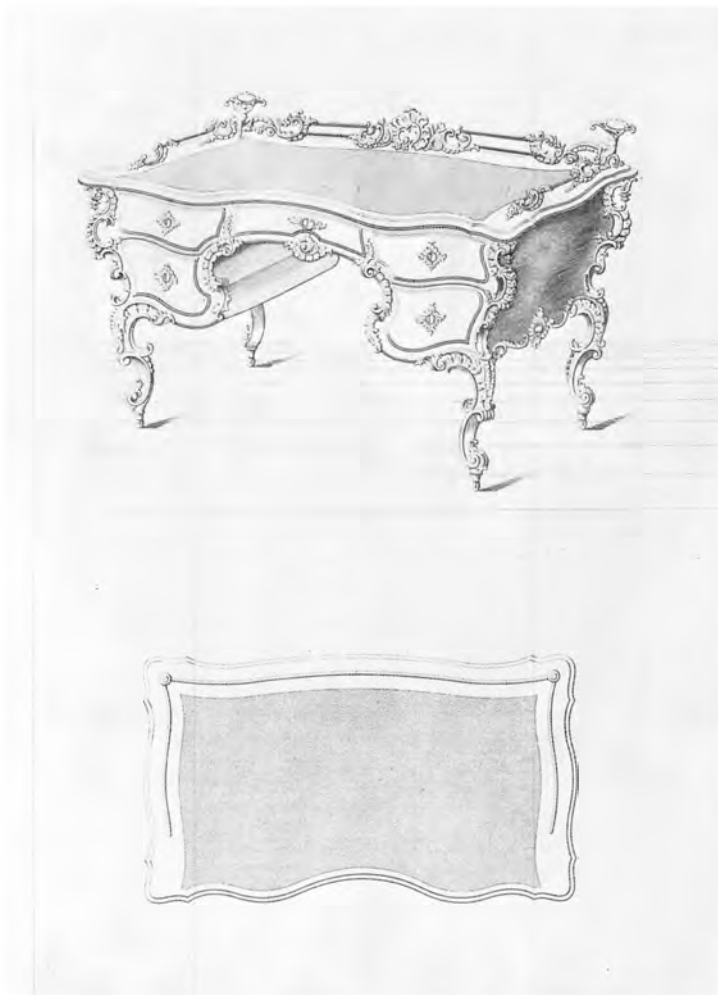
Denne meddelelse fremkommer i april 1832, en måned efter erhvervelsen af borgerskab, der var stil over det lige fra starten.

I 1834 flytter C. B. Hansen til Østergade 66 i stuen over gården, her bliver det efterhånden til »... et Oplag af smukke og moderne Divaner og Stole, saavel af Mahogni som Bøge- og Birketræe. Sovestole, Gynges-, Klaver-, Læse- og Commoditetsstole, Tabouretter, nogle Sovestole, tjenlige for aldrende og svage Personer.«

I april 1836 meddeler C. B. at han flytter til Reverentsgade 264, 1.sal, hjørnet af Kongens Nytorv. Det er på denne adresse (senere Holmens Kanal) i Erichsens Palæ, C. B. Hansen bliver kendt over det ganske land, og for at vende tilbage til de »små kår«, er Hansen allerede på dette tidspunkt på vej op, og har blik for dem der er »nede«. Han har på en auktion i december 1837 indsat til salg »et Udvalg af de skønneste Stolemagerarbejder ..., betrukne med smukt Kanevassynning, fiint uldent Damask eller Sirts. Da disse Arbejder er af ualmindelig og fortrinlig Godhed og

Udført i Palisandertræ af Hof-Stolemagermester C. B. Hansen, og sendt til Industriudstillingen i London 1851, står der under denne tegning fra Snedkeres Tegneforening, nu i Kunstindustrimuseets tegningssamling.

I udstillingskatalogen, bogens sidste afsnit, ses skrivebordet udstillet under året 1893 på en udstilling af ældre genstande. Skrivebordet købtes, efter udstillingen i London, til Christiansborg Slot, det er forfærdiget af en af C. B. Hansens svende, H. H. Hildebrandt, og blev af Snedkerlauget i 1853 antaget som en del af Hildebrandts mesterprøve.

Skjønhed, blive de til offentlig Skue 3 Dage før Auktionen imod erlæggelse af 8 sk. pro Persona, der tilfalder Stiftelsen for trængende Haandværkere.«

Det er i øvrigt et karakteristisk træk hos C. B. Hansen, at han har tanke for den der trængte, det bliver så at sige en af firmaets traditioner, der f.eks. går igen under arbejdsløsheden omkring 1870, hvor hans efterfølgere har en indsamling til fordel for de arbejdsløse.

Fra de mere beskedne lokaler i ejendommens gård flytter Hansen i 1841 over i forhuset i Erichsens Palæ med sit møbelmagasin, som det nu er blevet, efter at han har fået

C. B. Hansens skive fra Det kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og danske Broderskab, dateret 23 juni 1847. I de fire ovaler i kransen er afbildet forskelligt snedker- og stolemagerværktøj.

bevilling til også at forfærdige snedkerarbejde. Han er tillige i 1841 udnævnt til hof-stolemager og bruger betegnelsen snedker og hof-stolemagermester.

En »læserbrevsskribent« fortæller i april 1841: »Kunst- og Meubelmagazinet i Erichsens Palais, 2den Sal, Eierne af dette Magazin, Herr Hof-Stolemager C. B. Hansen, har her beviist som faa, til hvilken Høide den danske Kunstflid nu er stegen. Man finder nemlig i hans Magazin alle Slags Bohave (af hvilket allerede meget er bestilt af den kongelige Familie), forfærdiget med en saa smagfuld Kunstflid, at det fuldkomment kan sættes ved Siden af Udlandets skjønneste og bedste Frembringelser, og dog sælges det til langt billigere Priser. Med beundrende Glæde har Indsenderen gennemvandet Herr Hansens skjønnne Kunstsale ...«

Med »beundrende glæde« har mange, helt til i dag, set på hr. Hansens møbler, der er ingen overdrivelser i den beskrivelse.

Det er naturligvis en fremragende dygtighed, der ligger

til grund for en sådan succes, men samtidig har C. B. Hansen et overblik over hvad der til enhver tid med fordel kan sættes i produktion. Begrebet havestue har han således været opmærksom på i 1842, hvor der er et betydeligt oplag af lakerede og forgyldte havestole til 11 mark og 8 skilling stykket.

I 1843 har han bl.a. noget han kalder »Conversations-Stole«, samme år begynder Hansen på vistnok sit eneste eksperiment, der ikke ender med succes, idet der på Børsen oprettes en »Børs-Bazar« med stader til et halvt hundrede

Sybord med C. B. Hansens runde etikette. Bordet er fineret med nøddetræ og med sortfarvede kanter og ben, og har en dyb skuffe under bordets kasse. Pladen måler 47,5×36 cm, højden er 74 cm.

erhverv, her bliver det for møblernes vedkommende til »C. B. Hansen & P. L. Wolff, Hof-Stolemager & Snedkermester«. Allerede inden årets udgang har Hansen set at det ikke gik og trak sig ud og så vidt det kan ses kom Børs-Bazaren ikke til at bestå i mere end nogle få år.

Samme år som dette eksperiment finder sted, køber C. B. Hansen Erichsens Palæ og året efter, i 1844, udvider han igen og i 1845 er han overbevist om at hans magasin er »et af de kompletteste man i de senere Aaringer har havt her i Byen«. I 1847 er det spejle der annonceres med, »Speile i alle Dimensioner, saavel af Mahogni som forgyldte, hvoriblandt store ægte forgyldte Speile med Consoller og Marmorplader. Alt moderne udført efter de nyeste og smukkeste Tegninger.« Hvor hurtigt C. B. Hansen end forlod Børs-Bazaren, nåede han dog at få ordet bazar med sig, hans etablissement hedder nu i en lang periode »Meubel- og Speilbazaren«.

I 1855 finder man hos C. B. Hansen »Cabinets- og Spise-

Alt til
complete
Meublementer
og Udstyr
henhørende
forefindes.

Preis-
Couranter
forsendes
franco
over hele
Landet.

MEUBEL- OG UDS TYRSLAGER.

C. B. Hansen,

Snedker og

Hofstolemager.

Hjørnet af Kongens Nytorv og Holmens Canal Nr. 2.
torhen Erichsens Palais.

*Annonce fra Københavns vejvi-
ser 1865 med Erichsens Palæ og
forskellige medaljer, de nederste
tildelt ved udstillinger i London,
Paris og Malmø.*

salons Stole efter de nyeste Pariser Modeller«, og den der søger i gamle aviser finder noget andet hos C. B. Hansen også, nemlig en umiddelbar glæde ved at fortælle hvor godt det går, som f.eks. i marts 1858: »Paa Grund af mine Forretningers betydelige Tiltagen Aar for Aar og for endydermere at præsentere mit betydelige Lager, saavel af Luxus som middel og ordinaire Meubler, er mit store Local endvidere blevet underkastet *en meget betydelig Udvidelse* og troer jeg nu at kunne anbefale mit Etablissement som det *største og bedst assorterede her i Byen*, med alt henhørende til complete Meublements og Udstyr«. Fremhævelserne er Hansens egne.

I begyndelsen af denne fremstilling af C. B. Hansen blev nævnt, at hans virksomhed skriver sig fra 1832, året for erhvervelse af borgerskab. Imidlertid regner Hansen selv året 1830 for begyndelsesåret, idet han i dette år gjorde mesterstykke, i en annonce fra 1863 siger han direkte: Grundlagt 1830; samstemmende hermed er Adolf Bauer i sin lille bog om etablisementet, forfattet i 1880.

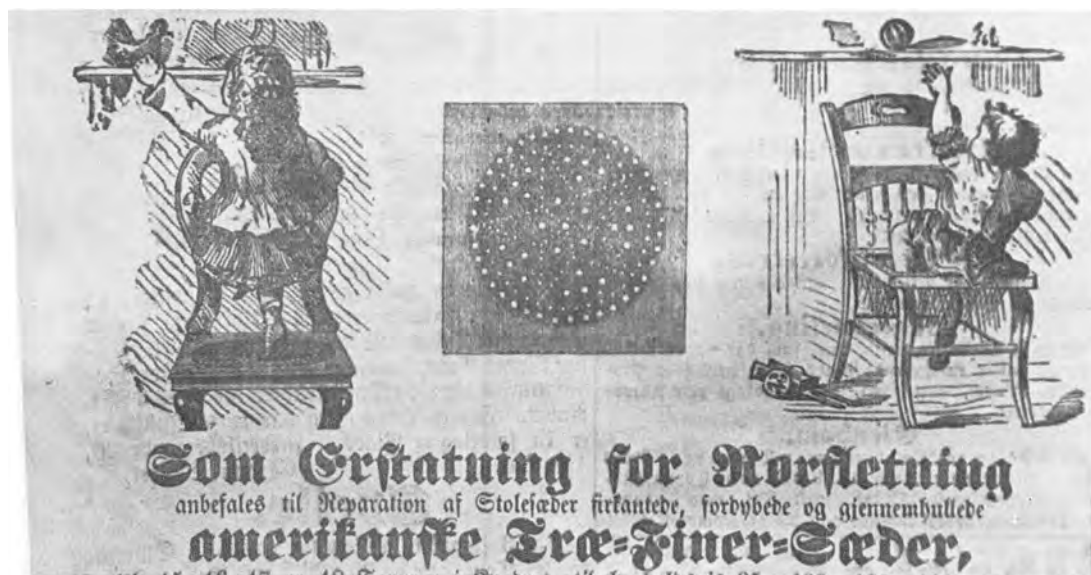
I et »Circulaire af 12te Marts 1867«, gengivet i adresse-

avisen i januar 1868, overdrager C. B. Hansen virksomheden til sin søn Charles Hansen og svigersønnen L. Larsen. Første del, der er C. B. Hansens egne ord, skal her gengives: »Idet jeg har overdraget det af mig førte Etablissement for Meubeludstyrs-Gjenstande ved Holmens Canal 2, forhen Erichsens Palais, til mine fleraarige Medhjælpere, min Søn Charles Hansen og min Svigersøn L. Larsen, der under Firma: Snedker og Hofstolemager C. B. Hansens Etablissement for Meubeludstyrs-Gjenstande ville fortsætte den af dem med samtlige dens Activa og Passiva overtagne Forretning, udtaler jeg min inderligste Tak for den Tillid og Velvilie som har gjort mig det muligt, fra min oprindelige Stilling som uformuende Haandværker, at grundlægge dette Etablissement og hævde dets Navn nu i henved fyrretyve Aar. Den samme Tillid og Velvilie beder jeg overført paa nævnte min Søn og Svigersøn, som ville vide at gjøre sig værdige dertil.«

I forsættelsen meddeler Charles Hansen og L. Larsen bl.a. at firmaet også omfatter den hidtil, af Larsen førte, særskilte virksomhed som tapetserer.

Indtil 1878 har der mellem C. B. Hansens Etablissement og Det kongelige Teater bestået et lejeforhold, hvor teatret kunne udtage møbler til brug på scenen, og da dette sam-

Annonce i Adresseavisen 1878, hvor etableringen anbefaler de moderne finersæder til reparation af stolesæder med rørflet, det gøres ganske kontant: pigen til venstre står solidt på det nye sæde, mens pigen til højre falder igennem et af disse elendige gammeldags rørflet-sæder! Det ser ud til at sæderne i begyndelsen importeredes fra Amerika, men i 1881 er det »veget Fabrikat«.

C. B. Hansens Etablissement har gennem årene anvendt etiketter firkantede som runde, og fortsætter hermed indtil 1961, da virksomheden ophører. En etikette og et lille messingskilt fra de sidste årtier gengives her.

arbejde nu ophører udsælges alle disse møbler, der kan beses i et separat lokale sammen med ibyttetagne ting.

Et brudstykke af en annonce fra 1895 kan, beskrivende den nye tid der er begyndt, afslutte beretningen om et af byens store møbeletablissementer, der fortsætter helt til 1961. Det hedder bl.a. her: »Vi gjøre navnlig opmærksom paa det Fordelagtige i at kunne faa Alt paa eet Sted, hvorved selv det tarveligste Udstyr tilsikres en smagfuld Udførelse og dette naaes bedst og sikrest hos os, hvis omfangsrige Bedrift ikke alene omfatter det største Møbelsnedkeri ved Haand- og Damp-kraft, men tillige den ældste og største Tapetserer og Dekorator Virksomhed her paa Pladsen«.

Jens Gustav Lund

J.G.Lund er født i 1814 som søn af snedkerfrimester Jens Lund i Skidenstræde.

Han kommer i lære, og arbejder senere som svend, hos den kendte snedker Henrik Møsees, der er blandt indbyderne til oprettelse af Kunstflidsmagazinet i 1818. I 1841 forfærdiger Lund sit mesterstykke, et arbejde der tager ham 25 uger, alene varigheden af en sådan opgave siger lidt om de vanskeligheder, også af økonomisk art, der var forbundet med mesterstykkets forfærdigelse.

En af Lunds etiketter fra virksomhedens senere periode, en oval, muligvis blot et gummi-stempel, har ikke tidligere været publiceret. Kongl. Hof Snedker, står der øverst.

Lunds imponerende skab, udstillet på verdensudstillingen i London 1862 er her gengivet i en ikke mindre imponerende tegning fra Snedkeres Tegneforening.

I 1842 får Lund sit borgerskab og flytter fra Brøndstræde 95 til Vognmagergade 61, og etablerer sit værksted på 1. sal, hvor han tre år senere beskæftiger 20 svende og har fået bevilling til også at forfærdige stolemagerarbejde. Fra 1846 til 1860 er Lunds værksted i Gothersgade, hvorfra han 27. april 1849 bekendtgør: »... at jeg Dags Dato har aabnet et velassorteret Meubel-Magazin i Hr. Commerceraad Sa-

lomonsens Gaard, Kongens Nytorv 206«, uden at nævne, at det er Kunstflidsmagasinets lokaler han har overtaget og været her som interessant i magasinet fra 1844. Dette er helt i Lunds stil, han er sin egen herre, har ikke brug for at smykke sig med andet end sin egen kunnen. Da han i 1860 bygger værksted og bolig på Gammel Kongevej bliver det, med efterhånden hundrede ansatte og med snedkerimaskiner og dampmaskine, drevet i samme stil. Han står alene for det alt sammen, tegner til og med helst selv møblerne der udgår fra værkstedet.

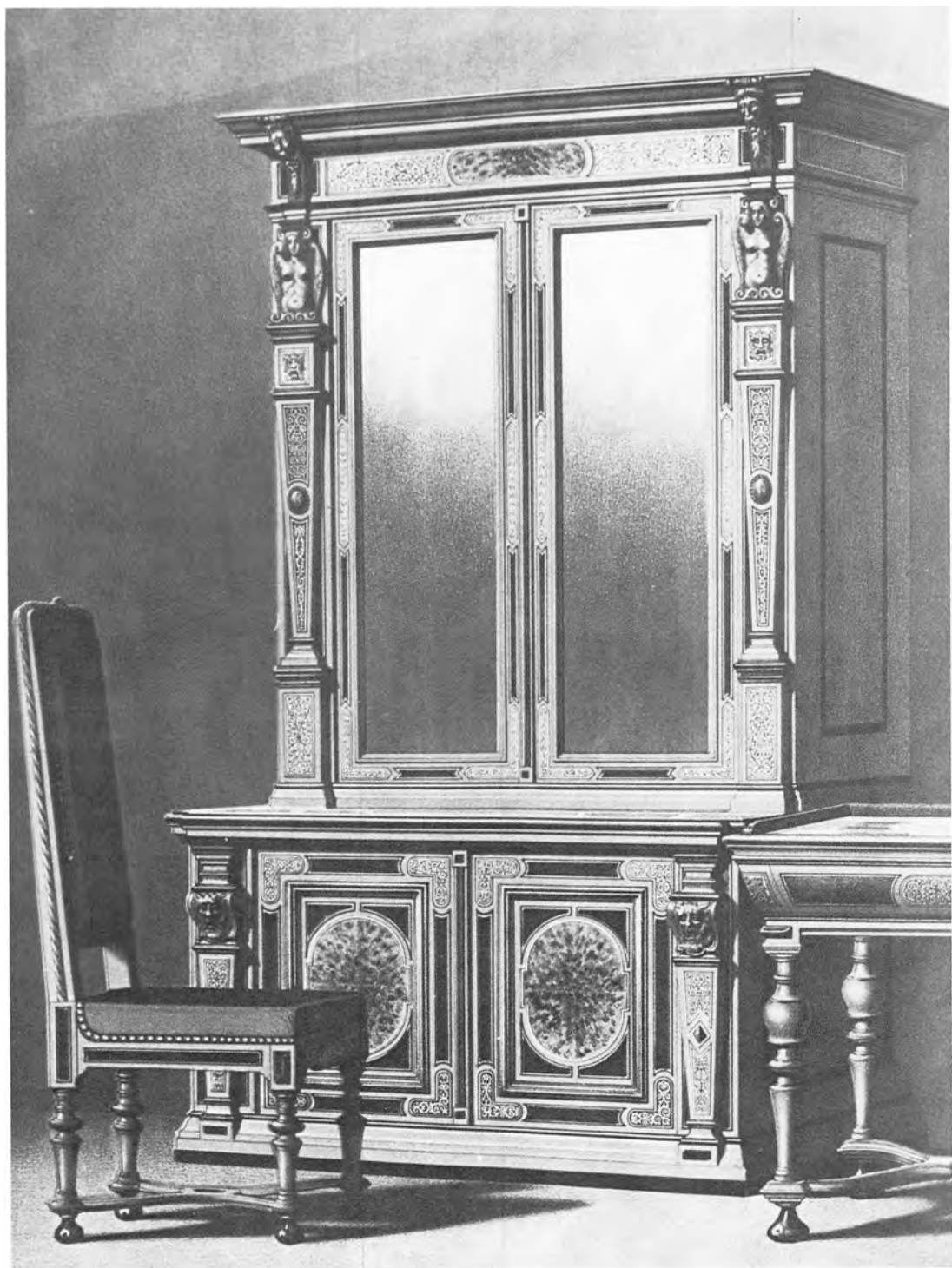
Snedkermester Lund er ikke særlig meddelsom, hverken mundtlig eller skriftlig, han passer sit arbejde og lader de andre snakke, men da han i 1853 har været i udlandet, er dette dog så stor en begivenhed, at det berettiger til en meddelelse herom i avisen: »Snedkermester J. G. Lunds Meubel-Magazin, Kongens Nytorv 206, 1ste sal i Mellembygningen, som i Reglen er fuldstændig assorteret med moderne Meubler til complete Meublementer, er efter en foretaget Forretningsreise i London og Paris, udvidet ved at have etableret i Stueetagen tilhøjre et smagfuldt Udvalg, i særdeleshed bestaaende af comfortable Stole i allernyeste Faconer, tilligemed flere Gjenstande, passende til Presenter.«

Med det kendskab til Lund man får gennem Nyrops lille bog om ham, er det mange ord på en gang, han her har udformet og sat i avisen.

Som en af byens førende snedkere, er Lund naturligvis med i tidens inden- og udenlandske kunst- og industriudstillinger, ligesom han udfører et betydeligt arbejde i såvel snedkerlauget som i Snedkeres Tegneforening, men betegnende for ham kun i det rent faglige, han er ikke med, når der skal tilrettelægges fester. Som deltager i festerne kan han dog ikke undslå sig, et par stykker afholdes til ære for Lund, og hertil skriver Faber sange, i en af dem digter han om Lunds nye dampmaskine, der anskaffedes i 1866.

I 1868 bliver Lund kongelig hofsnedker, og har allerede da haft betydelige opgaver for kongehuset, hvoraf det fornemste er et indlagt ibenholts-bogskab, der er omtalt i Illustreret Tidende 1867-68, side 420, næsten identisk med

En udateret tegning, i øvrigt i meget smukke farver, i Bymuseets billedsamling, visende et bogskab udført som kopi af Lunds bogskab til prinsesse Dagmar. Kopien, hvis udsmykning afviger lidt fra Lunds skab, er udført af Severin og Andreas Jensen i 1872.

dette møbel, er det her viste bogskab fra bortlodningen af indenlandsk kunstflid (Bymuseets billedsamling, udateret).

I Tove Clemmensens bog, *Møbler paa Clausholm, Langesø og Holstenshuus*, Kbh. 1946, er foruden en udførligere omtale af J.G.Lund, en række af hans møbler gengivne, side 72-79.

*Egetræs-dragkiste med Lunds etikette på bagklædningen.
Højde 110 cm, bredde 125 cm,
største dybde 65 cm (på midten),
mindste dybde 58 cm.*

Snedker og Stolemager- Mesternes Meubel-Magazin

Forud for åbningen af Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin i maj 1841 var udført et omfattende forarbejde af stolemagerlaugets oldermand A.J.Møller, der var konstitueret formand for interessentskabet uden at blive interessent i det, eller i hvert fald uden at være det ved åbningen. Det er uden tvivl fordi Møller havde ordet i sin magt, i det mindste det skrevne ord, at han tog sig af dette. Han planlægger, skriver breve og lovudkast, og resultatet, en omhyggelig udført, håndskrevet lovprotokol, omfattende seks kapitler fra § 1 til 40, omtaler alle tænkelige forhold vedrørende magasinet.

Lovene fastsætter bl.a. oprettelse af et møbelfond på 5000 rigsdaler til afregning af de af interessenterne indleverede møbler og et »Contant-Fond« på 600 rigsdaler, voksende til 3000 rigsdaler ved indtjent bonus fra genstande indkøbt af dette fond. Contant-Fondet er til indkøb af »Speile – forskellige Slags Stole og andre Meubler naar lejlighed til fordeelagtigt Kjøb maatte frembyde sig«. Et eksempel herpå fremgår af en regnskabsbog, på et tidspunkt hvor en »Meubelhandler« annoncerer i avisen med udsalg på grund af ophør, figurerer et antal møbler i regnskabsbogen som indkøbt hos samme møbelhandler.

Andetsteds i lovene fastsætter man, at der til husleje, forvaltergage og løn til en karl afkortes med 10 skilling per rigsdaler af solgte møbler, samt at forvalterens løn er »100 RigsbankDaler aarligt og 2 Rigsb.Skilling per RigsbankDaler af hvad der sælges paa Magazineet«.

Kapitlet der sikrer kundernes garanti for forsvarligt forbejdede møbler siger bl.a. »Viser et Meubel, leveret i Magazineet, sig at være usolid, eller en Kjøber klage over noget saadant, skal Interessenten holde Magazineet skadesløst. 2

Interessenter skal i saadant Tilfælde undersøge Forholdene og afgøre om det skyldes:

- a. uforsigtig omgang med Meublet.
- b. at være forfærdiget af uforvarligt Materiale.
- c. en urigtig Arbejdsmetode er Aarsagen.«

I tredje kapitel fastsættes interessenternes antal til foreløbig tolv og tolv underskrifter slutter denne udførlige protokols kap. 6, § 40.

Af de tolv underskrifter kan udledes, at det er:

snedker Anders Hougaard Grønvaldt,
snedker Joachim Christian Braasch (udlært hos H. Monsees),
stolemager Johan Frederik Svendsen,
snedker Frederik Wilhelm Ihle (søn af snedkerm. Ihle, kunstflidsmag.),

Gammel Amagertorv, ca. 1865, med gangbroer over rendestenene og på bukke opsatte foderkasser til hestene; et exterior der ikke har været meget anderledes da Snedker- og Stolemagemesternes Meubel-Magazin åbnede her i 1841. Ejendommen hvor magasinet indrettedes er nærmere nuværende Højbro Plads, hvorfra billedet er taget, og er således ikke med på fotografiet. (Bymuseets billedsamling).

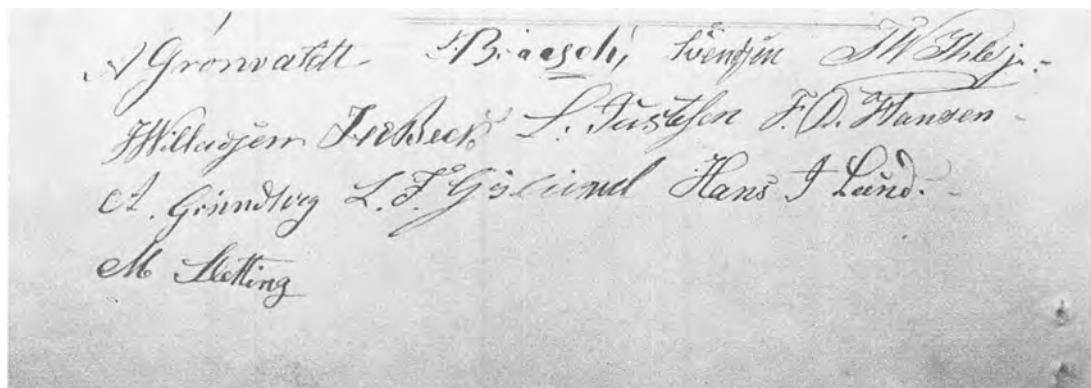
snedker Hans Ludvig Adolph Willadsen,
snedker Jens Mogensen Beck,
snedker Lars Justesen,
snedker Francois Dumont Hansen (udlært hos snedkerm.
Ihle),
snedker Andreas Mortensen Grundtvig,
stolemager Ludvig Frederich Ferdinand Gislund,
snedker Hans Jacob Lund og
snedker Mads Pedersen Sletting.

Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin etablerer sig, som nævnt i 1841, på Gammel Amager torv 38, men allerede i 1843 er der nogle, nu ukendte, problemer, der bevirker at interessentskabet mere eller mindre opløses. Man kan gætte på at vanskelighederne skyldes, at flere af snedkerne i interessentskabet ved etableringen ikke havde aflagt mesterstykke og fået borgerskab, og endnu i 1843 har nogle af dem ikke fået disse ting i orden.

I oktober 1843 er magasinet imidlertid genoprettet og man meddeler at: »Meubelmagasinet som, formedelst Af-

*Magsinets etikette, anbragt på
bagsargen på en af periodens
gode senempirestole, løbenummer
559.*

gang af nogle Interessenter, har realiseret Beholdningen af Meubler, er nu etableret igien, og aabner dets Udsalg af solide og gode Meubler til Nutidens billigste Priser, i det Thottske Palais, Hjørnet af Kongens Nytorv og Norgesgaden 205, Indgangen er fra Norgesgaden, første Port tilvenstre.«

Af bevarede regnskabsbøger kan ses, ikke hvem der forlod, men hvem der blev i interessentskabet, og af de her fraværende navne bekræftes teorien om, at det har noget at gøre med manglende borgerskab, at magasinet måtte reorganiseres, idet de tre fraværende, Ihle, Willadsen og Sletting endnu i 1843 ikke havde aflagt deres mesterstykker. Et fjerde navn der mangler i regnskaberne er Beck, der, med borgerskab fra 1840, må have forladt interessentskabet af andre grunde. Af en mængde nye navne, der optræder i regnskaberne, kan kun med sikkerhed konstateres at blandt nye interessenter er snedkermester J. H. Hjul, samt at Ihle er med igen fra 1847, på hvilket tidspunkt han har fået sit borgerskab.

At man genetablerer i Thotts Palæ skyldes formentlig kun en øjeblikkelig lokalemangel og her var netop blevet ledigt, idet »Det forenede Meubelmagazin« var flyttet til Østergade 63, og allerede i april 1844 fraflytter man palæets biblioteksbygning, der i århundredets løb rummer adskillige møbelmagasiner, for at finde blivende sted i Boldhusgade 225 på hjørnet af Admiralgade.

*Sidste side i »Love for Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubel-Magazin« med de tolv stiftetes underskrifter.
(Stadsarkivet på Københavns Rådhus).*

Senempirestol fra snedker og stolemagerens magasin, med det forreste sargstykke udformet som en halv cylinder, der er fineret på tværs af sargens længderetning.

»Snedker- og Stolemagermesternes Meubelmagazin er i dette Foraar blevet fuldstændig forsynet saavel med elegante som simple Meubler«, meddeles der i en annonce den 14. juni 1847 og som noget nyt er der i en lang opremsning af møbler også vedføjet priser, en lille prøve herpå: »Secretairer fra 48-125 Rbd. Chiffouniairer med og uden skriveindretning fra 40-60 Rbd. Bøgetræes- og Mahognistole fra

Konsol fra magasinet med en særpræget og fin diagonal sammenskæring af dørens finer. I detail er vist skuffens fint skårne (pålimede) dekoration.

11 Mk.-10 Rbd. 3 Mk. Fyrretræs- og Mahognikommoder fra 9-19 Rbd. Bøgetræs- og Mahognidivaner fra 11-38 Rbd. Lænestole fra 27 Mk.-20 Rbd.« Priserne som sådan vil ikke, heller ikke omregnet til kroner og øre, i denne sammenhæng være væsentlige, det er derimod prisforskellene inden for hver enkelt møbelgruppe, tallene i sig selv siger mere end mange ord om den forskel der er på »simple« og »elegante« møbler. Navnlig for sekretærernes vedkommende er denne prisforskel meget betragtelig og fortæller lidt om tidens ambitioner med hensyn til møblering, for ligesom der findes »simple Meubler« opererer man også med begrebet »simple Folk«, men forstår naturligvis noget andet hermed, end vi i dag ville lægge i ordet, når der eksempelvis annonceres med en lejlighed »for simple Folk«, er der blot tale om en lejlighed som mindrebemidlede har råd til; det var ikke nogen skam at være mindre-

bemidlet, være simpel, men ambitionerne havde man: man måtte møblere som »hos Borgerskabet«, og det kunne gøres med de billigere egetræsmøbler eller de helt billige mahognimalede fyrretræsmøbler, og her dukker sekretæren op, den har afløst chatollet som hjemmets fineste møbel og kan som sådant ikke undværes i noget hjem, at man så måske må nøjes med den simple model til 48 rdl. betyder mindre.

Et tankevækkende eksempel fra lidt tidligere i århundret kan illustrere det samme, »et par unge Folk« er flyttet til byen og har ikke råd til at købe møbler men ønsker at leje. Annoncerer derfor efter de på daværende tidspunkt vigtigste møbler: to pillespejle med tilhørende kommoder eller spejlborde. At spejlborde nævnes fortæller at det ikke var så nødvendigt med den skuffeplads kommoderne kunne give, det var blot ganske nødvendigt at møblere efter tidens smag.

Den delvis citerede annonce fra Snedker- og Stolemagernes Meubelmagazin slutter med et udvalg af forgyldte spejle og den imponerende prisforskel ligger mellem tallene 7 mark og 25 rigsdaler; det har ikke været ægte bladguld på dem allesammen.

Et navn under en annonce i 1857 fortæller at magasinets forvalter hedder H. F. With, en oplysning der kan være af en vis betydning for identifikation af en og anden gammel

regning, idet der ofte ikke er »hoved« trykt på datidens regninger og de forskellige magasinforvaltere engang imellem glemmer at påføre magasinets navn.

»Snedker- og Stolemagermesternes Meubelmagazin« ophører i 1859. Udsalget »grundet flytning og handels aldeles ophævelse«, begynder i april, nogenlunde samtidig med at »Snedkeres Meubel-Etablissement ...« beslutter sig til det endelige ophør. Uden tvivl har nogle interessenter fra begge disse magasiner ladet sig tiltrække af det store nye »Meubelproducenters Magazin«, der åbnede i slutningen af 1857 med 40 interessenter.

Blandt interessenterne i »Snedker- og Stolemagermesternes Meubelmagazin« er der to navne der især markerer sig også uden for interessentskabet. Stolemager L. F. Gislund er den ene af disse, han udførte sit mesterstykke i 1839, men tog først borgerskab i 1842. Fra 1844 kan han almindeligt mødes i avisen med små annoncer, i begyndelsen fra Studiestræde 59, fra 1847 bor han i Vingårdsstræde 132, annoncerne bliver større, mere fortællende, her skal blot gives en enkelt, fra 1851: »Stolemagermester L. F. Gislund, Viingaardsstrædet 132 (tæt ved Kongens Nytorv) anbefaler sit betydelige Oplag af elegante og solide Mahogni- og Bøgetræes Divaner og Stole, diverse Læne-, Gyng- og Skrivestole, Vindues-, Klaver- og andre Taburetter, Bøgetræes-Rørstole, Tyrkiske-, Snirkel-, Søile- og andre smukke Divaner og Stole, med Fjedre og Krølhaars- Udpolstring, Børne-, Læne- og Gyngestole m. M. til særdeles billige Priser. Da man stedse er forsynet med de nyeste inden- og udenlandske Tegninger, hvorefter Bestillinger paa det hurtigste og nøiagtigste effektueres, ser man sig istand til bestandigen at kunne completere Oplaget med særdeles moderne Meubler.«

En helt anden del af borgernes bohave tager snedkermester Dumont Hansen sig af; som så mange andre laver også han alt hvad der kunne forefalde af snedkerarbejde, men allerede samme år som han gør mesterstykke, 1839, viser han hvad der har hans særlige interesse. Dumont Hansen anbefaler sit værksted, i Store Kongensgade 56, for såvel bygnings- som møbelarbejde ganske kort, og bruger an-

Dumont Hansens mesterstykke, en sekretær, hvorfra dette udsnit er taget, giver et indtryk af hans interesse for at udføre intarsiaarbejder. Figureerne er »skygget«, det er gjort ved at anbringe de udsavede finerstykker på kant i en pande med ophedet sand.

noncens spalteplads til at fortælle hvad der interesserer ham: »Tillige for mindre Arbejder, indlagte med forskellige Træsorter, Metal, Elphenbeen og Perlemoer, saasom Syæsker, Dameetuier, Uhrfouteraler til Penduler, der især anbefales de Herrer Uhrmagere og Handlende. Fremdeles udskjæres ophøiede Bogstaver, anvendelige til Boutikskildter etc.«.

I 1840, på adressen Kongens Nytorv 353, fremhæver Dumont Hansen, med anvendelse af de tidligere nævnte materialer til indlægningerne: »færdige Fineer til Bordplader, Dæksler til Syborde, Æsker og Fouteraler til Taffeluhre.« Annoncen slutter: »En Dreng kan antages i Lære«, og, allerede et år efter etableringen, har det sikkert været en god og alsidig læreplads; mester har markeret sig, kalder

sig snedker og dekopør. 1850-erne er der også indlagte døre, skuffer og hjørner til sekretærer med i udvalget.

Dumont Hansens læreår hos snedkermester Ihle, kendt fra kunstflidsmagasinet, har sikkert haft betydning ved valg af disse specialer.

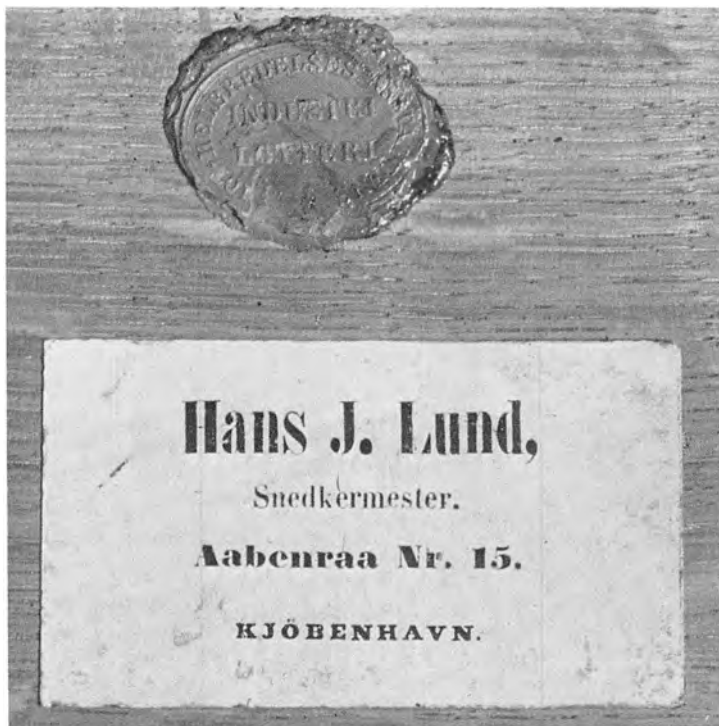

Chiffoniere fra Hans J. Lund, fineret med maghogni på fyr, højde 156,5 cm, største bredde 103,5 cm. Skuffenummereringen afslører at chiffonieren har indgået som nummer tre i en på samme tidspunkt fremstillet »serie«.

Hans Jacob Lund boede i Store Grønnegade, da Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubel-Magazin stiftedes.

Efter at Magazinet er ophørt, har han Meubel-Magazin i Aabenraa 15.

Ovenover etiketten et laksejl fra et af tidens mange industrilotterier med velgørende formål.

Magazin for Meubler og Sadelmagerarbeide

Begyndelsen til dette magasin er et »Magazin for Sadelmagerarbeide og polstrede Meubler«, i 1847 beliggende på Amagertorv 39. I 1848 flytter magasinet til Østergade 52, Efterslægtens Gård, og foretager »... en betydelig forandring og udvidelse, idet Etablissementet, med bibeholdelse af dets hidtil førte Artikler, tillige skal omfatte Alt henhørende til et fuldstændig, af de nyeste og smukkeste Arbeider bestaaende, Meubel og Speilmagazin.«

Fra nytår 1850 ansættes magasinforvalter S.J. Michaelsen, som i en redegørelse for magasinets kvaliteter indskyder, lidt besynderligt for et magasin, der også omfatter sadelmagerarbejde, at »... Magazinet for Fremtiden ikke agter at handle med *betrukne* Sophaer og Lænestole og en

Etikette fra Magazin for Meubler og Sadelmagerarbeide på Østergade 52, med løbenummer 1502.

Magazin for Meubler og Sadelmagerarbejde, Østergade 52, har leveret denne skænk, med de karakteristiske senempire-dørrammestykker, finerede på tværs af de buede profiler. Længde 147 cm.

lille Restbeholdning af disse Gjenstande anbefales til betydelig nedsatte Priser.«

Forklaringen på denne tilsyneladende helt misvisende bemærkning kan udledes af en annonce i 1851 hvor »Dette Magazin er bestandigen forsynet med et betydeligt Udvalg alt henhørende til fuldstændige Meublementer, i Forening med alt, hvad der henhører til Sadel- og Tapetmager-Faget«. Der er tale om møblementer til »saavel borgerlige som herskabelige Familier« og meningen er naturligvis, at køberne selv vælger stof til møbelbetræk og ved bestilling af gardiner og andet sadel- og tapetmagerarbejde får mulighed for at afstemme de enkelte tekstiler efter hinanden.

Magasinet forlader i nogen grad adresseavisen, for i stedet at annoncere i Berlingske Tidende. Her meddeles der om en betydelig omflytning og udvidelse, der er afsluttet i december 1858, underskrevet af forvalter Michaelsen. At også dette møbelmagasin er et interessentskab, gives der meddelelse om, men ikke hvilke snedkere og sadelmagere der er tale om. En lille bemærkning om at indgangen er

Efterslægtsselskabets Gaard, indgang gennem Porten, var adressen på Magazin for Meubler og Sadelmagerarbejde. Ejendommen, der hører til blandt de fornemste og mest værdifulde af det gamle Københavns huse; således kunne en omtale af huset begynde, om der havde været en smule omtanke til stede i 1913, nu må det skrives i datid, huset blev nedrevet. (Bymuseets billedsamling).

gennem porten, fortæller at magasinet, som det er tilfældet for næsten alle den tids møbelmagasiner, er placeret i gården, og ikke har nogen form for udstillingsvinduer eller udstillingslokaler til gaden.

Det er sikkert nogle af interessenterne fra Magazin for Meubler og Sadelmagerarbejde der omkring 1862 fortsætter i Østergade 15 under nyt navn.

I vejviseren for 1863 kalder man sig for De forenede Fabrikanters Meubelmagazin, Østergade 15.

På det nedenfor viste billede fra 1860-erne ses magasinets skilt med navnet De forenede Fabrikkers Meubelmagazin, magasinforvalter er endnu S. J. Michaelsen.

Et gammelt billede i Bymuseets billedsamling, visende en del af Østergade, har i forgrunden et skilt fra De forenede Fabrikkers Meubelmagasin, Østergade 15.

Meubelproducenters Magazin Snedkeres Meubelmagazin

»For at imødekomme et længe følt Savn er en Deel Snedkere og Stolemagere sammentraadte for om muligt at oprette et storartet Meubelmagazin, svarende til Nutidens Fordringer og for at lette afsætningen for de egentlige Meubelproducenter. Efter det Resultat, der foreløbig er naaet, nemlig en Actietegning af c. 20.000 Rd., har man troet at burde gjøre dette Foretagende bekjendt i en videre Kreds, DHrr Snedkere og Stolemagere, der maatte interessere sig herfor indbydes til Møde Mandag den 4de Mai kl. 8 paa Snedkermesternes Laugshuus, til hvilken Tid Actietegning sluttes og Bestyrelse vælges. Plan m.M. hos Stolemager Rønne, Løngangsstræde 162-63 og Snedker E. E. Helmecke, Compagnistræde 68-69, hvor man ogsaa kan tegne sig som Interessent.«

Således lyder indbydelsen i 1857 til det der bliver til Meubelproducenters Magazin og senere til Snedkeres Meubelmagazin.

Etikette fra Snedkeres Meubelmagazin, af ukendte årsager angiver etikettens adresse nummer 12, mens man i annoncer angiver det rigtige nummer 13 (nummerændring i 1860 fra nr. 1 til nr. 13).

Bakkebord med etikette fra Snedkeres Meubelmagazin, bakken er udført i mahogni og måler 78×52 cm, de i bøgetræ drjede sammenklappelige benpar sammenholdes i udslået stand af to sadelmagergjorde øverst under bakken.

Nogle måneder senere kommer det imponerende resultat: »Bekjendtgørelse fra Meubelproducenters Magazin, Kongens Nytorv 1, Hotel du Nord. Tirsdagen den 6te October aabnedes det af 40 Snedkere, Stolemagere og Billedskjærere, efter Nutidens Fordringer etablerede Meubelmagazin. Magazinet anbefaler sig med et meget stort Udvalg af moderne og solide Meublements. Som Garanti for Publicum bemærkes, at ethvert Meubel bliver ved Indlevering paa Magazinet modtaget af Bestyrelsen og kun antaget, naar samme findes probert og godt i alle Maader.«

I lange tider indledes nu enhver annonce med »Bekjendtgørelse fra Meubelproducenters Magazin«, ligesom man fremhæver det store antal interessenter. I marts 1858 har magasinet »... erholdt et endnu større Lokale og i løbet af Vinteren bleven tilført en betydelig Deel saavel elegante som simplere Genstande i Meubler og Speile og smigre vi os med at kunne præsentere det største og billigste Udvalg

her i Staden, baade i fine og ordinaire Meublements ...«

Det har været en anseelig konkurrent til byens øvrige møbelmagasiner, der her giver sig til kende. At man har været opmærksomme på det nye magasin afsløres da også ganske fornøjeligt i avisernes spalter, snedkermester F. J. A. Nielsen er pludselig også »i løbet af Vinteren blevet forsynet«, det samme gælder C. B. Hansen, sidstnævnte har ligesom Meubelproducenters Magazin »det største og bedst assorterede her i Byen ...«.

Igen i sommeren 1860 udvider man magasinet, men allerede året efter, i april 1861, realiserer man hele lageret af møbler på grund af forretningens ophør. Restbeholdningen søges solgt ved auktion i oktober samme år.

Snedkeres Meubelmagazin etablerer sig i Hotel du Nord en ugestid efter auktionen over Meubelproducenters Magazins restlager. Det bliver ikke i de samme lokaler, det gamle magasins lokaler var på første sal mod Kongens Nytorv, det nyetablerede magasin får lokale i stuen, Kongens Nytorv 13.

Af de oprindelig fyre interessenter i Meubelproducenters Magazin er der nu kun seks tilbage, snedkerne A. Bertelsen, P. Hansen, E. E. Helmecke, Th. Ottesen, M. C. Quortrup og stolemager Peter L. Rønne. Det er disse seks der fortsætter eller rettere nyetablerer sig med Snedkeres Meubelmagazin.

I 1870, efter at Severin og Andreas Jensen har købt Hotel du Nord og indrettet deres møbeletablisement her, flytter Snedkeres Meubelmagazin over på det modsatte hjørne, Vingaardsstræde 1, hjørnet af Reverentsgade, også her i stuen ud mod Kongens Nytorv, og fra 1877 i Vingaardsstræde 3.

Med »Meubler af Nød, Palisander, Mahogni og Fyr af Interessenternes eget Fabrikat«, fortsætter Snedkeres Meubelmagazin indtil oktober 1878, hvorefter interessentskabet opløses. Herom meddeles følgende: »Snedkeres Meubelmagazin, Vingaardsstræde No 3 i Stuen, Hotel Totenberg, fortsættes af undertegnede Interessent i Magazinet i 22 Aar. Dette store Lager anbefaler sig med komplette Meublements samt Meubler af alle Slags ...«, underskrevet M. C. Quortrup, snedkermester.

Svend Larsen

»Meubler.

Mahogni-Chiffonierer, Piedestaler, Commoder, Consolskabe, Senge, Servanter, Bufetter, Sophaer og Stole, Divan-, Spise- og Skriveborde, Sovesophaer med Krølhaar og Fjedre, simplere dito med Udtræk, Fyrretræes Klædeskabe, Senge og Servanter er tilsalgs. Vimmelskiftet 19, 1. Sal over Gaarden hos Snedkermester Larsen.«

Denne annonce ses adskillige gange i avisen i 1857, der er det eneste år hvor Svend Larsen søger at afsætte sine produkter gennem annoncering.

Larsen har borgerskab fra 1. september 1838 og i Københavns vejviser kan han følges med mere end ti forskellige adresser, uden at han nogensinde ses at have annonceret fra nogle af dem. At han pludselig gør det i 1857, skyldes at der i Vimmelskiftet 19, hvortil han året forud var flyttet

Svend Larsens etikette fra Vimmelskiftet 19, hvor han boede fra 1856 til 1859.

Chiffonieren med Larsens etikette kan på grund af hans relativt hurtige flytning fra Vimmelskaftet dateres til mellem 1856 og 1859. Det er ikke undersøgt om de fire hjørneknægte ved de tre tilbagetrukne skuffer måske dækker over spor efter fritstående hjørnesøjler. Chiffonierens højde 150 cm, bredde 95 cm.

fra Skindergade, er to andre snedkerværksteder, der begge traditionelt annoncerer i adresseavisen. Man må forestille sig at Larsen har haft sin specielle kundekreds, der fulgte ham fra sted til sted, end ikke flyttemeddelelser plejer han at bringe i avisen, men med to kolleger på samme adresse har det dog været nødvendigt at lade høre fra sig. På anden sal til gaden er snedkermester Linds Meubel-Udsalg med bl.a. sølvskabs-sekretærer og ovale piedestaler og et andet

sted i nr. 19 bor den kendte J.C. Meyer, der har spejle, konsoller, hængereoler, gardinstænger, zirater og meget mere.

Larsens annoncer får i årets løb større overskrifter, der kommer stumtjenere og små mahogni-bogskabe til og chiffonierne kan også fås med skriveindretning, det må således have givet et vist resultat, men annonceringen ophører og i 1859 flytter han fra Vimmelskaftet til Hoppenslænge nr. 1 og i 1863 til Frederiksborgsgade 14.

Thomas Bang

Jens Thomas Andreas Bang, borgerskab som snedkermester i 1848 og boende i Gothersgade, flytter til »October Flyttetid« 1850 til Silkegade 17, på hjørnet af Købmagergade, og her indretter han sit værksted i bagbygningen, nummeret: »Kjøbmager Qvarter, Matrikel No. 17«, ændres ved overgang til løbenumre i 1860 til Silkegade 1.

Etiketten med teksten: »Snedkermester Thomas Bangs Meubel & Speilhandel, Silkegade No 17«, kan tidligst være fra 1857, i hvilket år han »Onsdag den 29ende April i Silkegade 17, Hjørnестedet til Kjøbmagergade, aabner et Udsalg af solide og moderne Meubler, som herved anbefales til billige bestemte Priser.«

I det nye møbeludsalg er der, fortæller han en månedstid senere: »Secretairer, Chiffonierer, Piedestaler, Comoder, Servanter, Borde, Sophaer og Stole, Skabe, Senge, Bufetter, Spilleborde og Skriveborde, Bogskabe, Consoller og Speile.«

Helt ret har snedkermester Bang måske ikke i det han her fortæller; uden at det i dag altid er muligt at konstatere hvor store lokaler der har været til rådighed for de enkelte snedkere, kan dog fastslås, at det har krævet en anseelig plads,

Thomas Bang flytter til Silkegade 17 i 1850, etiketten kan dog sikkert tidligst være anvendt fra 1857, i dette år indretter han møbel- og spejlhandel i forbindelse med værkstedet sammesteds.

Mahognibejdset stol, fineret med mahogni på kopstykke og ryg-sprosse, med Bang's etikette på bageste sarg.

at anbringe så mange møbler, der alle er i flertal, ingen har sikkert heller forventet, at de annoncerede møbler var tilstede, adskillige annoncer fra større eller mindre snedkerværksteder og magasiner, kan tydes derhen, at nogle møbler var færdige, andre kunne eventuelt bestilles, og at annoncerens indhold betyder, at sådanne møbler blev fremstillet på værkstedet, om de var færdige eller skulle bestilles kunne være mindre væsentligt.

Mahogni-fineret chiffoniere med Bang's etikette i bunden af en skuffe. Såvel stolen som chiffonieren kan, på grund af en ændring til Silkegade 1 i 1860, dateres mellem 1857 og 1860. Chiffonierens højde 160 cm, bredde 95 cm.

I 1868 flytter Bang til Schouwsgade 6 og i 1882 flytter han værkstedet til Vodroffs Tværgade 10, han er nu tillige blevet rodemester og bor privat i Dronningens Tværgade. Omkring 1884 ophører værkstedet, mens Thomas Bangs Meubel & Speilhandel, så vidt det er muligt at klarlægge, kun eksisterede fra 1857 og til flytningen fra Silkegade i 1868.

Christian Vilhelm Kleis

C. V. Kleis er født i Aalborg 13. januar 1840, samme år som faderen, snedkermester Christian Kleis, forfærdiger sit mesterstykke og etablerer sig med værksted i Adelgade i Aalborg.

Christian Vilhelm og den to år yngre broder, Frederik Richard, bliver snedkere som faderen, men begge etablerer sig i København. På etikettens adresse Vodrofsvej 17 B er C. V. Kleis, ifølge Københavns vejviser, fra 1875-1878, fra 1879 er han i nogle år borte fra vejviseren og fra samme år har broderen borgerskab i København, de to forhold kan have noget med hinanden at gøre, ligesom der kan være en mulighed for at han kan have passet faderens værksted i Aalborg i nogle år. Da han igen dukker op i vejviseren er det på adressen Fehmernsgade 3, hvor han bor til sin død 20. juli 1913.

Det må anses for sandsynligt at C. V. Kleis etablerer sig i 1875 eller kort før; da Vodrofsvej er beliggende på Frederiksberg er han ikke opført i borgerskabsprotokollen i København, men har haft næringsbrev på Frederiksberg, fortegnelser over næringstilladelser omkring disse år eksisterer ikke iflg. Landsarkivets oplysninger.

Etikette fra C. V. Kleis, med håndskrevet angivelse af årstallet og med en ganske nøjagtig adresse, der angiver at værkstedet, og måske også beboelsen, var på 4. sal. Begrebet »snedkerlejlighed« fra århundredets begyndelse er endnu i 1876 ikke ganske ukendt.

Etiketten fra C. V. Kleis er anbragt indvendig på en sidesarg, og opdages kun når skuffen tages helt ud. Det kunne synes unødvendig at anbringe sin etikette på et så skjult sted på dette udmærkede lille skrivebord. Pladen måler 109×54 cm.

C. Møller

Snedkermester C. Møller, i vejviseren opført som C. E. Møller, flytter fra Store Regnegade 26 til Fælledvej i 1887, her bor han i nr. 9 fra 1892 til 1898.

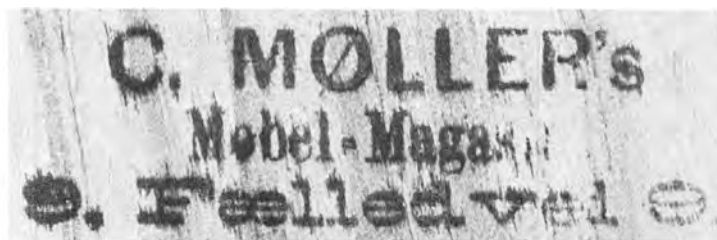
C. E. Møller må anses for at være identisk med Carl Erhardt Møller, født i Næstved 8. januar 1843 og med borgerskab som snedker i København af 13. maj 1873, udvidet med borgerskab som sadelmager og tapetserer den 18. august 1892.

I 1899 er C. E. Møller ikke i vejviseren, på adressen Fælledvej 9 er opført J. M. Møller, en søn måske, der har ført værkstedet videre.

Som illustrationen viser bruger C. Møller ikke etikette, sætter blot sit stempel på møblets træ. Man kan engang imellem møde et sådant stempel fra en og anden snedker på møbler fra både før og efter 1900, uden at det behøver at betyde at de almindeligt har signeret deres produkter på denne måde. Der er som regel tale om møbler fra de mindre og mindste værksteder.

C. Møller er ikke blot et eksempel herpå, men også et eksempel på, at problemerne med at identificere byens små værksteder og deres indehavere henimod århundredets slutning i praksis er vanskeligere end det ofte kan være tilfældet tidligere i århundredet. Den lettere adgang til at drive selvstændig næring, sammen med at nødvendigheden af at være medlem af Snedkerlauget er bortfaldet, bevirker at den kontrol der har været i, at kunne finde den samme

Møllers stempel er anbragt på en skuffeside; karakteristisk for perioden omkring århundredskiftet, er husnummeret anbragt både før og efter gadens eller vejens navn.

Møllers piedestalskab er fineret med nøddetræ med en fin sammenskæring og forsynet med kraftige messingbeslag.

håndværker i såvel borgerskabs- som laugsprotokoller ikke mere eksisterer. Navnlige de mindste mestre har i vid udstrækning drevet virksomhed uden medlemskab af laugene, men også disse små virksomheder har en god andel i byens møbelproduktion og kunne fortjene engang at blive nærmere belyst.

Peter Anton Ørnberg

P. A. Ørnberg, der er født ved Sorø i 1848, tager borgerskab som snedker i København den 27. oktober 1874 og indtil 1877 udgør han den ene halvdel af et lille snedkerfirma, der hedder Jørgensen & Ørnberg, etableret i Møntergade 22 i slutningen af året 1874.

Fra 1877 har Jørgensen og Ørnberg hver sin virksomhed, Ørnbergs værksted er nu i Strandgade 21 indtil han i 1879 flytter til Østergade 38, får værksted i stueetagen i mellembygningen, og bliver her til 1899.

Ørnberg, møbelfabrikant kalder han sig nu, er blandt de første der finder på at reklamere med egentlige prisfortegnelser over samlede møblementer, han annoncerer i adskillige aviser, en enkelt af hans prisfortegnelser, her over møblering af en fire-værelses lejlighed, skal anføres (Folkets Avis 1884), blot med udeladelse af de enkelte møblers priser:

Møbelfabrikant Ørnbergs etikette med et imponerende højt løbenummer, der vidner om en ganske anselig fabriksdrift, om det samme fortæller de mange annoncer, hvor firmaet reklamerer med møblering af hele lejligheder.

»Spisestue, Egetræ.

Buffet med Galleri – Spisebord med Rigler, 18 Personer – 12 tilsvarende Stole – Serveringsbord. 230 Kr. ialt.

Større og finere udført fra 400-600 Kr.

Kabinet, Nøddetræ.

Sofa med blaat eller brunt Fløjl, elegant udstyret med Kvaster – 4 tilsvarende Stole – 2 Lænestole – Smukt indlagt Kabinetsbord – Dameskrivebord med 3 Skuffer – 1 Sofa-Spejl. 388 Kr. ialt.

Soveværelse, Mahogni.

2 Senge med Fjedermadratter – Servante med Marmorplade – Toilet-Meubel – Malet Klædeskab – 2 Stole. 323 Kr. ialt.

I hvidt poleret Træ 400 Kr., malet Fyrretræ 160 Kr.

Sofa med den viste etikette fra P.A. Ørnberg, den tilhørende stol er fra samme møblement, men uden etikette. Stolen har det gamle brune betræk i behold, som Ørnberg fortæller om i sin annonce om møblering af en fi-reværelses lejlighed.

Dagligstue, Nød eller Mahogni.

Sofa betrukket med Keiserstof eller Granité – 4 tilsvarende Stole – 1 Gyngestol – Divanbord – Bogskab – Spillebord. 272 Kr. ialt. Dragkister med ægte Beslag 100 Kr.«

At Ørnbergs møbler for samtiden har været noget særligt, kan måske udledes af en parentes i en beskrivelse af en auktion i 1886 afflere elegante boer, her nævnes »en elegant udskaaren Egetræes Buffet (Ørnbergs Fabrikat).«

J. P. Mørck

Jens Peter Mørck har lært snedkerfaget i fødebyen Ebeltoft og forinden han etablerede sig i København med borgerskab fra 1868, opholdt han sig i forskellige europæiske byer for at supplere sin uddannelse.

I »Skønvirke« årgang 1918 er snedkermester Mørck omtalt i anledning af hans 50 års jubilæum. Begyndelsen til hans store virksomhed bliver i Niels Juelsgade, men få år efter flytter han til Vesterbrogade 23. I Illustreret Tidende, hvor Mørck annoncerer en del i 1875 hedder det her: J. P. Mørck's Møbelfabrik og Magasin. Det er den samme tekst der skal stå på den gengivne delvis ødelagte etikette, hvor adressen skal være Vesterbrogade 15, og hvortil han flyttede efter at have købt denne ejendom i 1884.

Som indehaver af en af byens større virksomheder inden for sit område og en af de bedste tilmed, deltager Mørck i tidens industri- og kunstudstillinger. De gengivne møbler har etiketten fra udstillingen i Malmø i 1896, etiketten gengiver det skånske flag med et gult kors på rød bund.

J.P. Mørck har især med denne lille stol formået at »genbruge« empirestilen fra århundredets begyndelse, således at det ikke blot er genbrug, men også fornyelse.

Der kan i Mørcks møbelfremstilling spores en åbenhed for stilistiske ændringer i tiden og gennem et samarbejde med tidens førende arkitekter, formår han bedre end de fleste af sine kolleger at udforme den nyopdagede empire – nyempire – som et udtryk for sin egen tid, møblerne bliver lettere, mere elegante end den mere almindelige lidt tunge efterligning af empiren, der sædvanligvis ses og samtidig fornemmer man slægtskabet med den egentlige empire her hvor det ikke er efterligning.

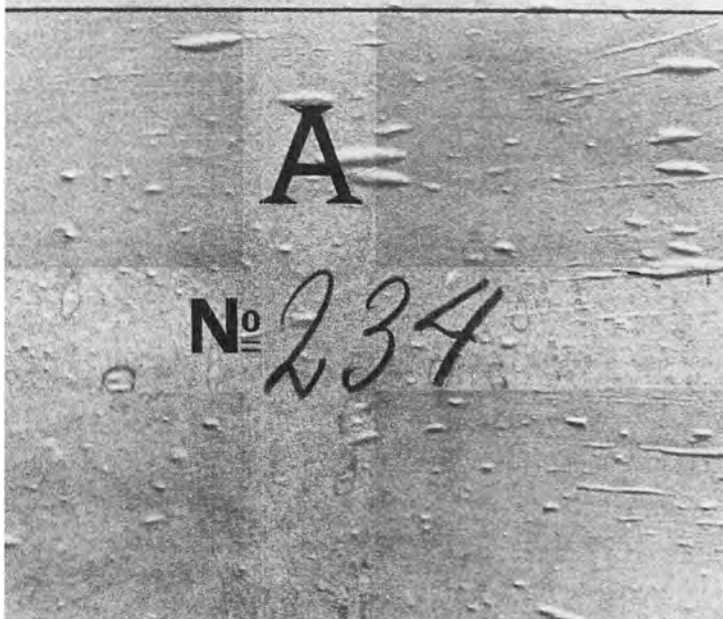
J. P. Mørck og sønnen Axel Mørck leverer senere møbler til bl.a. Københavns Rådhus og til Det kongelige Bibliotek.

Nyempire skrivebord med den »obligatoriske« hylde over bordpladen, iøvrigt en ganske praktisk foranstaltning med en sådan hylde; læg mærke til den »skæve« opbygning af møblet, med et skab tilhøjre for skrivepladsen.

Sofaen fra snedkermester Mørck er med det oprindelige stribede silkedamask-betræk. Ganske fornøjeligt er den ene ende af sofaen inspireret af empirens skabssofa og den anden ende af senempirens runde »pølle«-armlæn.

Komiteen for Danmarks Deltagelse i Industri- og Sløjdudstillingen i Malmø 1896.

Stol, sofa og skrivebord der alle har rester af Mørck's etiketter med samme løbenummer. De meget veludførte møbler er fine-rede med mahogni og med intarsia i ahorn.

Møblerne er forsynede med den gengivne etikette fra udstillingen i Malmø i 1896.

Brev fra snedkermester Mørck til kollegerne Severin og Andreas Jensen angående en levering af stole. Dateret 1890. (Erhvervsarkivet i Århus).

J. P. MØRCK.
MØBELFABRIK & MAGASIN.

Vesterbrogade 15.

KJØBENHAVN. V.

18 14 - 5 - 90

Resbædes

4 1/2 Bøjstræs Stole med Winesæder af Pæn Jæg, her forest
tillegge

med Kuffeter

Jr. J. P. Mørck
E. M. Møller

De Her L. p. & Jensen
Hotels de Nord.

Severin og Andreas Jensen

Når man regelmæssigt i nogle måneder har siddet på en af Severin og Andreas Jensens, ikke særlig magelige, stole på Universitetsbiblioteket, er det naturligvis med en særlig fornøjelse man beskriver disse to brødre. Universitetsbib-

Bordet med tilhørende stole og lille sofa er oprindeligt fremstillet til Sorgenfri Slot i 1898 eller 99. Træsarten er palisander med lyse striber i citrontræ. Pladen har et midterfelt fineret med nøddemaser indrammet med en lys stribe og yderst palisanderfiner, pladen er 89×59 cm.

liotekets inventar er den første store opgave det nye, i 1860/61 etablerede, snedker- og malerfirma fik overdraget. Severin er uddannet maler, med borgerskab i 1861 og supplerer med borgerskab som snedker i 1867, Andreas er snedker, med uddannelse herhjemme og i udlandet, han vender tilbage til København i 1860, får sit borgerskab og etablerer sig sammen med broderen i et lille værksted i Studiestræde.

Det går godt for dem, men det går måske godt lidt for hurtigt, de har svært ved at følge med selv, de er begge af den gamle lidt sindige håndværkertype, og allerede i 1869 har de købt Hotel du Nord, de bygger i gården, indretter maler-, snedker-, tapetserværksteder o.s.v. får maskiner, tørreanlæg, indretter udstillingslokaler både her, Kongens Nytorv 13 og i Concertpalæet i Bredgade.

Der er eksempler i firmaets gamle arkiv (i Erhvervsarkivet i Århus), der fortæller at det gik lidt for stærkt. Der er nogle der beklager sig, adskillige over at de bestilte møbler ikke er færdige til tiden, nogle over at det udførte arbejde ikke er godt nok. Nationalmuseet skriver i 1892, at sadelmagerarbejdet på nogle stole ikke kan holde, og foreslår at

der sættes gjorde under sæderne. En anden kunde skriver i et brev af 3/3 1890: »Da Træet i en Del af de Møbler De har leveret os har slaaet sig, og er udbolnet saaledes at Klapperne paa Spillebordet og Servanten ikke kunne lukkes og Skufferne i Skrivebordet ikke kunne trækkes ud, bede vi Dem godhedsfuldt i Morgen Formiddag, helst Kl. 11-1, sende en Mand ud til os, der kan se hvad der derved er at foretage.«

Nationalmuseets beklagelser er gode nok, man må kunne forvente at man kan sidde på en stol uden at falde igennem, det sidst citerede brev derimod skal nok tages med et lille, måske et stort, forbehold, det kan tværtimod skyldes at arbejdet har været for godt, her at træet har været tørret for omhyggeligt på det nye tørreanlæg, og møblerne derefter »bolnet ud« i et fugtigt kakkelovnsfyret hus og, for servantens vedkommende, i et uopvarmet soverum. Man læser i

Til møblementet hører der to armstole og tre salonstole, om møblementet oprindeligt har været sammenhørende kunne der måske sættes et spørgsmålstegn ved, eksempelvis vil man lægge mærke til to forskellige udformninger af armlænene på henholdsvis armstolen og sofaen.

Den lille to-personers sofa har øverst et galleri, der med en lidt afvigende udformning af de små balustre genfindes på bordet. I modsætning til armstolene har sofaen lukkede armlæn.

Detailbillede af bagsiden af sofafaryggen med det originale betræk af lys blå silkedamask. Sofaens længde er 110,5 cm, højden i ryggen 116 cm. Møblerne er af en helt enestående kvalitet.

de mange bevarede breve om en forskrækkelig masse besværligheder for det driftige firma, men også, og i endnu højere grad, at det er en virksomhed, der ikke blot er usædvanlig i sin størrelse og sammensætning, men også usædvanlig med hensyn til den kvalitet der, trods beklagende breve, er det gennemgående træk i firmaets møbelproduktion, man laver kedelige møbler, nogle endda usædvanlig kedelige, at dømme efter nogle gamle tryk i arkivet, *men* man laver i høj grad også det modsatte, møbler der såvel i deres formgivning som med hensyn til den håndværksmæssige kvalitet er fantastisk fremragende, den der blot har rørt ved et af disse sidste, vil ikke være i tvivl om, at det er dansk håndværk når det er allerbedst. Det kan simpelthen ikke gøres bedre.

Der er i firmaets arkiv løbende korrespondance fra ind- og udland. I 1883 oprettes i Fredericia »Brødrene Severin & Andreas Jensens Agentur for Jylland og Fyen.« I en tryksag herom skriver brødrene bl.a.: »Det er sikkert en bekjendt Sag, at Brødrene Severin & Andreas Jensens Etablissement i Kjøbenhavn – saavel her som i Udlandet – har naaet en hidtil ukjendt Anseelse, og dette skyldes ikke blot den elegante og smagfulde Stil, Møblerne formes i og den omhyggelige Behandling, enhver nok saa ringe Gjenstand underkastes før den udsendes fra Etablissementet, men tillige den Holdbarhed, der er dette Firma's Fabrikata egen og som tildels opnaaes ved Benyttelsen af det bedste og med særlig Omhyggelighed behandlet Materiale.« Hvorlænge dette agentur bestod er uvist, korrespondancen går fortsat til København selv om tryksagen henviser til Fredericia.

En enkelt brevveksling med udlandet fortjener at nævnes, idet den viser at den »Omhyggelighed« brødrene uden blusel selv fremhæver, ikke blot, som allerede omtalt, fremgår af bevarede møbler fra virksomheden, samme omhyggelighed er til stede i det planlæggende arbejde, man gennemgår alle tænkelige problemer, før noget sættes igang: der kommer en forespørgsel fra Sydney, underskrevet Thielsen, angående en eventuel mulighed for at etablismentets møbler kunne forhandles i Australien, Thielsen

kender et solidt firma i Sydney, der kunne påtage sig det, og beder om priskurant, tegninger og andet materiale.

Der foreligger ikke noget endeligt om at den hele sag bliver til noget, men svaret, kladden til svaret, er interessant. Der er ikke den mulige eller umulige ting, der ikke er overvejet, man kan ikke sende priskuranten, der bruges i Danmark og desårsag heller ikke tegninger af møblerne der udgår til indlandets kunder, dette ville blot vildlede, der må indhentes udførligere oplysninger om forholdene i Australien, idet Severin og Andreas ikke er i tvivl om, at der er adskillige stedlige forhold, der må tages hensyn til, lige fra møblernes formgivning til valget af materialer, bl.a. spørges der om klimaet og om det ikke bør være møbler »af fuldt Træ af hensyn til Orm«.

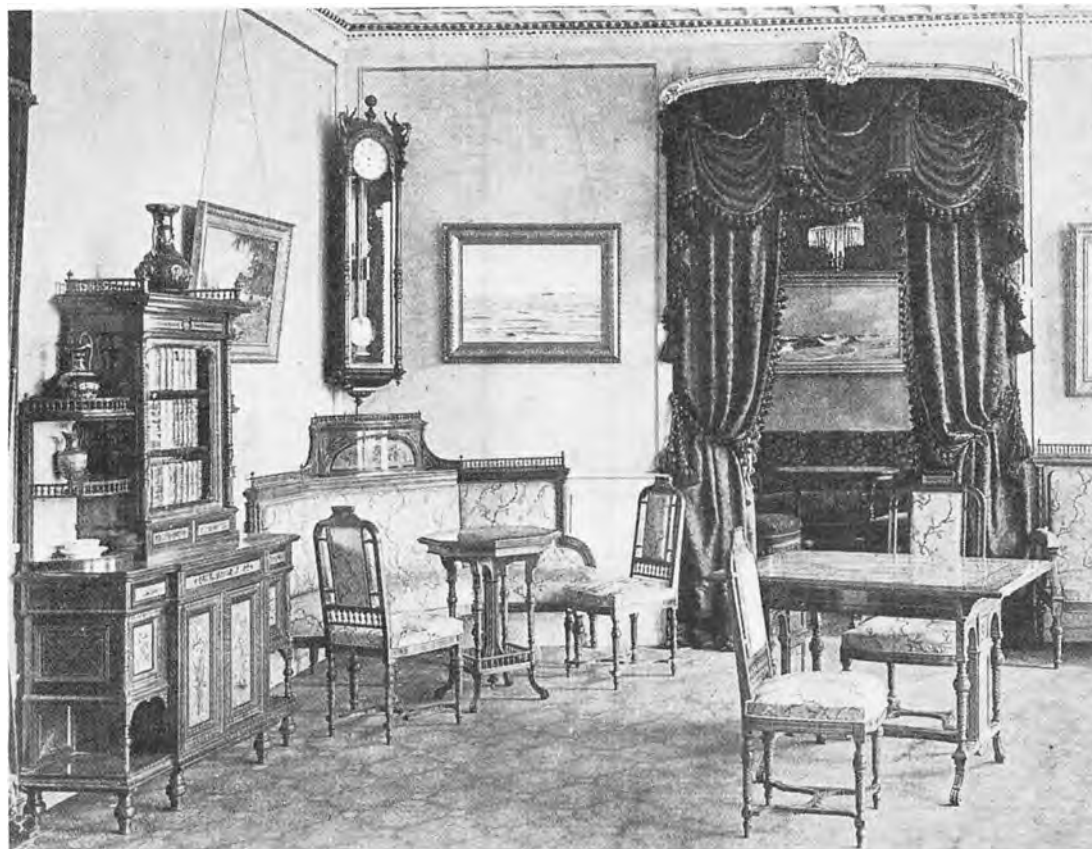
Også de små hyggelige detaljer er bevaret i brødrenes gamle arkiv, en dag kommer der et bud med et træstykke, som snedkermester Mørck på Vesterbrogade gerne vil have svejft, Mørck ved at det bliver gjort med det samme, for budet venter og får det udsavede træ med tilbage.

Også når håndværkssvende søger arbejde hos dem, er brødrene betænksomme, og ikke kun når de har arbejde til den søgende. Stolemagersvend Valdemar Raff skriver til dem i 1891 om eventuel ansættelse og svaret er ikke blot, at der ikke i øjeblikket er brug for flere, men også at Mørck har brug for ham og at han kan begynde der på mandag!

En lang række større opgaver kunne nævnes, en omfattende korrespondance med søværnet og herunder bl.a. or-

*Sofa i poleret egetræ, længde
284 cm, uoriginalt betræk, med
fabrikationsnummer 14853 på
etiketten, dateret til 1898.*

logsværftet, viser at der hertil er udført ikke blot møbler og inventar, men tillige forefaldende opgaver af forskellig art.

I 1888 skal Concert-Palæet have 1700 stole (á 9,75 kr.) og i 1892 indretter man Sø- og Handelsretten, med inventar og møbler.

Da Severin og Andreas Jensen i 1892 afhænder Hotel du Nord til Magasin (du Nord) køber de ejendommen Kongens Nytorv 21 og endnu en gang begynder de på en omfattende om- og tilbygning, med indretning af en lang række forskellige specialværksteder til snedkere, deкупører, billedskærere, malere og tapetserer, også et smedeværksted, til forfærdigelse af låse og beslag bliver der her, og naturligvis maskiner og anlæg til lagring og tørring af træmaterialerne.

Som andre af byens førende snedkervirksomheder arbej-

I en annonce i Illustreret Tidende viser Severin og Andreas Jensen et møblement af samme type som det gengivne palisandermøblement. Annoncen er fra 1899.

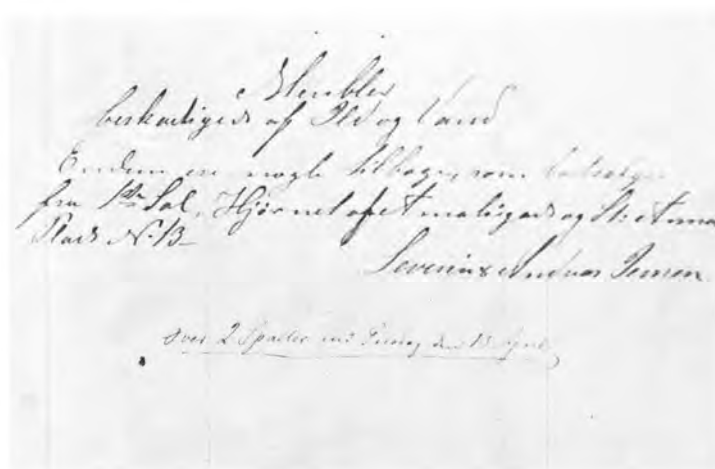
»Hoved« fra Severin og Andreas Jensens regningblanketter, den lange smalle dekoration i midten er den samme som på etiketterne på de gengivne møbler.

(Erhvervsarkivet i Århus).

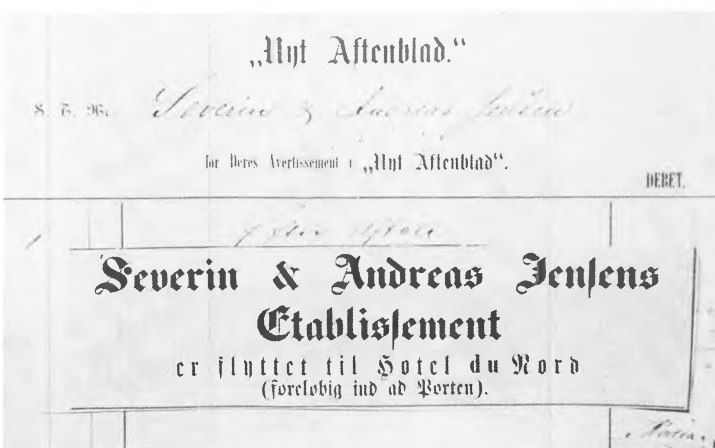

I april 1869 annoncerer Severin og Andreas Jensen med møbler beskadiget af ild og vand efter en brand på deres værksted, her gengives brødrenes brev om en annonce desangående.

(Erhvervsarkivet i Århus).

Annonce fra Nyt Aftenblad, tilsendt firmaet fra bladet, meddeler flytning til Hotel du Nord. (Erhvervsarkivet i Århus).

der Severin og Andreas Jensen ikke blot efter egne tegninger, men har et nært samarbejde med tidens bedste arkitekter og den store og fine virksomhed de opbyggede fik som allerede berørt tildelt adskillige store opgaver.

I 1898 møblerede de en række værelser til Sorgenfri Slot en del af de her gengivne møbler har således oprindeligt været anbragt her.

Severin og Andreas Jensens gamle virksomhed fortsættes, efter stifternes død, af Severins to sønner og ophører først i 1927.

Snedkere og møbelmagasiner i København 1800-1900

Oversigt over møbelhåndværkere og håndværkerejede møbelmagasiner, dels de i teksten omtalte, dels de vigtigste annoncører i aviserne, fortrinsvis adresseavisen, desuden er anvendt Berlingske Tidende, Folkets Avis og Avisen.

Endvidere enkelte navne omtalt hos Tove Clemmensen: Signerede arbejder af københavnske snedkere/Københavns Snedkerlaug gennem fire hundrede år. Kbh. 1954.

Anders Diderik Andersen, snedker, borgerskab 15/4 1837.
Oldermand 1838-1842. (s. 74, 76, 82).

Jens Thomas Andreas Bang, snedker, borgerskab 23/12 1848. (s. 136-138).

Jens Mogensen Bech, snedker, borgerskab 4/1 1840.
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubel-Magazin. (s. 117, 118).

- Hans Erhardt Beck, snedker, borgerskab 6/6 1835.
Omt. Tove Clemmensen: Signerede arbejder ...
- Christopher Becker, snedker, borgerskab 7/4 1801.
Adresseavisen 11/10 1805: Mahoni Chatoller med runde Klapper eller Cylindere, Mahoni Chatoller med Skriveklapper, Mahoni Commoder og Dragkister og andre forskellige Mahoni Meubler af skønneste Mahonitræ og smuk Politur. Vognmagergade 140.
- Anders Rasmus Bertelsen, snedker, borgerskab 25/11 1852.
Interessant i Snedkeres Meubelmagazin. (s.132).
- Christian Blæk, snedker, borgerskab 22/1 1808.
Adresseavisen 14/1 1814: Aabner nyt Meubelmagazin, Snedkermester C. Black og Comp., Hjørnet af Kongens Nytorv og Gothersgade 353.
Interessant i De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin. (s.54, 56, 58).
- Jørgen Jensen Botom, stolemager, borgerskab 23/8 1780.
Adresseavisen 16/1 1804: ... Mahogni Stole med Hesthaarsbetræk og rød eller grøn Saffians Kant. – Hesthaars Stole med løse sæder og to rader Søm ... Pederhvidtfeldtstrædet 137.
- Joachim Christian Braasch, snedker, udlært hos Henrik Monsees, borgerskab 13/9 1828. (s.116, 118).
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin.
- H. V. Brinkopff, billedskærer, etableret 1847, møbeltegner. (s.84, 86).
- Nicolai Ferdinand Bruhn, snedker, borgerskab 13/6 1840.
Adresseavisen 18/3 1857: Bruhns Meubelmagazin, Nicolaigade 97.
- Hans Christian Bruun, snedker, borgerskab 19/10 1824.
Åbner møbelmagasin i Adelgade 295 i marts 1838, flytter til Store Kongensgade 42 i 1857. Ophør 1875 (St. Kongensg. 31).
- Jens Brøtterup, snedker og stolemager, mesterstykke 1784.
Omtale: Clemmensen, Slomann m.fl. (s.18-20, 58).
- Simon Brøtterup, snedker, borgerskab 11/3 1782.
Omt.: Vilh. Slomann: Nyklassicismen og de danske møbler. Oslo 1933.

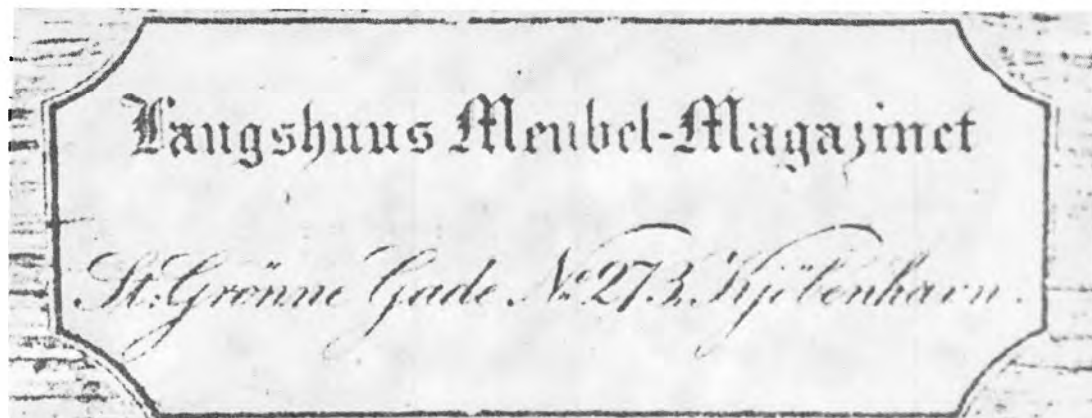
- Peder Bønding, snedker, borgerskab 24/5 1855.
 Meubel-Udsalg, Kongens Nytorv (Hotel du Nord)
 1857-1870, derefter Sct. Annæplads 13.
- Børs-Bazaren, etableret på Børsen 1843 med stader til 50
 håndværkere og handlende. Møbler: C. B. Hansen &
 P. L. Wolff. (s. 66, 105, 106).
- Børsen, Meubelmagazin paa.
 Adresseavisen 20/11 1853: ... aabnet af Snedkermestere
 ..., 16/4 1855: Ophævelse af Magazinet ...
- Børshuus Magazinet. (Se også Laugshuus Meubel-Maga-
 zinet). (s. 35, 65-66).
 Adresseavisen 1/10 1833: ... ophør af Magazinet. 7/10
 s.å.: auktion.
- Carl Callesen, snedker, borgerskab 24/3 1838.
 Værksted Gammel Mønt 150. Fra 1851 møbelmagasin i
 Pilestræde 96.
- Chr. F. Christoph, snedker, værksted Gothersgade 67
 omkr. 1865. Fra 1869 i Tordenskjoldsgade 3.
 Prisbelønnet på udstilling i 1872.
- Johan Friderich Peter Christreu, snedker, borgerskab 8/10
 1813. Møbelmagasin på Christianshavn fra 1815.
- Rasmus Didrichsen, snedker, borgerskab 27/8 1794.
 Interessent i De ti forenede Snedkermesteres Meubel-
 magazin. (s. 54, 56, 57, 64).

- Jochum Christopher Dürvetter, snedker, borgerskab 30/1 1807.
Adresseavisen 25/3 1858: Ophør med professionen – auktion over div. værktøj. 18/1 1859: Jubilæumsfest for Dürvetter i laugshuset. Modtager Dannebrogsmændenes hæderstegn, sang skrevet af Faber til »Den gamle Snedkermester«.
- Joachim Christian Esmann, snedker og stolemager, borgerskab 30/10 1782. (s.21-23, 79).
Omtale: Clemmensen m.fl.
- Jørgen Esmann, snedker, borgerskab 27/7 1814 »19 Aar gammel«. (s.23).
Søn af J.C.Esmann.
- Wilhelm Joachim Ewers, snedker, borgerskab 9/3 1796.
Interessant i De ti forenede Snedkermesters Meubelmagazin. (s.54, 56, 57).
- Evertsen, billedhugger.
Adresseavisen 25/3 1807: ... Figurer og Zirater i Iben- og Mahonietræ, Marmorseuler og Kapiteller til Meubler.
- Peder Feddersen, stolemager, borgerskab 9/7 1842.
Udlært hos C.B.Hansen i 1841. Æresmedlem af Stolemagerlauget i 1891.
- Johan Christian Felberg, snedker, borgerskab 2/7 1831.
Møbelmagasin i Kronprindsensgade 38, 1.sal.
Adr.avisen 1849-1853.
- Mads Sørensen Fischer, snedker, borgerskab 1845, som stolemager 1847, tillige billedskærer samt opfinder og konstruktør af snedkermaskiner. Adr.avisen bl.a. 15/4 1857. (s.13).
- Det forenede Meubelmagazin, (også: De forenedes M.).
Etableret april 1842 i Thotts Palæ, flytter i maj 1843 til Østergade 63. (s.64, 118).
- Hans Peter Frederiksen, snedker, finerskærer og deкупør, borgerskab som finerskærer 1842. Møbelmagasin fra 1855.
Bankdirektør fra omkr. 1865.
Adresseavisen 1838-1861.
- Carl Christian Frørup, stolemager, borgerskab 6/7 1819.
Oldermand 1835, død samme år.

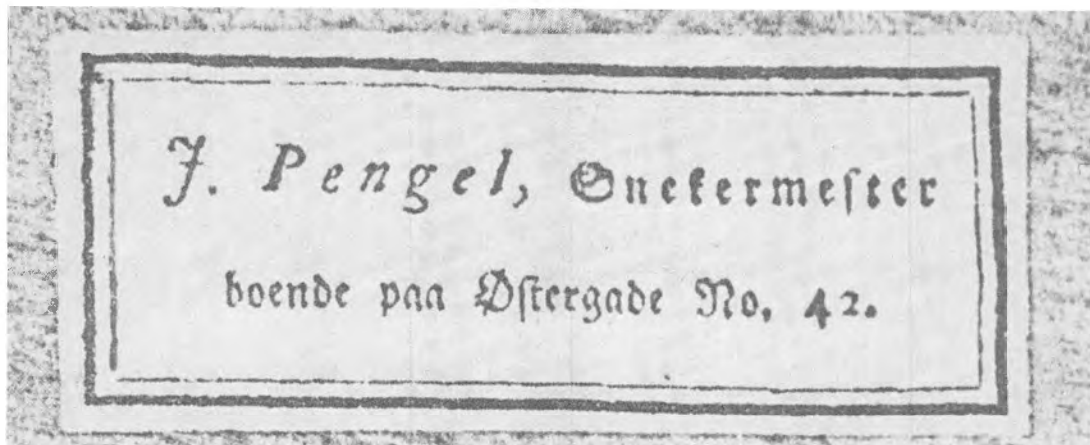
- Adresseavisen april 1828: Aabner Stole- og Divan-Magazin i Pilestrædet 17. 23/9 1835: auktion, adskillige møbler og stole nævnes.
- Christian Førster, stolemager, borgerskab 9/7 1794.
Oldermand 1806-1810. (s. 77, 79).
Adresseavisen 1800-1808, stolebeskrivelser.
- Frederich Giese, snedker, borgerskab 4/3 1812.
Møbelmagasin sammen med Lauritz Kramp 1815 på Kongens Nytorv 5. Sammen med F. Walther 1816-1817 i Østergade 17. Derefter alene på Ulfeldtsplads.
Interessant i De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin. (s. 54, 56, 60).
- L. F. Gislund, stolemager, borgerskab 4/5 1842.
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin. (s. 117, 118, 122).
- Andreas Mortensen Grundtvig, snedker, borgerskab 26/8 1826.
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin. (s. 117, 118).
- Anders Hougaard Grønvaldt, snedker, borgerskab 20/1 1844.
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin. (s. 116, 118).
- C. B. Hansen, stolemager, borgerskab 1832, hofstolemager 1841. (s. 13, 66, 102-109, 132).
Adresseavisen 1832 ff, mange udførlige annoncer.
C. B. Hansens Etablissement ophørt 1961.
- François Dumont Hansen, snedker og deкупør, borgerskab 25/1 1840. Udlært hos Fr. Ihle.
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin. (s. 117, 118, 122, 123, 125).
- Hans Christian Hansen, stolemager, borgerskab 23/10 1860.
Oldermand 1886-1910.
Fabrik og Udsalg af Meubler, Vesterbrogade 35, 1880-erne.
- H. P. Chr. Hansen, snedker, borgerskab 10/11 1853.
Hansen og Wandel, Meubelmagazin, Vimmelskaflet 138. Fra 1860 eget magasin sammesteds (nyt matr.nr. 41).

- Peder Hansen, snedker, borgerskab 1854.
 Interessent i Snedkeres Meubelmagazin. (s. 132).
 Adresseavisen 22/9 1858: Møntergaden 49 og 50. For-
 medelst Flytning udsælges ... et Skrivebord med Skabe
 (ny Construction), 2 Palisander-Secretairer med Ro-
 sentræes Friser og Decoupeur Indlægning ...
- Eduard Emil Helmecke, snedker, borgerskab 20/2 1821.
 Interessent i Meubelproducenters Magazin senere i
 Snedkeres Meubelmagazin. (s. 130, 132).
- Christian Gotlieb Hildebrandt, snedker, borgerskab 20/2
 1821.
 Adresseavisen 28/10 1820: ... en Dame-Secretair af fiint
 maseret Træ – med Sølv-Nøgleskildter, et Mester-
 stykke ...
- Julius H. Hjul, snedker, møbelmagasin i Store Kongens-
 gade, grundlagt 1843.
 Interessent i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meu-
 bel-Magazin. (s. 118).
- Magnus Holm, stolemager, borgerskab 1801.
 Adr.avisen 1801: ... en Divan som i Skjønhed og styrke
 overgaaer udenrigs Stolemager Arbeide. 1805: ... sorte
 Stole med Zirater ...
- Jens Chr. Holst, snedker, borgerskab: som marskandiser
 18/4 1806, som snedkerfrimester 15/12 1809, som
 snedkermester 9/5 1810.
 Oldemand 1834-1838, indfører laugsstempling.
 Formand for Det forenede Kunstflids Meubel-Maga-
 zin. (s. 36-40, 42, 45, 46, 50, 54, 69, 71, 75, 81).
- Clemen Chr. Ibsen, stolemager, borgerskab 14/7 1802.
 Oldemand 1810-1814.
 Adr.avisen 1805-1807: stolebeskrivelser.
- Fr. Ihle, snedker, borgerskab 24/4 1811.
 Interessent i Det forenede Kunstflids Meubel-Maga-
 zin. (s. 42, 46, 117, 125).
- Frederik Wilhelm Ihle, snedker, mesterstykke 10/4 1847.
 Interessent i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meu-
 bel-Magazin. (s. 116, 118).
- Severin og Andreas Jensen, maler og snedker, borgerskab
 1861, Severin (maler) tillige som snedker 7/2 1867.
 (s. 15, 112, 113, 132, 148, 150-158).

- H. Johannsen, snedker, borgerskab 30/1 1862.
Møbelmagasin i Dronningens Tværgade 9 til 1881.
- Lars Justesen, snedker, mesterstykke 15/12 1838.
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubel-Magazin. (s. 117, 118).
- Christian Vilhelm Kleis, snedker, Næringsbrev på Frederiksberg 1875 (?). Vodrofsvej 17 B, 1876-1878. (s. 139-140).
- Frederik Richardt Kleis, snedker, borgerskab 13/3 1879. (s. 139).
- J. Knudsen, snedker, borgerskab 1840 (?).
Etablerer møbelmagasin i Østergade 60 i 1844.
- Peter Chr. Koefod, snedker, borgerskab 30/11 1839.
Adr. avisen 1848 og 1849: møbelbeskrivelser. Adelgade 282.
- Det kongelige Meubelmagazin, 1777-1815. (s. 11, 14-17, 42).
- Johannes Lasenius Kramp, snedker, mesterstykke 1831.
Stifter Snedkeres Meubel-Etablissement for moderne og solide Arbeider. (s. 60, 81-83, 84, 87).
- Lauritz Sørensen Kramp, snedker, borgerskab 1808.
Møbelmagasin på Kongens Nytorv 5 ca. 1815-1817 sammen med Fr. Giese. Specialiserer sig i billardsnedkeri. (s. 60).
- Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin, 1818-1849. (s. 39, 41-53, 62, 63, 85, 86, 112).
- Fr. Køppen, billedhugger, inspektør ved Det kongelige Meubelmagazin. (s. 16-17).

- Svend Larsen, snedker, borgerskab 1/9 1838. (s. 133-135).
Laugshuus Meubel-Magazinet. Ophørt 1851, lokalerne
overtaget af H. W. Rugaard. (s. 65-66).
- J. Christian Lehmann, snedker, borgerskab 20/1 1779.
(s. 24-27, 79).
- Brødrene Lehmann (Carl og Frederich L.), snedkere,
begge borgerskab 24/5 1815. (s. 25-27).
Frederich L. senere hofspejlfabrikant.
- Hans Jacob Lund, snedker, borgerskab 26/4 1845.
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubel-Magazin. (s. 117, 118, 124, 125).
Fra 1861 møbelmagasin Aabenraa 15.
- Jens Gustav Lund, snedker, udlært hos H. Monsees, mesterstykke 1841.
Møbelmagasin på Kongens Nytorv fra 1849. (s. 53, 110-114).
- Jul. Lund, snedker, borgerskab 14/12 1865.
Møbelmagasin i Gothersgade 4 (Skandinavisk Hotel) fra 1869, sammen med H. F. Madsen og J. H. Molter.
- Hans Madsen, snedker, borgerskab 12/11 1817.
Interessant i Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin. (s. 42).
- H. F. Madsen, snedker, borgerskab 25/2 1862.
Møbelmagasin i Gothersgade 4 fra 1869, sammen med Jul. Lund og J. H. Molter.
Prisbelønnet på udstilling i 1872.
- Magazin for Meubler og Sadelmagerarbejde, etabl. 1847.
Forts. ca. 1862: De forenede Fabrikanters Meubelmagazin. (s. 126-129).
- Frederich Malchow, snedker, borgerskab 6/1 1813.
Interessant i De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin. (s. 54, 56, 60-61, 64).
- Jens Mammen, snedker, møbelmagasin Adelgade 13 fra ca. 1868.
- Meubelmagazin, Gothersgade 4.
Etabl. 1869. H. F. Madsen, Jul. Lund og J. H. Molter.
- Meubelmagazin, Kgs. Nytorv 5.
Ca. 1814-1815. L. Kramp og Fr. Giese. (s. 60).
- Meubelmagazin Kgs. Nytorv 353.
Etabl. 1814. C. Black og Comp. (s. 58).

Meubelmagazin, Østergade 17.

1815-1817. Fr. Giese og F. Walther. (s.60).

Meubelproducenters Magazin. 1857-1861.

Forts.: Snedkeres Meubelmagazin. (s.130-132).

H.C.Meier, snedker, borgerskab 1840. Møbelmagasin etabl. 1840, fra 1846 Norgesgade 174. 1853 Vimmelskiftet 138. 1857 Knabrostræde 109.

Johan Christopher Meyer, snedker, billedskærer og forgylder, borgerskab 19/12 1835. (s.81, 135).

Møbelmagasin fra 1836, specialiserer sig i ornamenter til dekoration af møbler. Medalje på udstilling i 1872 for polerede, lakerede og forgyldte møbler.

Omtale: A.Bauer: Snedkeres Tegneforening. Kbh. 1887.

Otto Meyer, snedker, møbelsnedkeri i Holbergsgade 13.

Avisen: 16/9 1892.

Peter Arent Mohr, snedker, borgerskab 2/9 1808.

Interessant i Børs- og Laugshuusmagazinet. (s.33-35).

J.H.Molter, snedker, borgerskab 7/3 1865.

Møbelmagasin i Gothersgade 4 fra 1869, sammen med Jul.Lund og H.F.Madsen.

Henrik Monsees, snedker, borgerskab 1798.

Interessant i Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin. (s.42, 110, 116).

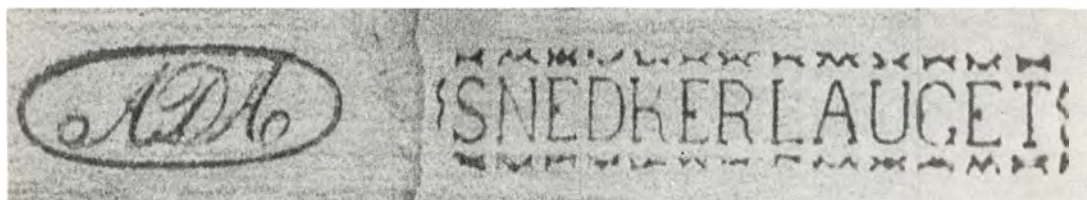
Omtale: Tove Clemmensen: Signerede arbejder ...

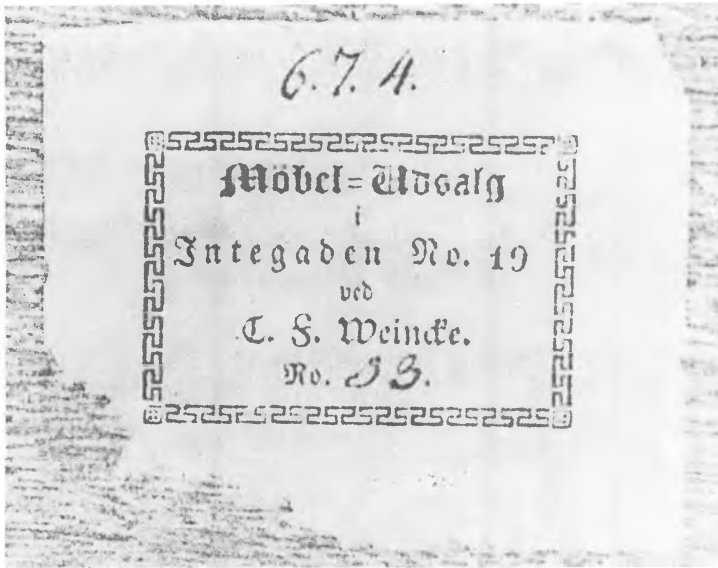
A.J.Møller, stølemager, borgerskab 22/12 1832.

Oldermand 1839-1847. (s.79, 115).

- C. Møller, snedker. 1893-1899, Fælledvej 9. (s. 141-142).
- Jens Peter Mørck, snedker, borgerskab 1868.
Møbelfabrik og magasin, Vesterbrogade fra ca. 1870.
(s. 146-149, 155).
- F. J. A. Nielsen, snedker, borgerskab 1848, hofsnedker 1869. (s. 27, 132).
Omtale samt gengivelse af møbler tilskrevet F. J. A. Nielsen i »Borgermøbler 1830-1880«. Der oplyses mangelfuldt her, at Nielsen fortsætter sit møbelmagasin på Kgs. Nytorv til omkr. 1880. Ifølge Adr.avisen af 31/3 1863, indehaves magasinet af sønnen, C. L. Nielsen og bestyres af F. J. A. Nielsen.
- Jens Nyebølle, snedker, borgerskab 11/4 1810, hofsnedker 1820.
Møbelmagasin i Reverentsgade i 1814, sammen med J. C. Holst og J. Schrøder. Magasin i Thotts Palæ 1817.
Interessant i De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin. (s. 11, 37, 50, 54, 56, 57, 59-60).
- Th. Ottesen, snedker, borgerskab 1857.
Prisbelønnet på udstilling i 1872.
Interessant i Snedkeres Meubelmagazin. (s. 132).
- Johan Joakim Pengel, snedker, borgerskab 7/2 1776.
Interessant i De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin. (s. 54-56, 59).
Omt.: Tove Clemmensen m.fl.
- C. H. Pers, snedker, borgerskab 1782.
Oldermand, indbyder vedr. aktietegning til etablering af Det forenede Kunstflids Meubel-Magazin. (s. 39, 42, 45, 75).
- M. C. Qvortrup, snedker, borgerskab 28/9 1849. (s. 132).
Interessant i Meubelproducenters Magazin, senere i Snedkeres Meubelmagazin, overtager magsinet i 1878.
- Wilhelm Raff, stolemager, borgerskab 22/6 1844.
Adr.avisen 1847-1869. 26/1 1855: ... et oplag af over 100 dusin forskellige slags stole.
- J. Rasmussen, snedker, borgerskab 1844 (?).
Møbelmagasin i Norgesgade 194 1850-55, i Thotts Palæ 1866.
- Peter Ring, snedker, borgerskab 1797. 28 år i England som snedker og møbeldekoratør.

- Adr.avisen 1801-1810, beskrivende annoncer på dansk og engelsk, med møbler i »den rigtige engelske Smag«. (Om reaktion herimod se afsnittet om Esmann).
- F.P.Roerup, borgerskab som marskandiser 1858, som snedker 21/11 1862. Møbelmagasin i Borgergade 40 fra 1858. (s.11).
- Møbelbeskrivelser i Adr.avisen især 1863 og 1866.
- J.G.C. Rosenbeck, snedker, borgerskab 51 år gammel 25/5 1844, betegner sig i annoncer som døvstum, fremstiller særlige pragtmøbler til bortlodning.
- Adr.avisen 25/9 1841: Mahognisekretær med pendulur og mahognitrappetige (for at kunne nå at trække uret op)! 9/10 1845: tilsvarende uden stige. (23/11 1843 bortloddes 10 sirlige og elegante møbler).
- Gabriel Matthison Rosenløv, snedker, borgerskab 22/4 1812.
- Interessant i De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin. (s.54, 56, 60).
- J.Chr.Rosenløv, snedker, borgerskab 8/9 1838.
- Møbelmagasin i Store Kongensgade. (s.60).
- H.W.Rugaard, snedker, borgerskab 1844.
- Møbelmagasin Graabrødretorv 106. Overtager lokalerne fra det ophørte Laugshuus Meubelmagazin i 1852, flytter herfra til Nygade 7 i 1861 og i 1863 til Lille Kirkestræde 1 (matr. nr. 101, tidl. Snedkeres Meubel-Etablissement ...). (s.66).
- F.M.Ryberg, møbelmagasinforvalter i Snedkeres Meubel-Etabl. 1838-1852. Eget magasin fra 1853 i Kronprindsensgade: F.M.Rybergs Meubelmagazin for moderne og solide Arbejder, (Adr.avisen 15/4 1853). Salg af varelageret (dødsbo) 16/8 1858. (s.88, 89).
- Peter L. Rønne, stolemager, borgerskab 31/8 1844.
- Interessant i Meubelproducenters Magazin og senere i Snedkeres Meubelmagazin. Divan og stolefabrik i

Løngangsstræde, svejfemaskine i Store Kannikestræde. Oldermænd 1857-1886. (s.12, 13, 130, 132).

Omtale: A. Bauer: Snedkeres Tegneforening. Kbh. 1887.

Jochum Schned, snedker, borgerskab 5/2 1800.

Snedkermesternes Meubelmagazin, Snaregade 13, fra 1811 i Gothersgade 349. Sammen med P. Skremme indtil 1815, derefter alene, flytter samme år til Silkegade 44.

Otto Peter Chr. Schou, snedker, borgerskab 13/3 1847. (s.97-101).

Peter Chr. Schou, snedker, borgerskab 4/8 1838. (s.84, 97-98).

Snedker Schou's Meubelmagazin. (s.93, 95-101).

Johan Schrøder, snedker, borgerskab 23/5 1808.

Møbelmagasin i Reverentsgade i 1814, sammen med J. C. Holst og J. Nyebølle.

Interessant i De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin. (s.33, 37, 38, 40, 50, 54, 56, 57, 58-59, 64, 81).

Samuel Friderich Schultz, snedker, borgerskab 1795.

Adr. avisen 1800-1807, møbelbeskrivelser, bl.a. runde Mahognikommoder, runde, firkantede og ovale sybørde, mahognimalede møbler.

Philip Skremme, snedker, borgerskab 1801 (?).

- Snedkermesternes Meubelmagazin sammen med J. Schned indtil 1815.
- Mads Pedersen Sletting, snedker, borgerskab 1844.
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin. (s. 117, 118).
- Snedkeres Meubel-Etablissement for moderne og solide Arbejder. 1838-1859. (s. 17, 82, 84-94, 95, 97, 101).
- Snedkeres Meubelmagazin. 1861-1878. (s. 130-132).
- Snedkermesternes Meubelbazar i Thotts Palais. Etabl. 1846. (1866-70, J. Rasmussens Meubelbazar).
- Snedkermesternes Meubelmagazin. Snaregade 13. Fra 1811-15 Gothersgade 349. P. Skremme og J. Schned.
- Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin. Etabl. 1841 på Amagertorv 38. Oktober 1843 - april 1844 i Thotts Palæ. 1855-1858 Boldhusgade 225. (s. 115-125).
- Johannes Soldan, snedker, borgerskab 30/3 1796.
Interessant i De ti forenede Snedkermesternes Meubelmagazin. (s. 28-32, 54, 56).
- Snedkerlaugets stempling 1837-1841. (s. 67-76).
- Stolemagerlaugets stempling. (s. 77-80).
- Stolemagermesternes Magazin i Pilestræde 71. Etabl. 1807. (s. 23, 77).
- Martin Gabriel Stoll, stolemager, borgerskab 1800.
Diderikbadskjærs gang 206. Adr. avisen især 1812-18. Oldermænd 1816.
- Johan Frederik Svendsen, stolemager, borgerskab 1838.
Interessant i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin. (s. 116-118).
- Claus Frederik Thomsen, snedker, borgerskab 21/6 1851.
Møbelmagasin i Hotel du Nord 1852, i Norgesgade 196 fra 1857, ophører sammesteds (nu Bredgade 21) i 1886.
- Peter Thomsen, snedker, borgerskab 25/2 1832.
Møbelmagasin på Amagertorv 1838-1848.
- Thotts Palæ. Møbelmagsiner i (biblioteksbygningen i gården).
Ca. 1810 møbelhandler Bonaventura Ros.
1817 snedkermester Jens Nyeboelle.
1819 De ti forenede Snedkermesternes Meubelmagazin.
1833 snedkermester Frederich Malchow.

- 1842 Det forenede Meubelmagazin.
- 1843-44 Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin.
- 1846 Snedkermesternes Meubelbazar.
- 1866 snedkermester J. Rasmussens Meubelbazar.
- 1870 (tapetserer) J. E. Knock's Meubel-Bazar.
- Peter Christlieb Thymann, snedker, borgerskab 4/12 1821.
Interessent i Snedkeres Meubel-Etabl. (s. 84).
- De ti forenede Snedkermesteres Meubelmagazin.
1819-1833. (s. 50, 54-64).
- J. Vilh. Topp, snedker, borgerskab 18/2 1875.
Værksted i Gothersgade, møbelmagasin Holbergsgade 5, ca. 1890.
- F. Walther, snedker, borgerskab 1805.
Møbelmagasin Østergade 17, sammen med Fr. Giese (ca. 1817). (s. 60).
- Wandel, snedker, borgerskab 1849 (?).
Magasin og værksted i Vimmelskafet 138 i 1850-erne. (Hansen og Wandel).
- C. F. Weincke, snedker, borgerskab 1819.
Omtale: Tove Clemmensen: Signerede arbejder ...
- Frederik V. Werner, møbelhandler, overtager i 1816 afdøde Fr. Køppens magasin (Det kongelige Meubelmagazin). (s. 17).
- Hans Ludvig Adolph Willadsen, snedker, borgerskab 10/10 1846.
Interessent i Snedker- og Stolemager-Mesternes Meubelmagazin. (s. 117, 118).
- P. L. Wolff, snedker, borgerskab 17/10 1835.
1843 Børs-Bazarens møbelstade sammen med C. B. Hansen. (s. 66, 106).
Bogskab fra udstilling i 1852 afbildet i Folkekalender for Danmark 1853.
- J. M. Zellman, møbelhandler. Landemærket 92.
Møbelbeskrivelser i Adr.avisen 1800-03.
- Peter Anton Ørnberg, snedker, borgerskab 27/10 1874.
Østergade 38, 1878-1898, derefter Holbergsgade 20. (s. 143-145),
- De i dette afsnit gengivne etiketter er fra Tove Clemmensens: Signerede arbejder af københavnske snedkere.

Udstillings-katalog

Som supplement til beretningen om hovedstadens snedkere, gives i det følgende et uddrag af udstillings-kataloger.

I denne oversigt vil man finde adskillige af de allerede omtalte navne sammen med en del københavnske snedkere og stolemagere, der ikke er omtalt i bogen.

Der er i enkelte tilfælde suppleret med uddrag af kommentarer fra trykte kilder i umiddelbar tilknytning til udstillingerne, mens avisanmeldelser af udstillingerne ikke er medtaget.

Den første danske udstilling afholdes i 1810 og herefter hvert år indtil 1817 og igen i 1819. Disse udstillinger afholdes af Selskabet for indenlandsk Kunstflid, stedet er Kongens Klubs lokaler i Østergade i København.

Efter en udstillingspause på femten år, at dømme efter de foreliggende kataloger, bliver der fra 1834 jævnlige tilbagevendende udstillinger af kunst og industriprodukter, såvel i forskellige danske byer, som i udlandet.

Hvor intet bynavn er nævnt, har udstillingen været afholdt i København.

- 1810 *J. Chr. Holst.* Et Mahogni-Chatol.
Kellermann. En Støvleknægt af Mahogni, til at lægge sammen. Deri tvende Støvekroge. Af ham er ogsaa Foden gjort til en Broderramme, ... indrettet saa man baade kan staa og sidde.
H. Mansis. En Komode af Birketræ.
J. Pengel. En Kasse med adskillige af ham forfærdigede Holzsruer. Forhen kom de alene udenlands fra.
En Maskine, hvorpaa de skjæres.
Jacob Schwartz. Tvende Komoder med en usædvanlig Indlægning.
Hans Søbek. Et Divanbord. Skufferne med Fjere.

Peter Carlsen. Et Damechatol af Birketræ. Mesterstykke. 1811
J. Schwartz. En Damesekretær til at sidde og staae at skrive ved.

(P. Stursa, mekanisk og musikalsk Uhrmager, der sammen med Pengel har fremstillet maskinen »hvorpaa Skruerne skjæres«, udstiller i 1810 Et uhr som spiller Fløjtestykker og i 1811 Et Uhr, forestiller et græsk Tempel, gaaer i 8te Dage, spiller Concertstykker).

Otto Bandholtz. Et Sybord. 1812
Frederik Glass. Et Taffeluhrfutteral.
J. Schrøder. En Mahogni Divan med Skabe og Fodskammel.
J. Schwartz. En Damesekretær.
J. Wolff. Et Klædeskab, et Divansbord, et Spillebord, en mahognie Stol.

Bandholtz. Damesekretær, vaseformig. Tvende Mahogni-Comoder. Et ovalt Sybord af Mahogni og indlagt. 1813
Frederik Glass. Et Orgel med 6 registre, tjenlig for en Landsbykirke.
Lehmann. En Mahogni-Divan med Skabe, Siddemadratsen er stoppet med Krølhaar.
J. Schrøder. Mahogni Dame-Sekretær.

Carl Simon Kryger. Mahogni Chatol med Opsats. 1814
J. Nybølle. Mahogni Sekretær med Opsats. To Mahogni Klæde-Sekretærer. To runde Mahogni Theborde med broncerede Ørnefødder.
Schmed. Tyrkisk Divan af Mahogni med Krølhaars Madrasser og Puder. 12 Lænestole af ditto med Krølhaars Sæder. 12 ditto Taffelstole.
J. Schrøder. To Harpe Syeborde af Mahognie. To runde Mahognie Spilleborde. Mahognietræes Taffelstole. Et Mahognie Chatol med Skab, med mange forborgne Indretninger.
J. Schwartz. Mahognie Skriverbord belagt med Messing.
Ruberg. En Sekretær af Mahogni, med en afbrukken Søjle, med Figur. Et Mahogni Damechatol med Skab. Et Hjørneskab af vestindisk Træe.

Jonas Isfeldt. Mahognie Chatol med Opsats. 2 Birketræes
Commoder med Toilet i begge.
Giese. To Mahognie Tempel-Sekretærer. To Mahognie
Comoder.
Hertzog. En Maskine af Mahogni, til at sætte Tobakspiber,
Cigarer og Tobak i.
Bleinagel. Mahogni Pyramide-Sekretær med Opsats.
J. Brøttrup. Chatol af sort Rosentræ.
Jordan. Mahogni Dame Sekretær med Skabe, To Mahogni
Spilleborde.

(Kleinsmedemester D. Behrens udstiller sit mesterstykke,
et Chatol af Jern, ... udvortes forsynet med en fin sort Lak
og sølvpletteret Messingarbejde. Det staar paa en Mahogni
Piedestal, som er forsynet med et lidet Contoir. Piedestalen
er forfærdiget af Snedkermester W. Wille).

- 1815 *J. Brøttrup.* En kunstig indrettet og indlagt Commode. En
dito Lænestol, disse tvende Stk. ere forfærdigede for
flere Aar siden. De ere ikke til at købe; men fremstilles
for den derpaa anvendte Flid og Kunst.
Hoecke. En Mahogni Vugge af en egen Indretning.
P.A. Mohr. Et Skatol med Opsats af Almetræ. (Elm). Et
Mahogni Klædeskab. Et Mahogni Linnedskab.
Pers. Et Blomsterbord, Mesterstykke. Et Blomsterbord
med forandret Indretning, forfærdiget af hans Broder.
Schmidt. Et Mahogni Syebord.
J. Schrøder. Et Skatol med Opsats hvorpaa er anbragt et
Uhr.

(Uhrmager Langgaard udstiller et Stue-Uhr i Mahogni-
kasse med Correktions-Pendul. Uhret gaaer uden at træk-
kes op i een heel Maaned).

- 1816 *J. Ch. Holst.* Et Taffeluhr med Foutteral. Uhret er af Uhr-
mager Langgaard.
A. N. Hummelgaard. Mahogni Dame Sekretær med Opsats
og Søiler. En Maskine til at nedramme Pæle med, til
Broers og Bolværkers bygning.
Malchow. Et Mahogni Chatol med Søiler.
P.A. Mohr. Mahogni Garderobeskab i Form af en Sekretær.

- C. A. Nøtzl.* Mahogni Chatol med et Tempel i og forgyldte Sirater.
- J. Schrøder.* Et Mahogni Chatol med Alabastes Søiler og ægte forgyldte Capiteler, efter den doriske Orden. I samme er mange forborgne Indretninger og forgyldte Sirater. Oven i er anbragt et otte Dages Uhr som gaaer paa Fjedre. En Mahogni tyrkisk Topseng med forgyldte Sirater under Thronen. En Mahogni Commode-Secretair med forgyldte Ørne og anbragte Alabastes Figurer.
- C. Wunderlich.* En moderne Skrivepult, Svendestykke.
- Bleinagel.* En Mahogni Piedestal, Svendestykke. 1817
- Jørgen Esmann.* Mahogni Sekretær, Mesterstykke.
- Hausvedel.* Et ovalt Harpe-Sybord med Tøilette.
- J. Ch. Holst.* Mahogni Dame-Sekretær med Tøilette og Speil, samt forgyldte Sirater. Tvende antique Comoder med Consoler.
- F. Ihle.* Et stort fritstaaende Mahogni Paaklædningspeil i bevægelig Ramme med forgyldte Sirater. Indsenderen har foruden det udstillede Speil, 3de aldeles lignende færdige.
- L. Kramp.* Et Mahogni Syebord, forfærdiget til Svendestykke af J. Ulstadt.
- P. A. Mohr.* Et Mahogni Chatol med Opsats.
- J. Vestner.* Dame-Sekretær af Mahogni med forgyldte Sirater.
- J. Brøtterup.* Et Selskabs-Syebord af Mahogni, med 4 Skuffer og Syepose. Det er forfærdiget for 1½ Aar siden, og Indlægningen er af forskellige Couleuerer Træ. 1819
- Levysohn.* Et par Mahogni Etagerer. 1834
- H. Madsen.* En Sekretær. Et par Spilleborde. En oval Piedestal. Et rundt Thebord.
- Madsen har »... alt længe søgt at forene bedre og hensigtsmæssigere Former og en renere Smag, end her i Almindelighed findes ved Snedkerarbeide, ... bør især omtales en oval Piedestal efter Architect Hansens Tegning ...«.

Mathiasen. En Sekretær med Opsats.

A. Olsen. En Piedestal. Stereometriske Figurer.

»Den af Olsen udstillede Piedestal med udskaarne Forziringer, forfærdiget til Svendeprøve af en af hans Lærlinge efter Olsens Tegning, gjør med Form og udførelse Mesteren og Svenden lige megen Ære«.

L. A. Pengel. En Damesekretær og en Kakkelovnskjærm af Mahogni.

Det forenede kunstflids Meubel-Magazin. Et Mahogni Bogskab med Skriveindretning og 2 ovale Speile i Dørene. Mahogni Skrivebord. Mahogni Etagere med Søiler og Speilglas. Rund Mahogni Etagere. Stort firkantet Mahogni Bord.

W. J. Evers. En Mahogni Pedal-Harpe. En dito Sekretær.

(Den under Madsen nævnte Architekt Hansen er Theofilus Hansen, elev af G. F. Hetsch. Også Pengels sekretær og kakkelovnskærm er tegnet af Theofilus Hansen).

1836 *F. Brynger.* En Mahogni Damesekretær. Mesterstykke.

G. Grundtvig, paa Snedkermester Kramps Værksted. Et Birkeetræs Klædeskab og 2 Taburetter. Et Natbord-Speil og en Tobakskasse.

C. B. Hansen. En Mahogni Divan. En Læsestol, Sovestole, Gyngestole.

J. D. Høecke. Et par enkelte Senge og et ovalt Bord. Et Spise- og et Syebord.

J. C. Liebert. 2 runde Syeborde af grønt og hvidt Træ. En ottekantet dito. Sye- og Tobaksæsker.

H. Madsen. Bogskab, oval Piedestal, ovalt Thebord, et par Spilleborde, alt i Mahogni.

A. Olsen. En Mahogni Piedestal.

J. Rasmussen. En Mahogni Damesekretær, en dito Skienkebord.

J. Schrøder. En Mahogni Etagere.

J. F. G. Steinbeck. En Mahogni Damesekretær. Mesterstykke.

P. Stephansen. Et Toiletspejl.

P. L. Wolff. 2 Syeborde, 2 Skakborde og et Skrin, alt med indlagt Arbeide.

Wunderlich. 2 Garderobe-Søiler.

(I en »Udsigt over Udstillingen« gives der en oversigt over snedkeriets tilstand, samt en rosende omtale af næsten samtlige udstillede møbler. Madsen, Olsen og Wolff tildeles Broncemedaille som Tegn paa Agtelse).

H. Frederiksen. 2 indlagte Strikkeborde af Palisandertræ.

1840

G. Grundtvig. 2 Sykasser af graat Træ.

C. B. Hansen. En Lænestol, lakeret, forgyldt og betrukket med Broderie. En Mahogni Lænestol med Læsepult betrukket med ægte Saffian. 2 Damestole. En Mahognistol med Rørsæde. 2 lakerede Taffelstole. 2 Gyngestole. Et lakeret og forgyldt Schachbord.

F. Dumont Hansen. En Sekretær af Mahognitræ, indlagt med Forziringer af hvidt Træ, Perlemor og Messing.

J. Lasenius Kramp. Et Palisandertræs Schachbord.

H. Madsen. Et Syebord af Palisandertræ med Indlægning af Ahorn, Perlemor og Metal. Billedhuggerarbeidet af Nielsen, Indlægning af Decoupeur Frederiksen. En Lænestol og Tabouret af Mahognitræ, Billedhuggerarbejde af Dreiermester Sørensen.

J. C. Meyer. Prøver af Ornamenten i papier maché og Træ, samt prøver af poleret papier maché. 4 Jalousier og en Mahognitræs Skammel.

Rasmussen. Et Skab i Piedestalform. Svendestykke.

Weincke. Mahogni Bord og Bænk, udførte til Skibet Triton.

Meubelmagasinet, Østergade 69. En Pult, indrettet til at hæve og sænkes, af Snedker Thymann.

En Damesecretair af Snedker Kramp.

Et Skrivebord og en Læsepult.

G. W. Schwartz. En Sykasse med indlagt Arbejde af Frederiksen.

J. G. C. Rosenbech. En Mahogni-Sekretair med tilhørende Penduluhr.

1844

J. P. Tønning. En Palisander-Piedestal med Messing-Indlæg.

J. Knudsen. Et Skrivebord med Opsats og Uhr.

Ove Chr. Mathiesen. En Hjortetaks Stol. Et Mahogni Sybord.

F. C. Møller. En Kakkellovnsskjerm med Skriveindretning.
En Palisander Etager.

- P. Thomsen.* En broderet Lænestol.
- F. Dumont Hansen.* En Water-Closet i stoppet Lænestol, (patent). Model af et Gulv, hvori Fugernes aabning er forhindret. Indlagte Uhrfederaler.
- J. Chr. Rosenløv, jun.* En Palisander Piedestal med Indlæg. *Snedkeres Meubel-Etablissement.* Et Palisander Skrivebord med Indlæg. Mahogni Toiletbord med Speil. Oval Mahogni Piedestal med Indlæg. Et firkantet Speil i ægte forgyldt Ramme.
- F. J. Ihle.* En Citrontræes Secretair.
- J. G. Lund.* En Mahogni Lænestol, Tapetmagerarbeide af Sadelmager Rothmann.
- C. B. Hansen.* Palisander Dameskrivebord, Mahogni Blomsterbord. Kakkellovnsskjærm, broderet. En Conversationstol. Forskellige Dame-, Taffel- og Børnestole.
- A. Olsen.* Prøver af maskintrukne Sprosser og Lister af Messing.
- L. Justesen.* Et Mahogni Bogskab.
- Madsen.* En Secretair.
- Fr. Lehmann.* 2 Speile og en Consol, forgyldte Rammer.

(En særdeles fyldig omtale af møbelfremstillingen i København, med ros og ris til udstillerne, findes i »Udsigt over den af Industriforeningen foranstaltede Udstilling i 1844«, trykt i forbindelse med udstillingen. Madsen har som sædvanlig et af udstillingens bedste møbler, mens Rosenbechs sekretær »giver anledning til at beklage, at saa megen Tid og Materiale er anvendt af en dygtig Arbejder, for at frembringe et smagløst Møbel.« Her omtales også at Dumont Hansen tillige havde et andet Water Closet med, det er indrettet i en Mahogni Piedestal i form af Servante. Ihles Citrontræs-Sekretær er af elegant ydre, mens det i det indre er ligegyldigt behandlet).

- 1852** *F. Dumont Hansen.* Et Sybord med Perlemors Indlæg.
- J. G. Lund.* Sofa, Bufet og Sekretær, mahogni. Bogskab, palisander. En Lænestol.
- H. Madsen.* Et Mahogni Bogskab.
- Snedkeres Meubel-Etabl.* Palisandertræes Etagerer, Palisander Bord med Indlægning.

Snedkernes og Stolemagernes Magazin. Toiletbord af Mahogni med Speil.
N.Nielsen. Palisanders Sybord. Bogskabe i antik Stil.
P.Nielsen. Mahogni Sekretær med Sølvskab.
J.Rasmussen. Divanbord, Valnød.
O.P.C.Schou. Mahogni Sekretær.
P.L.Wolff. Et gothisk Egetræs Bogskab, billedskærerarbejdet af Brinkopff.
J.Fisker. Speile og Divanbord, Mahogni. Prøver paa maskinhøvlede Stokke og Meubelforziringer.
Snedkermesternes Meubelbazar. Sekretær, Linnedskab, Dameskrivebord og Skrivestol, Mahogni.
Magazin for Meubler og Sadelmagerarbeide. Et Bureau.
J.C.Meyer. 2 med Masse belagte Piedestaler i Steeneftersligning (Patent). Prøver af maskintrukne oxiderede Lister (Patent).
C.B.Hansen. Palisanders Skrivebord, Stucaturarbejdet af Brinckopff. En Mahogni Lænestol.
J.Knudsen. Mahogni Chaiselongue. Palisander Skakbord. Mahogni Commode med Speil.

London.

1862

J.G.Lund. Et Egetræs Buffet og to Stole.
Dumont Hansen. Et Closet, Patent af 1861.

Stockholm.

1866

C.B.Hansen. Bogskab og Skrivebord. Tild. sølvmedalje.
Severin og Andreas Jensen. Sofa, Divanborde, Bogskab, Stole og Taburetter. Tild. sølvmedalje.
N.Lauritzen. Dametoiletbord, Spillebord og Uhrfederal.
J.G.Lund. Buffetskab, Linnedskab, Geværskab, to Stole. Tild. sølvmedalje.
C.T.Ottesen. Skrivebord, Sølvskab, Buffet, Bogskab. Tild. sølvmedalje.

Nakskov.

1868

J.W.Larsen. Et Dameskrivebord.
A.W.Rasmussen. Seks Stole, To Skamler.
J.H.Molter. Divanborde, Skrivebord, Toilet Kommode, Buffet med Opsats og Bogskab, alt af Nøddetræ.

C. Eriksen. To Pillespeile med Concol. Et Divanspeil.
Julius Lund. Et Divanspeil og et Pillespeil med Concol.
H. F. Madsen. En Sopha. En Herrelænestol og en Dame-
 lænestol. En Taffelstol.
C. B. Hansen. Polstrede Damestole monteret med Fløiel.
 Mekanisk Lænestol med ægte Saffian. Egetræsstole og
 Nøddetræsstole. Desuden af Nøddetræ et Divanbord,
 et Sybord, et Pillespeil med Concolbord, Salon-Me-
 ubel med Etagerer, hvori Speile.
J. G. Lund. Skrivebord, Bord og to Skabe af Nøddetræ. Et
 Egetræs Linnedskab. To Etagerer og en Stumtjener.
 Tre Lænestole. Et Almetræs Panel.
J. Chr. Christensen. To Syborde. To Cabinetsborde.
B. Nielsen. To Sophaer.

1872 *Den nordiske Industri-Udstilling.*

De udstillede møbler er oftest benævnt blot som For-
 skjellige Møbler, et Kabinetsmøblement, et Spisestu-
 emøblement osv., samtidig er udstillernes antal stort,
 derfor er kun de vigtigste navne udtaget.

L. F. Gislund. C. B. Hnsen. Dumont Hansen. Severin
 og Andreas Jensen. J. G. Lund, udst. bl.a. udstyr til
 kongens og dronningens aftrædelsesværelse. Julius
 Lund. H. F. Madsen. J. H. Molter. J. P. Mørch.
 Th. Ottesen. F. P. Roerup. Peter L. Rønne.

1875 Wien.

Prisbelønnede københavnske udstillere af møbler.

Severin og Andreas Jensen. J. G. Lund. C. B. Hansen.
 O. N. Hansen. P. L. Rønne. F. P. Roerup.

1878 Paris.

Prisbelønninger.

Bruun og Bunch. W. Roose.

1880

A. Chr. Bjørn. Bogskab, Damebureau og Etageremøbel.

E. Eriksen. Ibentræs Pibeskab, to sortpolerede Spejle og et
 Nøddetræs Toilettemøbel. Pibeskabet og Spejlene er
 tegnede af Brinkopff.

- C. B. Hansen.* Herreværelse i Renæssancestil, tegnet af Dahlerup.
- Severin og Andreas Jensen.* Udstiller adskillige møbler, bl.a. indlagte møbler og møbler af citrontræ.
- J.J. Johansen.* Bogskab, Toiletmøbel og Sekretær, efter egne Tegninger.
- Casper Kjerulf.* Salonmøbel tegnet af Brinckopff.
- Vilhelm Larsen.* Bogskab i sort imiteret Træ, Nøddetræs Etagerskab, Brinckopff.
- D.J. Larsen og Søn.* Dameskrivebord med dekupørarbejde i forskellige Træsarter. Sort Skab med Elfenben. Udført efter egen Tegning.
(Specialitet: Restavrering af Fortidsmøbler).
- J. G. Lund.* Forskellige Møbler.
- J. H. Molter.* Bl.a. Skriveborde, Sybord og en Dame-Chiffoniere, sidstnævnte af sort Træ.
- N. Chr. Topp.* Sort Dameskrivebord, egen Tegning.
- C. D. Wilbrodt.* Forskellige Møbler, Brinckopff.
- J. P. Mørck.* Adskillige Møbler af nøddetræ, sort Træ osv.
- Chr. Rønne.* Skrivebord med Messing og Skildpadde, C. V. Nielsens Tegning.
- Peter L. Rønne.* Ottomanstol og Salonmøbel med Dekupørarbejde.

(En del af de i 1880 udstillede møbler er forfærdigede i årtierne forud for udstillingen, både 1850 og 1860 nævnes i kataloget for enkelte møbler. Godsejeren på Nivaagaard udstiller et udskåret bogskab af Giese uden angivelse af år og også Frederik VII' Tobaksdåse er udstillet, den er forfærdiget af billedskærer Wille).

Vandreudstilling i Fredericia, Horsens, Aarhus, Hammel, Randers, Grenaa, Viborg, Holstebro, Skive og Aalborg.

1886

H. C. Petersen. Et Skolebord til to Elever, konstrueret af Lærer Alfred Kruse i København, Bordpladen kan drejes om et Par Tapper, der ikke ligger i dens Midterlinie, saaledes at den, eftersom den ene eller den anden Side vender opad, rager mere eller mindre indover

Sædet ... og f.Eks. afgiver rigelig Plads foran Eleven ogsaa til Haandarbeide. Dr. Axel Hertel erklærer at Skolebordet er bygget efter de rigtige Principper.

- 1888 C. Fønnesbech (udstiller bl.a. en etagere til bøger, hvor man fra et sted kan indsætte eller udtage bøger fra en hvilkensomhelst hylde). A. Grønvaldt. C. B. Hansen. Larsen & Andersen. J. P. Lind. J. H. Molter. Chr. Nielsen. F. P. Roerup. Chr. Rønnes Enke. C. V. Nielsen (bl.a. en kopi af »et 300 Aar gammelt Skrivebord«). P. L. Rønnes Efterfølger, F. P. Schmidt. N. C. Sørensen. J. Wilh. Topp. N. Chr. Topp. P. A. Ørnberg.
Prisbelønninger: J. C. Groule. Severin og Andreas Jensen. Chr. og Vald. Plum. Chr. Rønnes Enke. J. W. Topp. N. C. Topp. C. F. Fønnesbech. Larsen & Andersen. H. C. Meyer. J. H. Molter. J. J. Nissen. Rud. Rasmussen. P. L. Rønnes Eftf.
- 1889 Paris.
Prisbelønninger: Severin og Andreas Jensen. F. Oxelberg. W. Topp & Co. Billedskærer E. M. A. Hansen.
- 1890 Th. Henriksen. J. Johansen. Vilhelm Larsen. J. H. Molter. P. A. Ørnberg. F. R. Kleis. Larsen & Andersen. Vilh. Alberti. H. Andersen og Søn. A. J. Jørgensen. Chr. Jørgensen. H. P. og L. Larsen. P. Petersen. Th. Stoere. N. C. Sørensen.
- 1893 *Udstillingen »Fra '48«.*
Et Skrivebord i Rococo-Stil, udstillet af C. B. Hansens Etablissement paa Verdensudstillingen i London 1851. (Statsinventariet).
- 1900 Paris.
Severin og Andreas Jensen.

Litteratur

- Adolf Bauer: C. B. Hansens Etablissement 1830-1880. Kbh. 1880.
- Adolf Bauer: Snedkeres Tegneforening af 1837. Kbh. 1887.
- Adolf Bauer: Dansk Møbelkunst paa Udstillingen i 1888. Kbh. 1888.
- Adolf Bauer: Stolemagerlavet i Kjøbenhavn 1742-1892. Kbh. 1892.
- Algreen-Ussing: Snedkerne og Marchandiserne. Dansk Folkeblad 1835.
- Rasmus Berg: Snedkerlavet 1554-1904. Kbh. 1904.
- Rasmus Berg: Sadelmagerlavet i Kjøbenhavn. Kbh. 1910.
- Rasmus Berg: Rudolph Rasmussen. Et Mindeskrift. Kbh. 1919.
- Tove Clemmensen: Et Klunkehjem. Møbelstudier paa Herregaarden Broløkke. Nationalmuseets Arbejdsmark 1942.
- Tove Clemmensen: Møbler paa Clausholm, Langesø og Holstenshuus. Kbh. 1946.
- Tove Clemmensen: Signerede og stemplede Møbler. Nat.mus. Arbm. 1949.
- Tove Clemmensen: Møbelundersøgelser på Fredensborg Slot. Nat.mus. Arbm. 1961.
- Tove Clemmensen: Et københavnerhjem fra klunketiden. Nat.mus. Arbm. 1965.
- Tove Clemmensen: Møbler af Jardin, Harsdorff og Lillie. Kbh. 1973.
- Tove Clemmensen og Mogens B. Mackeprang: Christian IX's Palæ på Amalienborg. Kbh. 1956.
- Tove Clemmensen, Georg Nørregaard og Helge Søgaard: Københavns Snedkerlaug gennem fire hundrede år. Kbh. 1954.
- Danmarks ældste Forretninger. (Kraks Legat). Kbh. 1915 og 1940.
- Chr. Axel Jensen og Kai Uldall: Danske Empiremøbler. Ældre Nordisk Arkitektur V. Kbh. 1924.
- Anton Jepsen: Borgermøbler 1830-1880. Kbh. 1978.
- Mogens Koch: M. G. Bindsbølls møbler i Thorvaldsens Museum. Meddelelser fra Thorvaldsens Museum 1948.
- Erik Lassen: Danske møbler. Den klassiske periode. Kbh. 1958.
- Bering Liisberg (red.): De danske Byerhverv. Kbh. og Aarhus 1904 ff.

- Nicolaus Lützhof: Snedkermester J. P. Mørck's Jubilæum. Skønvirke 1918.
- C. Nyrop: J. G. Lund. Et afsnit af det danske Snedkeris Historie. Kbh. 1883.
- C. Nyrop: H. P. Frederiksen. Kbh. 1905.
- C. Nyrop: Severin og Andreas Jensen 1861-1911. Kbh. 1911.
- C. Nyrop: Bidrag til vor Haandværkerstands Historie. Kbh. 1914.
- Xenius Rostoch: Et hundredaars Historie, N. P. Rostrup. Kbh. 1944.
- Rawert: Om det danske Meubel-Arbeide. Handels- og Ind. Tid. 1823.
- Sigvard Skov: Københavns Snedkerlaugs Tegninger. Fortid og Nutid. 1943.
- Vilh. Slomann: Nyklassicismen og de danske møbler fra det attende århundrede. Oslo 1933.
- Vilh. Slomann: Møblernes Historie i Omrids (Haandværkets Bog). Kbh. 1937.
- Christian Waagepetersen: Seriefremstillede Møbler i 1860-70ernes København. Arv og Eje 1973.
- Aabye: Skrivelse, om en Udstilling. Kbh. 1815.

SIGNEREDE DANSKE MØBLER

er Anton Jepsens tredje bog om historicismens møbler. Først kom bogen »Gamle møbler« en bog om bevaring og restaurering, så stilhistorien »Borgermøbler« og nu gennemgangen af Københavns snedkere fra 1800–1900. Denne bog er helt afgjort Anton Jepsens betydeligste værk, og den er uundværlig for alle antikvitetinteresserede møbelsamlere, antikvitetshandlere og museumsfolk.